

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
KOOPERATİFÇİLİK BİLİM DALI

**TÜRKİYE’DE KOOPERATİFÇİLİK EĞİTİMİNİN
GELİŞİMİ**

Yüksek Lisans Tezi

CEVDET AKTAŞ

İstanbul, 2007

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
KOOPERATİFÇİLİK BİLİM DALI

TÜRKİYE’DE KOOPERATİFÇİLİK EĞİTİMİNİN GELİŞİMİ

Yüksek Lisans Tezi

CEVDET AKTAŞ

Danışman: DOÇ. DR. SEZAI DUMANOĞLU

İstanbul, 2007

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

TABLO LİSTESİ	v
ŞEKİL LİSTESİ.....	vi
KISALTMALAR	vii
0. GİRİŞ.....	1
1. KOOPERATİFÇİLİK HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....	4
1.1 Kooperatifçilik Kavramı	4
1.2 Kooperatifçilikle İlgili Tanımlar	5
1.3 Kooperatifçiliğin Evrensel İlkeleri	6
1.3.1 Gönüllü ve Serbest Giriş İlkesi	8
1.3.2 Ortakların Demokratik Yönetimi İlkesi	9
1.3.3 Ortağın Ekonomik Katılım İlkesi	9
1.3.4 Özerlik ve Bağımsızlık İlkesi.....	10
1.3.5 Kooperatifler Arası İşbirliği ilkesi	10
1.3.6 Eğitim, Öğretim ve Bilgilendirme İlkesi	11

1.3.7 Toplumsal Sorumluluk İlkesi.....	12
1.4 Kooperatifçilik Hareketinin Özellikleri ve Amacı	12
1.5 Kooperatifçilik Hareketinin Tarihi Gelişimi	13
1.5.1 Dünyada Kooperatifçilik Hareketi	14
1.5.2 Türkiye’de Kooperatifçilik Hareketi	16
1.5.2.1 Cumhuriyet Öncesi Türk Kooperatifçiliği.....	40
1.5.2.2. Cumhuriyet Dönemi Türk Kooperatifçiliği.....	41
2. TÜRKİYE’DE KOOPERATİFÇİLİK EĞİTİMİNİN GELİŞİMİ	44
2.1 Konunun Açıklanması.....	44
2.2 Kooperatifçilik ve Eğitim.....	45
2.3 Kooperatifçilik Eğitiminin Gelişimi	47
2.3.1 Dünyada Kooperatifçilik Eğitimi	48
2.3.2 Türkiye’de Kooperatifçilik Eğitimi.....	59
2.3.2.1 Cumhuriyete Kadar Kooperatifçilik Eğitimi.....	60
2.3.2.2 Cumhuriyet Dönemi Kooperatifçilik Eğitimi	61
2.3.2.2.1 Ortaöğretim ve Yükseköğretimde Kooperatifçilik Eğitimi.....	62
2.3.2.2.2 Kooperatif Kuruluşlarının Eğitim Faaliyetleri.....	69
2.3.2.2.3 Vakıf Kuruluşların Eğitim Faaliyetleri	74
2.3.2.2.4 Görsel ve Yazılı Basında Kooperatifçilik Eğitim Faaliyetleri	77

2.4 M.E.B. de Kooperatifçilik Eğitim Projesi (KOOPEP-2000).....	80
2.5 Türkiye’de Kooperatifçilik Eğitiminin Gelişmesi İçin Teklifler	82
2.5.1 Ortaöğretim ve Yükseköğretimde ki Kooperatifçilik Eğitimi İle İlgili Teklifler	82
2.5.2 Kooperatif Kuruluşlarının Yaptığı Kooperatifçilik Eğitim Faaliyetleri İle İlgili Teklifler	83
2.5.3 Vakıf Kuruluşlarının Yaptığı Kooperatifçilik Eğitim Faaliyetleri İle İlgili Teklifler	84
2.5.4 Görsel ve Yazılı Basındaki Kooperatifçilik Eğitim Faaliyetleri İle İlgili Teklifler	85
3. SONUÇ.....	87
EKLER	89
KAYNAKÇA.....	100

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Türkiye’de İlgili Bakanlıkların Görev Alanına Giren Kooperatifler ve Üst Kuruluşlar.....	20
Tablo 2: Tarım Kredi Kooperatiflerinin Sayısal Gelişmeleri.....	26
Tablo 3: Yıllar İtibariyle Tarımsal Amaçlı Kooperatif Sayısı.....	27
Tablo 4: 1163 Sayılı Kooperatifler Kanununa Göre Kurulan ve Faaliyette Bulunan Tarımsal Amaçlı Kooperatif Birlikleri	28
Tablo 5: Kooperatifçilik Eğitimi Veren Üniversiteler.....	67
Tablo 6: Kooperatif Birlikleri	99
Tablo 7: Kooperatif Merkez Birlikleri	99
Tablo 8: Kooperatif Milli Birlikleri	99

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1 : Konut Yapı Kooperatifi	21
Şekil 2 : Tarım Satış Kooperatifi	22
Şekil 3 : Esnaf Sanatkar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri	23
Şekil 4 : Tüketim Kooperatifi	24
Şekil 5 : Motorlu Taşıyıcılar Kooperatifi	25
Şekil 6 : Bağımsız Tarım Satış Kooperatifi	89
Şekil 7 : Eğitim Kooperatifi	89
Şekil 8 : Hamallar Taşıma Kooperatifi	90
Şekil 9 : İşletme Kooperatifi	90
Şekil 10 : Küçük Sanat Kooperatifleri	91
Şekil 11 : Tedarik ve Kefalet Kooperatifi	92
Şekil 12 : Temin Tevzi Kooperatifi	92
Şekil 13 : Toplu İşyeri Yapı Kooperatifi	93
Şekil 14 : Turizm Geliştirme Kooperatifi	94
Şekil 15 : Tütün Satış Tarım Kooperatifi	95
Şekil 16 : Üretim ve Pazarlama Kooperatifi	95
Şekil 17 : Yardımlaşma Kooperatifi	96
Şekil 18 : Yaş Sebze ve Meyve Pazarlama Kooperatifi	97
Şekil 19 : Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifi	97
Şekil 20 : Yayıncılık Kooperatifi.....	98

KISALTMALAR

IMF	: Uluslararası Para Fonu
Prof.	: Profesör
ICA	: Uluslararası Kooperatifler Birliği
COPAC	: Committtere for the Promortion of Aid to Cooperatives- Kooperatiflere Yardımın Geliştirilmesi Komitesi
ESKOMB	: Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Birlikleri Merkez Birliği
FAO	: BM Gıda ve Tarım Örgütü
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
UN	: Birleşmiş Milletler
A.İ.T.İ.A.	: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi
IFAP	: Uluslararası Tarım Üreticileri Federasyonu
IFPAAW	: Uluslararası Piantasyon, Tarım ve Birleşik İşçiler Federasyonu
WOCCU	: Dünya Kredi Birlikleri Konseyi
UNIDO	: Birleşmiş Milletler Endüstriyel Gelişim Organizasyonu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNDP	: Birleşmiş Milletler Gelişim Platformu
AB	: Avrupa Birliği
TSKB	: Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri
STB	: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı

CHP	:Cumhuriyet Halk Partisi
DYP	: Doğru Yol Partisi
SHP	: Sosyal Demokrat Halkçı Parti
PANKOBİRLİK	: Pancar Kooperatifleri Birliği
KOBI	: Küçük ve Orta Boy İşletmeler
ICWE	: Uluslararası Kadınlar Birliği
IRU	: Uluslararası Raiffeisen Kooperatifler Birliği
IFYC	: Uluslararası Genç Kooperatifçiler Birliği
CICA	: Uluslararası Tarımsal Kredi Konfederasyonu
ICRD	: Uluslararası Kooperatifler Geliştirme Konseyi
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
TKEV	: Türk Kooperatifçilik Eğitim Vakfı
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
GAP	: Güneydoğu Anadolu Bölgesi
KOOPEP	: Kooperatifçilik Eğitim Projesi
1.BYKP	: Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
2. BYKP	: İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
3. BYKP	: Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı
4. BYKP	: Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı
5. BYKP	: Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
6. BYKP	: Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı

7. BYKP	: Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
8. BYKP	: Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
CIRIEC	: Milletlerarası Kamu, Sosyal ve Kooperatif Ekonomisi Araştırma ve Bilgi Merkezi
COGECA	: AB Tarım Kooperatifler Birliği

0. GİRİŞ

İnsana, doğumundan ölümüne kadar olan yaşamında yüklenen sorumluluk, bireysel ve toplumsal yaşamın başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Buradan hareketle, evrendeki olaylar ile insan ve onun meydana getirdiği toplumun yaşam boyu hayatla mücadelesi, daha anlamlı hale gelmektedir. İlk aşamada bireysel olan bu mücadele, zamanla kitlesel ve toplumsal bir içerik kazanmıştır. Giderek ağırlaşan sorunların çözümüne yönelik çabalar ise bireysel olduğu kadar, toplumsal bilinç, özveri ve ortak bir kültür gerektirmektedir.

Ancak, bu sorumluluk ve çabada herkes aynı duyarlılık ve performans düzeyine sahip değildir. Bu sebeple ortaya çıkan farklılıklar ise dünden bugüne ve bugünden yarına çözümler bakımından yetersizlik ortaya koymaktadır. Bu görüntü, tüm toplumlar için olduğu kadar, ülkemiz için de özel bir önem taşımaktadır. Sorunların evrensel çözümüne katkı sağlamak, gelişmekte olan bir ülke için kolay olmasa bile, ulusal çözüm arayışlarına önem vererek; altyapı hazırlanmalı ve gelecek güvence altına alınmalıdır.

Başlangıçta ifade edilen sorumluluk bilinci ise ülkemiz insanları açısından ortak bir hedef olarak ele alınmamıştır. Bunun sonucunda, herkese eşit bir külfet dağıtımı yapılamamış ve toplumsal yaşam, içinden çıkılmaz hale gelmiştir. Özellikle, ülkemizin içte ve dışta yaşadığı ağır sorunlara karşı amansız bir çözüm savaşı başlatılmalı ve her bireye taşıyabileceği yük; eşit olarak ve mutlaka yüklenmelidir. Bunu ifade ederken; IMF'nin istediği gibi güçsüzlerden değil, üst gelir gruplarından başlayıp, aşağıya doğru inen bir temel yaklaşım benimsenmelidir. İşte bu noktada, en önemli toplumsal örgütlenme modeli olan kooperatifçilik olgusu öne çıkmaktadır.

Kooperatifçilik; özellikle, gelişmekte olan ülke ekonomileri için halen günümüzün en etkili kalkınma araçlarından biri olarak görülmektedir. Bu aracın rasyonel ve sistematik bir yaklaşımla ele alınıp, uygulanması halinde ise sonuç alınmaması için herhangi bir neden kalmamaktadır.

Başarıya giden yolda, ülkelerin izlediği genel ekonomik politikalar, belirleyici olmakta ve kooperatiflerin başarılı olup olmaması da bu politikaların içeriğine göre şekillenmektedir. Ülkemizde ise kooperatifçiliğin çok eski, hatta köklü bir geçmişi

olmasına karşın, istenen etkinlik ve kamuoyu oluşumu bir türlü beklenen düzeyde değildir.

Demokrasilerde, ülkeleri yönetenler öngördüğü hedeflere ulaşabilmek için, bireyin oluşturacağı organizasyonlara ilgi gösterirler ve izleyecekleri politikalarda farklı insan gruplarının hür iradeleriyle oluşturdukları örgütlenmelerin amaçlarına uygun hukuki alt yapılarını sağlarlar. Yine hükümetler farklı sosyo-ekonomik beklentileri olan bireylerin kendi aralarında örgütlenmesi ile toplumsal ve ekonomik sorunların çözümünde sorumlulukların daha geniş kitlelere dağılmasını sağlayarak, toplumda sağlıklı bir uzlaşmanın kapılarını aralamış olurlar.

Demokrasilerde bireyin hür iradesi ile oluşumuna karar verdiği örgütlenmelerin başta gelenlerinden biri kooperatiflerdir. Kooperatifler; sosyal ve ekonomik çıkarları ortaklaşa paylaşan bireylerin oluşturdukları örgütlerdir.

Kooperatif demek; birlikte çalışmak demektir. “Co” birlikte demek, “Operative” çalışmak, iş anlamına gelmektedir¹. Buradan hareketle kooperatifin; birlikte çalışma ve dayanışma olduğunu söyleyebiliriz.

Kooperatif; ortak ekonomik, sosyal ve kültürel istek ile ihtiyaçlarını demokratik şekilde idare edilen bir kurum üzerinden karşılamak üzere bir araya gelen gönüllü insanlardan oluşan topluluktur.

Kooperatifler kişisel yardım, kişisel sorumluluk, demokrasi, eşitlik ve dayanışmaya dayalı değerlere sahiptir. Kurucularının geleneğine göre, kooperatif üyeleri dürüstlük, açıklık, sosyal sorumluluk ve diğerlerini önemseme gibi etik değerlere sahiptir. Kooperatif Hukuku genel olarak Ticaret Hukuku’nun bir alanı olmakla beraber; özelde kendine has bazı farklılıkları olan bir hukuk dalıdır. Kooperatif hem derneklerden hem de ticari şirketlerden, çeşitli noktalarda değişik özellikler gösteren bir ortaklıktır.

Kooperatifin temel amacı bireyin ekonomisini geliştirmektir. “Ekonominin geliştirilmesi” birey bazındadır; ama geniş kapsamlı ve çok yönlüdür. Yani kooperatif bireyler arasında işbirliğini hedefler ve bunun sonucunda toplumsal dayanışma ve kalkınma sağlanmış olur². Çoğu kez kooperatifin amacının kendi kendine yardım

¹ Mustafa Kara, **Kooperatifçilik**, Ankara, Poyraz Ofset,2003,s.12.

² Cevat Geray ve Diğerleri, **Kooperatifçilik Temel Bilgileri**, Türk - İş Yayınları, İstanbul 1991,s.12.

olduğu da söylenebilir. Bu ilke de kavramı açıklamaya yardımcı olabilir ama “birey ekonomisinin geliştirilmesi” formülü açık ve amaca daha elverişlidir. Bu sebeple, Anayasamızın 171. maddesi “Devlet; milli ekonominin yararlarını dikkate alarak, öncelikle üretimin artırılmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin geliştirilmesini sağlayacak tedbirleri alır.” demekle, kooperatifçiliğin geliştirilmesini öngörmektedir.

1163 sayılı kanun, kooperatifin amacını, “sağlayıp koruma” şeklinde ifade etmiştir. Ancak yasal tanımın bütünü içinde anlam kazanan bu deyim, tek başına kavramı açıklamakta yetersiz kalmaktadır.

Ülkemizin ekonomik kalkınmasına önemli katkılar sağladığını düşündüğümüz kooperatifçiliğin geliştirilmesi ve sağlıklı bir işleyişe kavuşması yönünden kooperatifçilik eğitimi büyük önem arz etmektedir. Hak aramak ve hakkını korumak için bilgili olmak, bilgili olmak için de eğitilmiş olunmalıdır. Yoksa kooperatif ortaklarının, kooperatiflerine hâkim olması, hak ve sorumluluklarını bilmesi ve gerektiğinde uyması zorlaşır. Bundan dolayı Kooperatif ortakları kooperatiflerini yönetemez, seçtikleri yöneticilerini denetleyemez ve birkaç kooperatif ağasının esiri olmaktan kurtulamazlar.

Bu çalışmamızda “Türkiye’de Kooperatifçilik Hareketi”nin istenilen düzeye ulaşması için en önemli unsur olan eğitim ve eğitimin gelişimi üzerinde duruldu. Kooperatifçilik hareketinde eğitimin önemine, Kooperatifçilik hareketinin gelişmesinde eğitimin etkisine ve dünyada kooperatifçilik eğitime değindikten sonra, Türkiye’de kooperatifçilik eğitiminin gelişimini; Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet dönemi kooperatifçilik eğitimi ile değişik kurum ve kuruluşların kooperatifçilik eğitim faaliyetlerini açıklamaya çalışıldı. Yine ülkemizde kooperatifçilik eğitiminin gelişimi için neler yapılması gerektiği üzerinde duruldu.

1. KOOPERATİFÇİLİK HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1 Kooperatifçilik Kavramı

Kooperatif kavram olarak Lâtince “coopera'tion” kelimesinin temelini oluşturan Fransızca “coéperer” kelimesinden meydana gelmiş ve bütün dünyada kabul görmüştür. Anlam olarak; beraber iş görmek veya iş birliği yapmak anlamında kullanılmıştır. Prof. Ziya Gökalp Mülayim' e göre ise kooperatif, “Bireylerin tek başlarına yapamayacakları veya birlikte yapmalarında yarar bulunan işleri en iyi bir biçimde ve maliyet fiyatına yapmak üzere dayanışma suretiyle ekonomik güçlerini bir araya getirmeleridir”³. Bununla birlikte modern kooperatif kuruluşlarının, sanayi devrimi ile birlikte büyük ölçüde değişmelere uğradığı bir gerçektir. Kooperatif hareketi feodal üretim düzeninden, kapitalist üretim düzenine geçişte ortaya çıkmış bir harekettir⁴. Çağdaş kooperatifçilik hareketinin doğuşunu; kapitalist üretim düzene geçişle birlikte güç durumunda kalan küçük üreticilerin, işçilerin yeni bir ekonomik birlikteliğe ihtiyaç görmelerinde aranması gerekmektedir. Çağdaş anlamda kooperatifçilik hareketinin, dünyada sanayi devrimini ilk gerçekleştiren ülke olan İngiltere' de ortaya çıkması ve ilk sırayı alması bir tesadüf değildir.

Dünyada liberalizmin hâkim olması ile birlikte tarım ve sanayi alanlarındaki eski iş yerlerinin büyük bir kısmı bu amansız rekabet karşısında, yeni sisteme uygun hareket edemediklerinden, rekabet güçlerini kaybederek kısa sürede ortadan kalmışlardır. Küçük esnaf ve sanatçıların loncaları kapitalist iş adamlarının rekabetine dayanamayarak yıkılmış, birliktelikleri dağılmış, kapitalist iş adamları ile rekabet etmek için tacircilere ve tefecilere borçlanmak zorunda kalmışlardır. Avrupa'da yaşanan bu gelişmeler sanayi devriminin yayılması ile birlikte tüm dünya ülkelerinde bu tür gelişmeler meydana gelmiştir. Bu tür ekonomik sebeplerden dolayı küçük esnaf, sanatçı ve köylülerde kooperatifleşme eğilimi meydana gelmiş ve bu meydana gelen birliktelikler ülkelerin gelişmesinde etkin rol oynamıştır. Bu oluşan kooperatifçilik hareketi, bazen kendiliğinden doğmuş bazen de devlet eliyle teşvik edilerek, ülkelerin gelişmesi için kalkınma aracı olarak kullanılmıştır. Ülkemizde de Cumhuriyetin ilk

³ Ziya Gökalp Mülayim, **Kooperatifçilik**, 4.Basım, Ankara, Yetkin, 2003,s.68.

⁴ Hakan Koç, **Kooperatifçilik Bilgileri**, 2.Basım, Ankara, Nobel, 2001,s.01.

yıllarında kooperatif kelimesinin karşılığı olarak "yardımlaşma" anlamına gelen "teavün" bazen de "dayanışma" anlamına gelen "tesanüt" kelimeleri kullanılmıştır⁵. Uluslar arası kooperatifler birliği (ICA)' ne göre kooperatif; "kişilerin ortak ekonomik, sosyal ve kültürel gereksinim ve özelemlerine, müştereken sahip olunan ve demokratik kurallarla yönetilen bir işletme vasıtası ile karşılamak için gönüllü olarak oluşturdıkları özerk bir örgüttür"⁶.

1.2 Kooperatifçilikle İlgili Tanımlar

Kooperatifler, her şeyden önce değişir ortaklı bir, kişi birlikleridir. Bu kişi birliklerinin amacı; ortaklarının ekonomik gücünü arttırmaktır. Bununla beraber, kooperatiflerin kar paylaşmak gibi bir amacı yoktur. Nitekim, Kooperatifler Kanunu'nun (Koop.K.) 1'inci maddesinde de belirli ekonomik menfaatleri korumaktan söz edilmiştir⁷.

Madde 1- Tüzel kişiliği haiz olmak üzere, ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını; karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve kamu tüzel kişileri ile özel idareler, belediyeler, köyler, cemiyetler ve tarafından kurulan, değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklara kooperatif denir⁸.

Madde metnindeki bu tanımlama başarısız ve Türkçesi bozuk da olsa, kavrama uygun düşer biçimde ve amacı elde etmeye yarayan araçları vurgulayarak yapılmıştır⁹. Bu tanıma göre kooperatiflerin unsurlarını şöyle sıralayabiliriz:

- Kooperatifler tüzel kişiliğe sahip ortaklıklardır.
- Kooperatiflerin amacı, ortakların ekonomik yararını sağlayıp korumaktır.
- Amacın yerine getirilmesi için karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet gerekir.
- Ortak sayısı ve sermaye değişir niteliktedir.

⁵ Kara, s.13.

⁶ Mülâyim, s.67.

⁷ Gönen Eriş, **Uygulamalı Kooperatif Hukuku**, Seçkin Yayınevi, Ankara 1998, s. 13.

⁸ 07.05.2004 tarih ve 25455 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 5146 sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle değişen şekli.

⁹ Ünal Tekinalp, Reha Poroy, Ersin Çamoğlu; **Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku**, **Güncelleştirilmiş 5.Basım**, Beta Yayınevi, İstanbul 1993, s. 774.

Koop. K' nın, 2004 yılında değiştirilen 1'inci maddesi ile kooperatifler, tüzel kişiliğe sahip "teşekkül" olmaktan çıkarılmış ve "ortaklık" olarak tanımlanmıştır. Böylece doktrindeki "kooperatiflerin hukuki niteliği" konusundaki tartışmalara da son verilmiştir.

Kooperatif tanımının değişik ülkelerin yasalarında farklı şekillerde yapıldığı görülmektedir. Örneğin;1925 yılında çıkarılan Hollanda Kooperatifler Yasası'nda bu kavram; "ortakların girmelerinin serbest olduğu, ortakların işlerini birleştirerek onların gereksinim duydukları maddeleri satın alan ya da kredi sağlayan, ortakların ekonomik haklarını savunan bir örgüt " olarak tanımlanmıştır, Yine bu ülkenin 1942 tarihli yurttaşlar yasasında; "karşılıklı yardım güden, değişik sermayeli, sınırsız ortaklı, ortakların en çok payı tespit edilmiş bir örgüt olarak tanımlanmıştır¹⁰.

İtalyan iktisatçı Prof. Valanti ise kooperatifin tanımını "Dağılımdan zarar görenlerin, bu zararı ortadan kaldırmak ve dağılımda bir denge sağlamak amacıyla, kendi istekleri üzerine birleşip meydana getirdikleri kolektif bir işletmedir¹¹." olarak tarif etmektedir. Yine kooperatifleri "ihtiyaçların çocuğu" olarak ifade edenler de vardır. Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere kooperatif, ihtiyaca binaen ortaya çıkan, bu ihtiyaca cevap veren ekonomik bir ortaklıktır.

Kooperatiflerde "kar etmek" gibi bir amaç söz konusu olamaz. Yapılan tanımlar açıkça bunu ortaya koymaktadır. Bu sebeple Yargıtay, kooperatif kurularak Petrol Ofisi bayiliği işletilmesini amaca aykırı bulmuştur¹².

1.3 Kooperatifçiliğin Evrensel İlkeleri

Kooperatifçilik ilkeleri, kooperatiflerin çalışmalarında geçerli olan ve uyacakları kuralları gösterir. Bu ilkeler, kooperatifleri diğer kurum, kuruluş ve işletmelerden ayırır¹³. Bir kooperatifin, kendisinden beklenen sosyal ve ekonomik faydayı sağlayabilmesi için, belli ilkelere göre faaliyet göstermesi gerekir.

Türk kooperatifçiliğini gelişme süreci bütün yönleriyle incelendiği zaman, gelişmenin daha çok nicelik yönünden olduğu, niteliksel yönden mevcut bulunan birçok kooperatife gerçekte kooperatif bile denilemeyeceği görülmektedir. Kooperatifçiliğin

¹⁰ Yıldırım İçöz, **Dünyada ve Türkiye'de Kooperatifçiliğin Gelişimi**, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, sayı: 6,Eylül –2004.

¹¹ Kara, s. 19.

¹² Edip Şimşek, **Kooperatif Ortaklıklar**, Yonca Matbaası, İstanbul 1981, s. 22.

¹³ Sebahattin Karanlık, **Kooperatifler ve Muhasebesi**, 1.Basım, Ankara, Nobel 2001,s.3

temel ilkelerini ne ölçüde içselleştirdiğine bağlı olarak, kooperatif gerçek kimliğine kavuşur. Oysa ülkemizde durum bunun aksine işaret etmektedir. Birçok konuda kooperatifçilik ilkelerinden tavizler verilmiştir. Ülkemizde bu ilkelerden en çok tavize uğrayan ilkeler; özerklik ve bağımsızlık, eğitim, öğretim ve bilgilendirme ilkeleridir, denilebilir.

Yine tavize uğrayan diğer kooperatifçilik ilkeleri; kooperatiflerin kâr amacı gütmemesine rağmen gelir fazlası ve tasarrufların mütenasip olarak dağıtılması, yani “risturn” ilkesi, hisse sermayesine sınırlı faiz ödenmesi, kooperatif ortaklarının demokratik yönetimi ve kooperatifler arasında işbirliği ilkesidir. Her işte olduğu gibi kooperatifçilikte de bazı temel prensipler çerçevesinde faaliyet gösterilmektedir. Bu bakımdan kooperatif ismini taşıyan kuruluşların kooperatifçiliğe temel teşkil eden bu ilke ve kavramları mutlaka uygulaması gerekmektedir. Bu temel ilkeleri uygulamadan kooperatifçilik yapılamayacağından böyle kuruluşların kooperatif ismini kullanması da men edilmelidir.

Kooperatifçilik ilkeleri kooperatif değerlerinin yaşama geçirilmesine yardımcı olacak şekilde düzenlenmiştir. Uluslararası Kooperatifler Birliği'ne göre (ICA) kooperatifçilik değerleri şunlardır¹⁴:

- Kendi kendine yardım
- Kendine karşı sorumluluk
- Demokrasi
- Eşitlik
- Dengelilik
- Gönüllülük

Bunların yanı sıra, bir takım etik değerlere de ihtiyaç duyulmuştur. Bu etik değerler:

- Dürüstlük

¹⁴ Rıdvan Karalar, **Kooperatifçilik Teknikleri**, 1. Basım, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 2000, s.16.

- Açıklık
- Toplumsal sorumluluk
- Başkalarını düşünme
- Karşılıklı güven

Bir kooperatifi kooperatif yapan, evrensel kooperatif ilkelerine ne ölçüde uyum sağladığıdır. Kooperatif ilkeleri son olarak 1995 yılında ICA (Uluslararası Kooperatifler Birliği) tarafından saptanmış olup yedi tanedir¹⁵.

1.3.1 Gönüllü ve Serbest Giriş İlkesi

Bu ilkeye göre, “kooperatifler gönüllü kuruluşlar olup, hizmetlerinden yararlanabilecek ve kooperatif ortaklığının sorumluluklarını kabul edebilecek herkese, cinsel, sosyal, ırksal, siyasi ve dinsel ayrım gözetmeksizin açıktır¹⁶.

Açık kapı ilkesi olarak da bilinen bu ilkenin temeli, ortak sayısının belirli bir rakam ile sınırlandırılmaması, kooperatife girmenin yöneticilerin veya bazı etkili kişilerin isteklerine değil, objektif şartlarının gerçekleştirilmesine bağlanması ve bu koşulların çok zorlaştırılmaması anlamını taşır¹⁷. Bu ilke, kooperatifin değişir ortaklı ve değişir sermayeli oluşunun sonucudur.

Kooperatifin kapısı, ekonomilerini geliştirmek isteyenlere ve korunmaya ihtiyaç duyanlara kapatılamaz. Zira kooperatiflerin varlık amacı, ticaret ortaklıklarında olduğu gibi, belli sayıda kişilerin bir araya gelerek sermayelerini birleştirmek suretiyle salt kar amacı gütmeleriyle çelişir. İlke ile yanlıdır. Kooperatifin kapısı çıkmak isteğine de kapatılamaz. Çıkmak, çıkmak isteyen ekonomik yıkımına yol açacak ölçüde zorlaştırılmaz.

Açık kapı ilkesinin bir sınırı vardır ve her isteyen istediği gibi kooperatife girip çıkabileceği anlamına gelmez. Kooperatifin niteliğinden doğan sınırlamalar söz konusu

¹⁵ <http://www.turkiyemillikoop.org.tr/istatis/istatis.htm/kooperatifcilikilkeleri.htm> (01.02.2007), s.1

¹⁶ Mülâyim, s. 76

¹⁷ Reha Poroy, Ünal Tekinalp ve Ersin Çamoğlu, **Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku**, 9.Baskı, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2003, s. 960

olabilmektedir. Kooperatif ortağı keyfi süre ile istediği zaman, istediği şekilde kooperatife girip, kooperatiftan çıkamaz.

1.3.2 Ortakların Demokratik Yönetimi İlkesi

Bu ilkeye göre, kooperatifler, politika oluşturma ve karar verme konularına aktif olarak katılan ortaklar tarafından yönetilen (kontrol edilen) demokratik kuruluşlardır. Kooperatiflerden yönetime seçilen kadın ve erkek yöneticiler, ortaklara karşı sorumlu olurlar. Birim kooperatiflerde ortaklar eşit oy (bir ortağa bir oy) hakkına sahiptirler. Kooperatif üst örgütleri de demokratik bir biçimde örgütlenmişlerdir¹⁸.

“Ortağın demokratik kontrolü” olarak da bilinen bu ilke, kooperatiflerin yönetim ve denetiminin ortaklar tarafından demokratik bir şekilde yapılacağını ifade etmektedir. Kooperatifler, üyelerinin eşitliği temeline dayanan kuruluşlardır. Bu İlke; kooperatifçilikte esas unsuru "insan" olduğunun göstergesidir. Ortakların sermayelerinin az veya çok olmasının önemi olmamakla birlikte sermaye şirketlerinden farklı olarak, her ortak bir oya sahiptir.

1.3.3 Ortağın Ekonomik Katılım İlkesi

Bu ilke, kooperatifin ekonomik boyutunu düzenleyen bir ilkedir. Buna göre, ortaklar; kooperatif sermayesine adi bir biçimde katılırlar ve kooperatifin sermayesini demokratik olarak kontrol ederler. Ortaklar, kooperatife yatırdıkları ortaklık paylarına karşılık; eğer faiz veriliyorsa sınırlı oranda bir faiz verilir. Öte yandan ortaklar, işletme fazlasını şu amaçlardan herhangi birine veya birkaçına ya da tamamına tahsis edilebilirler¹⁹.

- Yedek akçelere
- Risturn verilmesine
- Ortaklarca uygun görülen ve kabul edilen diğer kooperatif hareketini destekleyici çalışmalar için kullanılmasına

¹⁸ Kara, s.48.

¹⁹ Mülâyim, s.80

➤ Ana sözleşme ile getirilen ek ödeme yükümlülüğün ün her ortak yerine getirmek zorundadır. Her türlü ödeme yükümlülüğünün yerine getiren ortaklar, yatırdıkları paradan amacına uygun kullanıp kullanmadığının kontrol etme hakkına sahiptir. Ortaklığını özendirmek amacıyla az da olsa sermayeye, devlet tahvillerine verilen en yüksek faiz oranını geçmeyecek şekilde verilebilir²⁰.

1.3.4 Özerlik ve Bağımsızlık İlkesi

Kooperatifler, ortaklıkları tarafından yönetilen özerk (otonom) ve karşılıklı yardım esasına dayanan bağımsız kuruluşlardır. Kooperatifler, devlet ve diğer kuruluşlarla anlaşma ve iş birliği yapmaları veya dış kaynaklardan sermaye sağlamaları durumunda, bütün bu ilişkiler özekliğe ve ortakların kooperatiflerin demokratik olarak yönetmelerine bir zarar getirmeyecek şekilde yürütülmektedir. Bu ilke ile demokratik yönetim ilkesine açıklık getirilmek istenmiştir²¹. Ayrıca kooperatiflerinde diğer sermaye şirketleri ile tüm işlem ve devletle olan ilişkilerde bağımsız oldukları açıkça vurgulanmıştır.

1.3.5 Kooperatifler Arası İşbirliği İlkesi

Kooperatifler, yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde iş birliğine giderlerse, ortaklarına çok daha etkin biçimde hizmet ederler ve kooperatifçilik hareketini güçlendirirler²².

Kooperatifler arası işbirliği ilkesi, kooperatifin ortaklarına daha fazla ve daha etkili hizmet sağlamanın ötesinde, daha geniş boyutlu olarak, dünyanın çeşitli yerlerindeki kooperatiflerle müşterek iş veya yatırım yapmak suretiyle, ulusal ve uluslararası çapta kooperatifçilik hareketini güçlendirme amacını vurgulamak istemiştir.

Kooperatifler yerel düzeyde başarılı olabilirler; ancak bu yeterli değildir. Kooperatifler, bir taraftan yerel düzeyde daha başarılı olmanın avantajlarından yararlanırken; diğer taraftan geniş ölçek ekonomisinin avantajlarından faydalanmak için, uluslararası boyutta örgütlenmeli ve toplu pazarlık gücüne sahip olabilmelidirler.

²⁰ Mustafa Kesin, Gaffar Taşkın, **Kooperatifçilik Bilgisi**, 1. Basım, Ankara:2002, s.11.

²¹ ... (Koç, 2001a, s.5)

²² Karalar, s.18

Kooperatifler arasında işbirliğini ve yardımlaşmayı sağlamak amacıyla 1971'de COPAC (Committee for the Promotion of Aid to Cooperatives- Kooperatiflere Yardımın Geliştirilmesi Komitesi) adlı bir bağlantı örgütü oluşturulmuştur. Bu örgütün üyeleri:

- BM Gıda ve Tarım Örgütü (FAO),
- Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO),
- BM Genel Sekreterliği (UN),
- Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA),
- Uluslararası Tarım Üreticileri Federasyonu (IFAP),
- Uluslararası Piantasyon, Tarım ve Birleşik İşçiler Federasyonu(IFPAAW),
- Dünya Kredi Birlikleri Konseyi (WOCCU) bulunmakta, yine öte yandan UNIDO (Sanayi el sanatları kooperatifleri),UNESCO (Okul kooperatifleri), UNDP (Sanayi kooperatifleri), Habitat Konut kooperatifleri) gibi kuruluşlar da kendi ilgi alanlarında faaliyet gösteren kooperatiflere yardım sağlamaktadırlar²³.

1.3.6 Eğitim, Öğretim ve Bilgilendirme İlkesi

Bu ilkeye göre, Kooperatiflerin, kendi ortaklarına, seçilmiş ve atanmış yöneticilerine ve personeline, kooperatiflerinin gelişmesini etkin bir biçimde katkıda bulunabilmeleri için eğitim ve öğretim olanağı sağlarlar. Kooperatifler, kooperatifçiliğin, yapısı ve yaraları hakkında kamuoyunu özellikle de gençleri ve toplumun kamuoyu önderlerini bilgilendirirler²⁴.

Bu ilke; kooperatiflerde eğitim, öğretim ve bilgilendirmenin hayati önemini vurgular. Bu amaç doğrultusunda yayın ve araştırmalara da büyük ihtiyaç

²³ Şevket Yıldırım, **Kooperatif Kuruluşlarda Başarının Artırılmasına Yönelik Önlemler**, Ankara: Milli Prodüktivite Yayınları No:477, 1992, s.51–52.

²⁴ İ. Hakkı İnan, **Türkiye’de Tarımsal Kooperatifçilik ve AB Modeli**, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası,2004,s.53.

duyulmaktadır. Kooperatifçilik eğitimi, özellikle eğitim düzeyi az olan gelişmiş ülkelerde önem kazanmakta ve diğer ilkelerin uygulanabilmesi için gerekli olmaktadır²⁵.

Zira ortakların eğitim durumu yeterli olmayan bir kooperatifte, kooperatifin ortaklarca etkin yönetimi ve denetimi söz konusu olamaz.

1.3.7 Toplumsal Sorumluluk İlkesi

Amerikalı Akademisyen Ketilson, kooperatiflerin toplumsal faydası olan en önemli organizasyonlardan olduğunu savunmaktadır²⁶. Yani kooperatiflerin en önemli özelliği; ortaklarınca kabul edilen politikalara dayanarak yaşadıkları toplumun sürekli gelişimi için çalışması, topluma ekonomik katkı sağlaması ve toplumla bütünleşmesidir. Böylece hem ortaklarına hem de ortak olmayan üçüncü kişilere karşı faydaları dokunmuş olur.

Bu ilkeye göre, kooperatif ortakları toplumsal katkı sorumluluğunu yüklenmekten kaçınmazlar. Kooperatifler, esas itibarıyla ortaklarının çıkarları için kurulmuş örgütler olmasına karşın bu çıkarları da gözeterek halk sağlığı ve çevrenin korunması, fiyat istikrarı, piyasa dengeleri gibi tüm toplumun çıkarlarını gözeterek ortaklarının da benimseyebilecekleri, sürdürülebilir politika ve kalkınma politikasını benimsemelidirler.

Bu ilkeye sadık kalınırsa, ülkelerin kıt kaynakları daha verimli kullanılır, toplum içindeki dayanışma artar, kooperatiflerin sağladığı olumlu gelir gider farkının belli bir bölümü, eğitim ve sağlık gibi toplumsal alanlara yönlendirilerek toplumsal gelişmeye katkıda bulunur²⁷.

1.4 Kooperatifçilik Hareketinin Özellikleri ve Amacı

Kooperatifi meydana getirenler, dağılımda gördükleri zararları en aza indirebilmek ya da ortadan kaldırmak amacını güderler.

²⁵ ... (Koç, 2001a, s.6)

²⁶ Türk Kooperatifçilik Kurumu-Karınca Dergisi, **Kooperatifin Pazarlama Faaliyetlerine Kooperatif Üyelerinin Etkin Olarak Katılımının Sağlanması ve Amerika Örneği**, Türk Kooperatifçilik Kurumu Yayınları, sayı:768, Aralık 2000, s.15.

²⁷ Abdullah Görkem ve Mustafa Güneysu, **İşletme Bilgisi ve Kooperatifçilik**, İstanbul: 2003, s. 86.

Bir kooperatifin amacı, tanımlarda da görüleceği üzere kooperatifi oluşturan ortakların ve bunların toplamından meydana gelen bir teşekkül olarak bizzat kendisinin beklentilerine ulaşmasını gerçekleştirmektir. Kooperatifler kendi kendine yardım esası üzerine çalışırlar ve kooperatifin amacı sadece kâr olmayıp ortaklarına hizmet sunmaktır. Özel kesim içerisinde faaliyet gösteren sermaye ortakları, diğer bir deyişle şirketlerden kooperatifi ayıran en temel özellik budur. Yani kooperatifçilikte uyanıklık ve ferdi mutluluk değil, sorumluluk, tüm üyelerin ve giderek toplumun mutluluğu esastır²⁸. Bu amacın dışında olan her türlü faaliyet kooperatifleri amaçlarından uzaklaştırır.

Ancak unutulmaması gereken husus kooperatifin ortaklarına ekonomik ve sosyal yararlar sağlamak amacıyla işletilmesinin asıl olduğu; kooperatifin karşılıksız yardım ve bağışta bulunan bir kuruluş durumunda olmadığıdır. Bu da kooperatifi vakıf ve derneklerden ayıran ölçüttür. Kooperatifin çalışmaları sadece ortaklarına yöneliktir. Kooperatifler halka açık şirket veya dernek gibi çalışmazlar. Eğer bu özelliklerin dışına taşarlarsa halka açık iş ve işlem yaparlarsa bu durumda kooperatifin düşüncesinden uzaklaşmış kar amaçlı bir şirket veya işletmeye dönüşmüş olacaklardır.

1.5 Kooperatifçilik Hareketinin Tarihi Gelişimi

İnsanlar tek başlarına başaramayacakları işlerin, üstesinden gelebilmek için bir araya gelme ihtiyacı hissetmişler, bir araya gelerek de sosyal ve ekonomik birçok başarı elde etmişlerdir. İnsanlar ilkel toplum olarak yaşamaya başladıkları günden itibaren bir araya gelme ihtiyacı hissetmişler, bu da sosyal grupların doğmasını, mesleklerin belirginleşmesini sağlamıştır. Bu gruplarda kendi aralarında iş birliği yaparak toplumun kalkınmasına önemli katkıda bulunmuşlardır. Yapılan bu birliktelikler; işbirliği esasına dayanan, toplumların ihtiyaçlarının karşılanmasında bir araç olarak kabul edilmiş kooperatiflerin temelini oluşturmuştur.

Kooperatifçiliğin hareketinin tarihi gelişimi ülkelerin tarihleri kadar eskidir. Modern anlamda kooperatifçilik 19. Yüzyılın ikinci yarısında Avrupa ülkelerinde çıkmış ve daha sonra diğer ülkelere yayılmıştır²⁹.

²⁸ Muhittin Karabulut, **Kooperatifçilikte Pazarlama**, Pazarlama Dünyası Dergisi, sayı:8, Mart-Nisan 1988, s.19.

²⁹ Kara, s.22.

1.5.1 Dünyada Kooperatifçilik Hareketi

Kooperatif hareketinin geçmişi, insanlık tarihiyle yaşıttır. Antik çağda, tarihin çok eski dönemlerinde bile basit anlamda kooperasyon hareketlerine rastlanır. Örneğin 3 bin yıl önce Babil’de kooperatif şeklinde arsaların, tarlaların ortak kullanımı söz konusuydu³⁰. Dünyada kooperatifçiliğin eski çağlardan gelişerek bugünlere gelmesi belli bir süreç içinde olmuştur. İnsanların iş bölümü ve iş birliği yaptığı ve toplu yaşama geçtikleri süreçte, refah seviyelerinin artmasının, ortak çıkar sahiplerinin bir araya gelmeleriyle gerçekleşeceğini anlaması ile kooperatifçilik başlamıştır. Göçebe toplumların toprağın sulanması için kurduğu sistemin de işbirliği vardır. Öyle ki Homeros’un destanlarında görülen eski Yunan gemiciliğini, büyük balıkçılık hareketlerini kooperatif çalışması olarak görmek mümkündür.

Günümüz anlayışına uygun ilk kooperatifin 21 Aralık 1844 tarihinde İngiltere’nin Rochdale kasabasında kurulması vesilesiyle bu tarihin her yıl dünyada “Kooperatifçilik Günü” olarak kutlanmaktadır. Sosyal dayanışmanın ve üretkenliğin artırılmasına dönük çabanın somut birer göstergesi olarak değerlendirilen kooperatiflerin bugün dünyada pek çok çeşidinin, birbirinden farklı alanlarda etkinlik gösterdiğini ve sadece ortaklarına değil ülkelerinin refah düzeyine de katkı yaptıkları anlaşılmıştır³¹.

Günümüz modern kooperatiflerini anımsatan, özellikle tarım sahasında kurulan topluluklar, tarihte çokça görülürler. Bütün devirlerde ticari ve teknik işletmelere kıyasla en az sermaye gerektiren işletmeler tarımsal nitelikli olanlardır.

İnsanların gereksinimleri, sosyal ve teknolojik gelişmelere paralel olarak artmaktadır. Özellikle nüfusun artması ve kıt kaynaklara karşılık ihtiyaçların çoğalmasıyla iş bölümü genişlemiş, meslekler ortaya çıkmış ve farklı gelir gruplarına ait topluluklar oluşmuştur.

Kooperatifçilik ilk olarak M.Ö. 3000’li yıllarda; Babil, Mısır ve Roma’da çeşitli alanlarda başlamıştır. M.S. 10 yy.’da Doğu Akdeniz ülkelerinde kooperatifçilik fikirlerinde önemli gelişmeler olmuştur. 19. yy.a kadar geçen zamanda kooperatifçiliğe

³⁰ İnan, s.23.

³¹ Sami Güven, **Ekonomik Demokrasi ve Servetin Geniş Kitlelere Yayılmasında Kooperatifçilik Politikası**, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları, 1997, s.7–8.

en iyi örnek Anadolu Selçukluları'nın kurduğu "Ahi" kuruluşlarıdır.18.yy. sanayi devrimi ile kooperatifçilik gelişmiş ve yaygınlaşmıştır³².

Sanayi devrimiyle birlikte endüstri ilişkileri giderek karmaşık bir hal almıştır. Kooperatifçilik, kötü çalışma koşullarından olumsuz etkilenen, dar gelirli işçilerin daha iyi yaşam standartlarına ulaşma arzusu içinde olduğu ağır koşullardan doğmuştur.

Dünyada gerçek anlamda kooperatifçilik hareketi, 19. yy ın ikinci yarısında toplum sorunlarını çözebilecek bir sistem olarak özellikle İngiltere'nin kuzeyindeki ve İskoçya'daki sanayi ve madencilik bölgelerinde kendini göstermiş olup, 1816 yılında İngiltere'de Robert Owen isminde bir fabrika sahibinin kooperatif fikrini ortaya atmasıyla başlamıştır. Bu kabule göre; 1844 senesinde, İngiltere'nin küçük bir kasabası olan Rochdale'de, 28 dokuma işçisi tarafından kurulan kooperatif, modern kooperatif modelinin meydana gelmesine öncülük ve kaynaklık etmiştir. Aynı zamanda bu kişiler, bugün için çoğu yürürlükte olan kooperatifçilik ilkelerini kararlaştırmışlardır. Ayrıca Robert Owen'dan sonra İngiliz kooperatifçiliğinin öncülerinden biri de William King'tir.

İngiltere'de tüketim kooperatifçiliği şeklinde başlayan kooperatifçilik, aynı dönemde, Fransa'da üretim kooperatifçiliği ve Almanya'da da kredi kooperatifçiliği şeklinde başlamıştır³³.

Almanya'daki kooperatifçilik hareketi, küçük esnaf ve köylülere kredi sağlamak için başlamış olup, öncüleri Herman Schulze Delitzsch ile Frederich Wilhelm Raiffeisen 'dir.

Fransız kooperatifçiliğinin öncüsü, Charles Fourier'dir. Fransa'da ilk kooperatifler toplumda gelir dağılımını sağlamaya yönelik olarak kurulmuşlardır.

Kooperatifler, sosyo-ekonomik ve siyasal koşullardan, liberal ve sosyalist akımlardan etkilenecek gelişmiş ve zaman içinde bütün dünyaya yayılmış ve birçok ülkede önemli başarılarla imza atmışlardır. Örneğin; kooperatifler Japonya'da kırsal kesimin kalkınmasında, ABD'de kırsal kesimin aydınlanmasında ve elektrik enerjisi temininde, Hindistan'da ise şeker üretimin yaklaşık % 50'ni gerçekleştirmektedirler. İsveç'te büyük bir petrol rafinerisine sahip olan OK Kooperatif sistemi, akaryakıt

³² Kesim ve Taşkın, s.3-4.

³³ Ferhat Erçin, **Türk Hukuku'nda Kooperatif Tüzel Kişiliğinin Ayrıcı Özellikleri**, 1.Basım, İstanbul, Derin Yayınları, 2004, s.8

pazarının yaklaşık %20'sini kontrol etmektedir. Yine İskandinav ülkelerinde, birçok tarım ürünlerindeki üretim payı % 90'ı geçmektedir. Kanada'da her halkın % 25'i kooperatif ortağıdır ve ülkede tahıl ürünlerinin %75'ini kooperatifler pazarlamaktadırlar. Yine İsrail'de kooperatifler yıllık tarım üretiminin % 70'ine, kamu inşaat ve hizmetlerinin %50'sine endüstrinin ise % 22'sine hâkim durumdadırlar³⁴.

Avrupa Birliğinde yaklaşık 132.000 kooperatif faaliyet göstermekte, 800.000'i devamlı işçi olmak üzere toplam 2.300.000 insan istihdam edilmektedir. AB ülkelerinde kooperatifler; tarımsal girdide % 55, tarımsal ürünlerin pazarlamasında da % 60 pazara sahiptir. Kooperatiflerin sağladığı bu başarılar kooperatiflere üye ortakların ve AB'de yaşayan vatandaşların yaşamlarına büyük olumlu katkılar sağlamaktadır³⁵.

1.5.2 Türkiye'de Kooperatifçilik Hareketi

Ülkemizde kooperatifçilik konusu Cumhuriyetimizin kuruluşundan beri sürekli tartışıla gelmiştir. Ancak kooperatifçiliğimizin beklentilerimize olumlu yanıt verecek düzeyde gelişemediğini ve kronik sorunların devam ettiğini biliyoruz.

Ülkemizde kooperatifçilik alanında kaydedilen ilk gelişme, Tuna valiliği sırasında tefeciler karşısında ezilen ve sömürülen çiftçilerin sorunlarına yardımcı olmak maksadıyla 1863 yılında Niş vilayetinin şimdiki Bulgaristan- Yugoslavya sınırında bulunan Şehirköyü (Piot) Kasabasında Mithat Paşa' nın öncülük ettiği “Memleket Sandığı” adı verilen ilk tarım kredi türündeki kooperatif uygulamasıdır³⁶. Bu uygulamada çalışma esası imece usulüne dayanmaktadır, bu sandıkların ilk sermayesi de imece yöntemiyle sağlanmıştır. İlerleyen yıllarda Memleket Sandıkları; ortaklar arasındaki ilişkilerin bozulması, sandıktan alınan borçların ödenemez hale gelmesi, sermayenin zamanla amaçları dışında kullanılması, yolsuzlukların olması, sandıkların yönetimi için yetenekli, dürüst ve bu işe istekli idarecilerin bulunmaması ile 1877–1878 Osmanlı- Rus savaşında bu sandıkların güçlü olduğu toprakların elden çıkması nedeniyle çalışamaz hale gelmiştir. Bu gelişmeler üzerine aşar vergisi % 1 oranında artırılmış bu artışa da “Menafi Hissesi” dendiğinden 1883 yılından itibaren Memleket

³⁴ İçöz, s.5.

³⁵ Bahri Şarlı, **Daha Sorumlu ve Daha Dayanışma Odaklı Bir Sosyal Ekonomi İçin, Hangi Yöntem Biçimi ve İnsan Kaynakları İdaresi Kullanılmalı**, T.K.K. Karınca Dergisi, Temmuz 2006, Sayı: 835, s.43.

³⁶ Mehmet Gülpak, **Türkiye’de Kooperatifçilik Hareketinin Gelişimi ve Bu Gelişmede Ahmet Hamdi Başar’ın Yeri ve Önemi**, (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 1997) s. 50.

Sandıkları, Menafi Sandıkları olarak anılmaya başlanmış ve hükümetin denetimi altına girmiştir. 1888 yılında da bu sandıklar Ziraat Bankası' na dönüştürülmüştür³⁷.

Bu dönemden sonra Türkiye' de uzun süre kooperatif türü girişimlere rastlanmamıştır. 1911 yılında İzmir' de incir ihracatçısı 45 tüccarın birleşerek oluşturduğu “ Fig Packer” adlı tröste karşı, “Aydın İncir Himaye-i Zürra Anonim Şirketi” kurulmuş fakat başarılı olamamıştır. Bunun üzerine çiftçiyi tekelin elinden kurtarmak ekonomik açıdan bağımsız kılmak amacıyla, “Milli Aydın Bankası” adıyla bir kredi bankası, ardından da bu banka I. Dünya Savaşının başladığı yıl olan 1914'te incir üreticilerine yardım amacıyla “Kooperatif Aydın İncir Müstahsilleri Ortaklığı” adı altında Türkiye'nin ilk tarım satış kooperatifini kurmuş ve ortaklık Ege Bölgesi'nde 1923 yılına kadar varlığını sürdürmüştür³⁸.

Türkiye'de gerçek anlamda kooperatifçilik cumhuriyet döneminde başlamış ve cumhuriyetin ilanıyla 1924'de 498 sayılı “**İtibari Zirai Birlikler Kanunu**”, 1929 yılında 1470 sayılı “**Zirai Kredi Kooperatifleri Kanunu**”, 1935 yılında 2834 sayılı “**Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu**” ile 2836 sayılı “**Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu**” çıkarılmıştır³⁹.

1961 tarihli Anayasamızın 51. Maddesi, “**Devlet, kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır**”. 1969 yılındaki çıkarılması 50 yıl süren 1163 sayılı “**Kooperatifler Kanunu**”, 1972 tarihli 1581 sayılı, “**Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu**”, 1982 tarihli Anayasamızın 171. Maddesi, “**Devlet, ulusal ekonominin yararlarını dikkate alarak, öncelikle üretimin artırılmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirler alır. Kooperatifler, Devletin her türlü kontrol ve denetimine tabi olup, siyasetle uğraşamaz ve siyasi partilerle iş birliği yapamazlar**”. Temmuz 1995'teki Anayasa değişikliği ile siyaset yasağı kaldırılmıştır⁴⁰. 1988 tarihli ve 3476 sayılı 1163 sayılı kanunu değiştiren kanun, 1985 yılında çıkarılan 3186 sayılı, “**Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu**” ve 3223 sayılı “**Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri**” kanunu, 1995 yılında çıkarılan 553 sayılı TSKB'lerle ilgili “**Kanun**

³⁷ İçöz, s.6.

³⁸ Ziya Gökalp Mülayim, “**Kooperatifçilik**”, 5. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2006, s.52.; Karalar, s.29.

³⁹ Ayhan Çıkın ve Ali Rıza Karacan, **Genel Kooperatifçilik**, İzmir: Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No:511, 1996, s. 133.

⁴⁰ ... (Koç, 2001a, s.15),

Hükümde Kararname”, 2000 yılında çıkarılan **4572** sayılı TSKB ile Tütün Tarım Satış Kooperatiflerini birleştiren kanun ve 2004 yılında çıkarılan **5146** sayılı 1163 sayılı kanunun 1.maddesini değiştiren kanun ile 06 Nisan 2005 yılında çıkarılan **5330** sayılı Tarımsal Kooperatifçiliğin Avrupa Birliği ekonomik sosyal ve hukuki normlarına uyması yönünde çıkan kanun ülkemizdeki kooperatifçiliğin ana çizgilerini oluşturmaktadır⁴¹.

Türkiye Cumhuriyeti'nin Kurucusu Büyük Önder ATATÜRK, kooperatifçiliğe büyük önem vermiştir. 27 Ocak 1931'de İzmir Halk Fırkası kongresinde yaptığı konuşmasında ATATÜRK, **“Görüşleriniz içinde ekonomik alanda çok pratik noktalara değindiniz. Örneğin; Kooperatifler, şurada burada halk veya aydınların teşebbüsü ile eyleme dönüşen değerli hâsıllar görülmektedir. Hükümetimizin de bu gibi teşebbüsleri desteklemesi gerekir. Cumhuriyet Hükümetinin tabii bu gereğin bilincinde olduğuna kuşku yoktur”** demiş, bu konuşmasından dört gün sonra 01 Şubat 1931 günü İzmir Ticaret Odasında yapılan bir toplantıda kooperatifler konusundaki konuşmalarının eleştirilmesi üzerine yaptığı konuşmada **“ Kanaatim odur ki, muhakkak surette birleşmede kuvvet vardır. Kooperatif yapmak, maddi ve manevi kuvvetleri, zekâ ve maharetleri birleştirmektir. Yoksa bir zayıf ile bir kuvvetlinin birleşmesinden bahsetmiyorum. Birleşmenin böylesi zayıf olanın kuvvetliye esir olması demektir. Ege bölgesindeki bütün insanların hâsıllarını ve gayretlerini birleştirilmesi kuşkusuz çok verimli sonuçlar verecektir. Türkiye'nin çalışma hayatı ve varlığını göz önüne alınca, birleşmeden dolayı fayda ve yararların çok büyük olacağı sonucuna varacağınızdan kuşku duymuyorum. Üreticilerin birleşmesinden kişisel çıkarlarının azalacağını düşünenler tabii şikâyet edeceklerdir.”** diyerek, bu konudaki yaklaşımını net bir şekilde ortaya koyarak kooperatifçiliği desteklediğini açıkça ortaya koymuştur⁴². Cumhuriyet döneminde, yurttaki kooperatifçiliğin yayılmasında, diğer konularda da olduğu gibi, büyük devlet adamı ve Ulu Önder ATATÜRK' ün fikir ve eylemleri önderlik etmiştir. Mustafa Kemal ATATÜRK ölümüne kadar sürekli olarak Türk Kooperatifçilik Hareketi içinde olmuş; 19 Mart 1923 tarihinde 24 numaralı yayın olarak “ Kooperatif Şirketler” adlı kitapçığın yayınlanması, 1925 tarihinde “Ankara Memurlar Kooperatifi” nin kurulması, kooperatifçiliğe ağırlık verdiği İzmir gezisini 1930 yılında yapması, 1931 yılında İçişleri Bakanı Şükrü Kaya' ya verdiği talimatla İstanbul Üniversitesi'nde Türk Kooperatifçilik

⁴¹ Hakan Koç, **“2005 Yılı Sonu İtibariyle Türkiye’de Kooperatifçilik ve Yaşanan Sorunlar”**, T.K.K. Karınca Dergisi, Nisan - 2006, sayı:832, s.3.; ...(Mülayim,2006b, s. 117-118)

⁴² Cemal Taluğ, **ATATÜRK ve Kooperatifçilik**, Yol- Koop Yayınları No: 6, Ankara: Demircioğlu Matbaacılık, 1981, s.46.

Cemiyeti'ni kurdurması (1934 yılında Türk Kooperatifçilik Cemiyeti'nin merkezi Ankara'ya taşınmış, aynı yıl ismi önce Türk Kooperatifçilik Derneği, sonra da Türk Kooperatifçilik Kurumu biçiminde değiştirilmiştir.).

1936 tarihinde Tekir Tarım Kredi Kooperatifi'nin kurulması, 1937 tarihinde en son yaptığı T.B.M.M açılış konuşmasında kooperatifçiliğe de yer vermesi, kooperatifçiliği ATATÜRK 'ün hiç gündeminden çıkarmadığını, 1920 ile 1938 tarihleri arasındaki tüm kooperatifçilikle ilgili hukuki düzenlemeler de ATATÜRK 'ün etkisi olduğu görülmektedir.

Şu an STB'nin 01.03.2007 ve TKB'nın 30.04.2007 tarihli kayıtları itibariyle ülkemizde, çeşitli alanlarda faaliyet gösteren 26 çeşit kooperatifin çalışma alanları tablo 1'de gösterilmiştir. Kooperatifler çalışma alanlarına göre Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ile Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı tarafından düzenlenmekte ve denetlenmektedir. STB' nin ilgi alanında 21 adet ve TKB'nin ilgi alanında 5 adet kooperatif olup, her iki bakanlığa bağlı birim kooperatif sayısı **90.086** adettir. Bu kooperatiflerin dağılımı; STB' nin ilgi alanında faal 44.317 ve faal olmayan 33.682 ile toplam 77.998, terkin olan ise 16.698 adettir. TKB' nin ilgi alanında **12.088** adet) ve her iki bakanlığa bağlı birim kooperatiflerin ortak sayısı da **8.561.618** dir. Kooperatiflerin ortak sayısı dağılımı STB' nin ilgi alanında **4.604.767** ve TKB'nin ilgi alanında **3.956.851** civarındadır. Yine STB' nin ilgi alanında faal olmayan ortak sayısı 1.143.881, terkin olan ortak sayısı ise 815.240'dır. Ortalama aile büyüklüğünü 4 kişi kabul ettiğimizde, toplam nüfusumuzun % 50'nin doğrudan veya dolaylı olarak kooperatifçilik hareketinin içinde olduğunu göstermektedir⁴³.

Kooperatif birliği sayısı **635** adettir. (STB' nin ilgi alanında faal **407** adet + faal olmayan **105** adet ve TKB' nin ilgi alanında **123** adet), Kooperatif Merkez Birliği sayısı 13 adet (STB' nin ilgi alanında faal olan **5** adet ve faal olmayan **1** adet ve TKB' nin ilgi alanında **7** adet) 'dir. Türk kooperatifçiliğinde 10 Mayıs 1969 yılında 1163 sayılı Kooperatifçilik kanununun yürürlüğe girmesi ile başlayan üst örgütlenme, çeşitli bölge birlikleri ve bazı merkez birliklerinin katılımıyla 22 yıl gecikmeli olarak da olsa 1990 yılında kurulmasına rağmen ancak 1991 yılında Türkiye Milli Kooperatifler Birliği faaliyete geçmiştir.

⁴³ Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü, Mart 2007.

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü, Nisan 2007.

Tablo 1
Türkiye’de İlgili Bakanlıkların Görev Alanına Giren Kooperatifler ve Üst Kuruluşları

İlgili Bkn.	Kooperatif Çeşitleri	İlgili Kanun	Birim Kooperatif		Koop. Birliği		Merkez Birliği		
			Koop. Sayısı	Ortak Sayısı	Birlik Sayısı	Ortak Sayısı	Birlik Sayısı	Ortak Sayısı	
Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı	1.Tarımsal Kalkınma	1163,3476	7,238	778,556	82*	3710	4	4750	
	2.Sulama Koop.	1163,3476	2,384	282,83	11	644	1	1242	
	3.Su Ürünleri Koop.	1163,3476	509	27,27	13	158	1	120	
	4.Pancar Ekicileri Koop.	1163,3476	31	1.583.458	1	31	-	-	
	5.Tarım Kredi Koop.	1581,3223 S.K. ve 553 S.K.H.K	1,926	1.284.737	16	1926	1	1926	
	ARA TOPLAM		12.088	3.956.851	123	6.469	7	8.038	
Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	6.Konut Yapı Koop.	1163	61.887	2.300.895	388	12.847	3	68	
	7.Tüketim Koop.	1163	3.413	329.996	19	238	1	9	
	8.Motorlu Taşıyıcılar Koop.	1163	6.065	187.714	31	487	1	13	
	9.Esnaf Sanat.Kef.Koop.	1163	986	641.375	33	1.104	1	32	
	10.Küçük Sanat Koop.	1163	345	11.507	5	14	-	-	
	11.Küçük San.Sit.Ya.Koop.	1163	1.102	143.841	5	169	-	-	
	12.Temin ve Tevzi Koop.	1163	355	21.205	-	-	-	-	
	13.Turizm Geliştirme Koop.	1163	389	17.304	3	32	-	-	
	14.Üretim Paz.Koop.	1163	499	25.998	5	446	-	-	
	15.Tedarik ve Kef.Koop.	1163	8	617	-	-	-	-	
	16.Toplu İşyeri Yapı Koop.	1163	1.940	117.526	6	93	-	-	
	17.Yayıncılık Koop.	1163	39	877	-	-	-	-	
	18.Hamallar Taşıma Koop.	1163	11	558	-	-	-	-	
	19.İşletme Koop.	1163	454	72.751	-	-	-	-	
	20.Yardımlaşma Koop.	1163	13	17.482	-	-	-	-	
	21.Eğitim Koop.	1163	26	2.374	-	-	-	-	
	22.Tarım Satış Koop.	4572	330	678.298	17	330	-	-	
	23.Tütün Tar. Satış Koop.	4572	76	31.132	-	-	-	-	
	24.Yaş Sebze Meyve Koop	1163	34	2.105	-	-	-	-	
	25.Sigorta Koop.	1163	1	0					
	26.Bağımsız T.S.K.	1163	25	1.212					
		ARA TOPLAM		77.998	4.604.767	512	15.760	6	122
		GENEL TOPLAM		90.086	8.561.618	635	22.229	13	8.160
		Türkiye Milli Koop. Birliği	1163 ve 3471					1	1

Not: * 82 Birliğin **15'i** Köy Kakinma Kooperatif Birliğı **10** adet Tarımsal Amaçlı Kooperatifler. Birliğı **18'i** Ormancılık Kooperatifleri Birliğı, **32'si** Hayvancılık Kooperatifleri Birliğı **7'si** Çay Kooperatifler birliğidir.

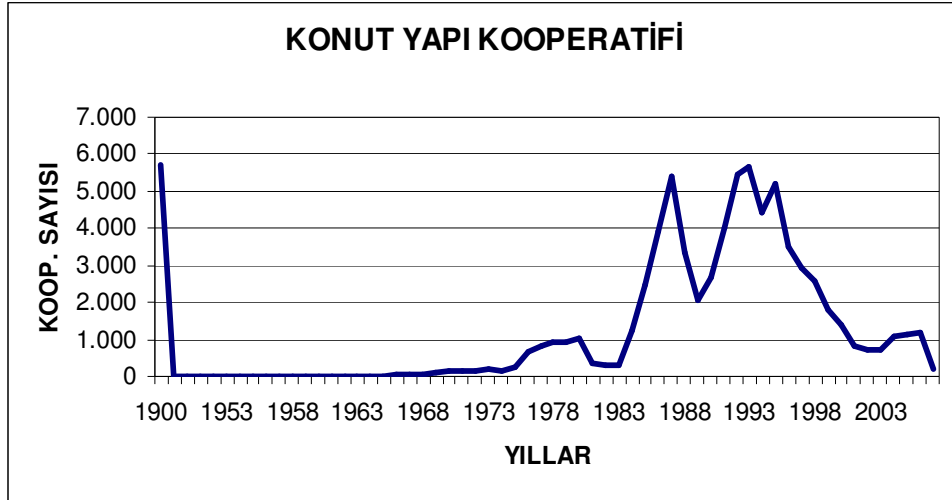
Kaynak: 1.Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü,30 Nisan 2007.
2. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü,1 Mart 2007.

Bu tablo, dünyanın birçok ülkesinde rastlanmayacak sayısal büyüklüğü ortaya koymaktadır. Öte yandan, bu zenginlik bir başka açıdan da olumsuzluğu yansıtmaktadır. Çünkü ülkemizde kooperatiflerin kamuoyunda imajı ve beklenen etkinliği sağlayamaması ciddi bir sorun olarak görülmektedir.

Düşünelim ki, bir ülkede kooperatifçilik toplam nüfusun yarısını içine alıyor ve aynı zamanda o ülkede kooperatifçilik bilinmiyor, hatta kamuoyu oluşturma çabalarında hiçbir anlam ifade etmiyor. Sanıyorum pek çok konuda olduğu gibi, bu alanda da yaşanan sorun bizim ülkemize özgüdür.

Demokratik kültürün gelişmediği toplumlarda, hak arama ve hakları kullanma bilincinin kendiliğinden gelişmesini beklemek olanaksızdır.

Ülkemizde yer alan ve en çok üye sayısına sahip bazı kooperatif türleri hakkında yapılan detaylı incelemeler aşağıda ayrıntısı ile anlatılmaktadır.

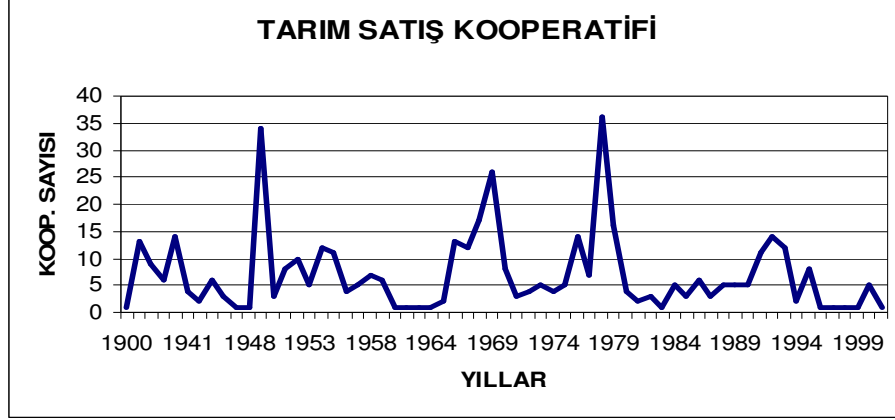

Şekil 1 : Konut Yapı Kooperatifi (Yıllara göre yeni kurulan kooperatif sayıları)

Kaynak : Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü (Mart 2007)

Türkiye’de bugünkü anlamıyla ilk 1934 yılında Ankara’da “Bahçelievler Yapı Kooperatifi” adı altında kurulan, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’na bağlı kooperatiflerden Konut Yapı Kooperatifleri, Mart 2007 yılı itibariyle 2.300.895 üye sayısı ve 61.887 kooperatif sayısı ile dikkat çekmektedir. Nitekim 1962 yılında 1848 olan kooperatif sayısı özellikle 1163 sayılı kooperatifler kanununun yürürlüğe girdiği 1969 yılından

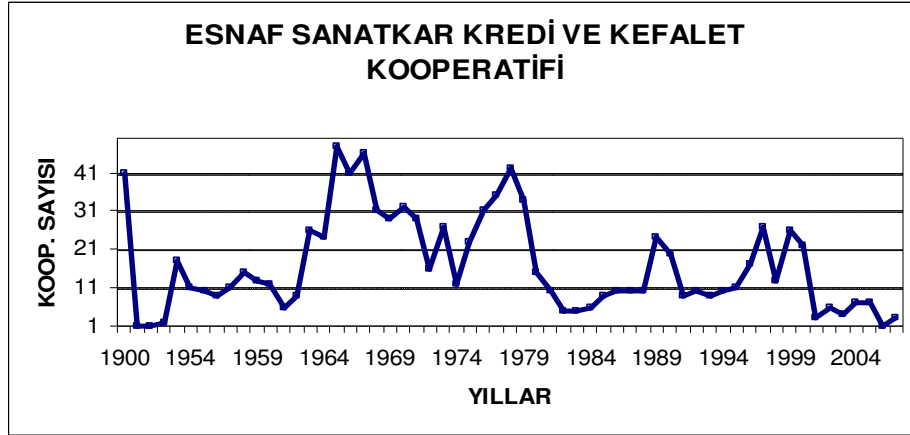
sonra artış göstermiş, yeni açılan kooperatif sayısı 1980'li ve 1990'lı yıllarda; 1984 yılında 19.627'ye, 1997 yılında 36.122'ye, 2005 yılında da 61.785 ulaşmıştır. Bu gelişmeler kooperatifçilik konusunda bütün olumsuzluklara rağmen ülke çapında büyük bir heyecan yaratmıştır.(Şekil 1)

Şekil 2: Tarım Satış Kooperatifleri (Yıllara göre yeni kurulan kooperatif sayıları)

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü (Mart 2007)

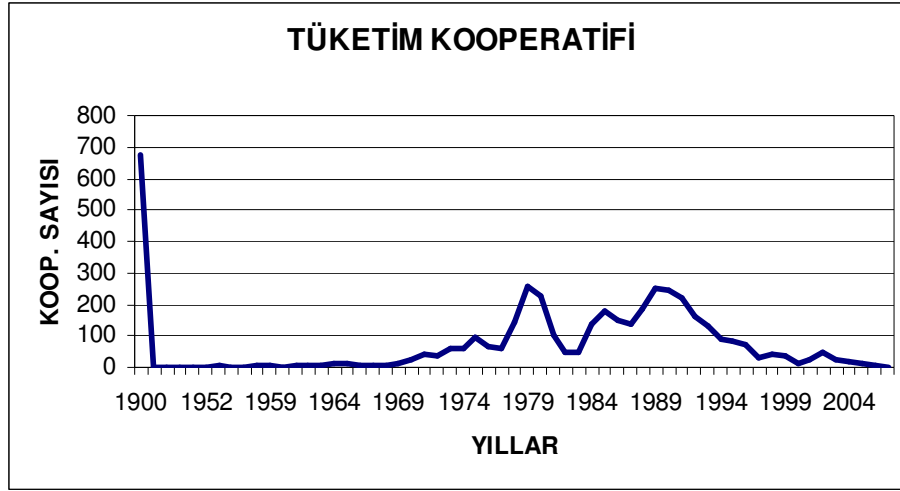
Ülkemizde ilk 1911 yılında Aydın'da "Aydın İncir Himayei Zürra A.Ş." adı altında kurulan STB'line bağlı Tarım Satış Kooperatifleri Mart 2007 yılı itibariyle 682.229 üye ve 331 kooperatif sayısı ile büyüklükte ikinci sırada yer almaktadır. Tarım Satış Kooperatifleri sayısı 1937 yılında 14 iken 2005 yılında 337' ye, ortak sayısı ise 1937 yılında 12 bin iken 2005 yılında 730 bine yükselmiştir. Ortalama 2.061 üyenin bir kooperatif kurduğu bu kooperatiflerin 1969 yılı ile 1980 yılları arasındaki büyük artışlar dikkati çekmektedir. 1960 yılında 214 olan kooperatif sayısı, 1970'de 618'e, 1980 yılında ise bu rakam 826'ya ulaşmıştır.(Şekil 2)

Şekil 3 :Esnaf Sanatkar Kredi ve Kefalet kooperatifi (Yıllara göre yeni kurulan kooperatif sayıları)

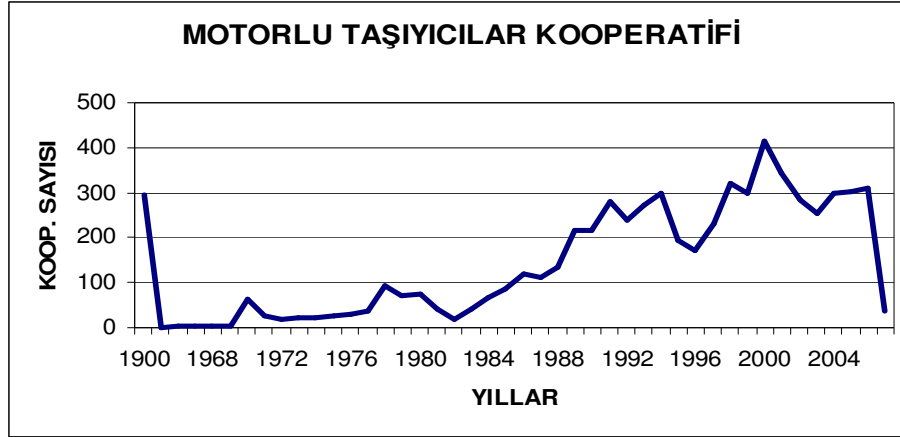
Kaynak:Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü (Mart 2007)

Ülkemizde ilk 1951 yılında Halk Bankasının desteğiyle Ankara'da kurulan STB' lığına bağlı Esnaf Sanatkâr Kredi ve Kefalet Kooperatifleri; Mart 2007 yılı itibariyle 641.375 üyesi ve 986 kooperatif sayısı ile üçüncü sırada yer almaktadır.1964 ve 1974 yılları arasında hızlı bir kooperatifleşme girişimine girildiği görülmektedir. Nitekim 1962 yılında 141 olan Esnaf Sanatkâr Kredi ve Kefalet Kooperatif sayısı, 1970'te 465'e, 1980'de 756'ya, 2005 yılında ise bu rakam 983'e yükselmiştir. Ama son yıllarda yaşanan düşüş dikkati çekmektedir. Bunda esnaf ve sanatkârların kredi ihtiyacının Halk Bankası tarafından yeterince karşılanamaması, kooperatifçilik eğitimin ihmal edilmesi ve kredi ihtiyacını karşılayacak bir kooperatifçilik bankasının olmaması etkili olmuştur.(Şekil 3)

Şekil 4:Tüketim Kooperatifi (Yıllara göre yeni kurulan kooperatif sayıları)
Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü (Mart 2007)

Ülkemizde bugünkü tüketim kooperatifleri Cumhuriyet döneminde 1925 yılında Büyük Önder ATATÜRK' ün katkılarıyla Ankara'daki memurların tüketim ihtiyacını karşılamak maksadıyla "Ankara Memurlar İstihlak Kooperatifi" adıyla kurulmuştur. STB' lına bağlı yeni açılan Tüketim Kooperatifleri 1989 yılına kadar artış seyrinde olmuş, 90'lı yıllardan sonra azalma eğilimine girmiştir. Bunda hükümetlerin ilgisizliği etkili olmuştur. Günümüzde Mart 2007 itibariyle 329.996 üye sayısı ve 3.413 kooperatif sayısı ile yine de büyük bir toplum kesimi içine almaktadır.(Şekil 4)

Şekil 5 : Motorlu Taşıyıcılar Kooperatifi (Yıllara göre yeni kurulan kooperatifler)

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü (Mart 2007)

Taşıma Kooperatifleri ilk olarak 1960'lı yıllarda kurulmaya başlanmıştır. 1970'e kadar kurulmuş kooperatif sayısı 44 iken, 1983 yılından bu yana başlayan ekonomik gelişme ile taşımacılık ve servis hizmetlerindeki artışların da etkisi ile yeni açılan motorlu taşıyıcılar kooperatifleri sayısı da hızla artmış ve günümüzde Mart 2007 yılı itibariyle, 187.714 üye ve 6.065 kooperatif sayısına ulaşmıştır.(Şekil.5)

Sanayi ve Ticaret Bakanlığına bağlı kooperatif kuruluşlarından yukarıda izahı yapılanlar dışında kalan; Bağımsız Tarım Satış Kooperatifi (Şekil 6), Eğitim Kooperatifi (Şekil 7), Hamallar Taşıma Kooperatifi (Şekil 8), İşletme Kooperatifi (Şekil 9), Küçük Sanat Kooperatifi (Şekil 10), Tedarik ve Kefalet Kooperatifi (Şekil 11), Temin Tevzi Kooperatifi (Şekil 12), Toplu İşyeri Yapı Kooperatifi (Şekil 13), Turizm Geliştirme Kooperatifi (Şekil 14), Tütün Satış Tarım Kooperatif (Şekil 15), Üretim Pazarlama Kooperatifi (Şekil 16), Yardımlaşma Kooperatifi (Şekil 17), Yaş Sebze ve Meyve Pazarlama Kooperatifi (Şekil 18), Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifi (Şekil 19) ve Yayıncılık Kooperatifi (Şekil 20) gibi diğer 14 adet kooperatif kuruluşlarının da yeni kurulan kooperatif sayılarına göre yıllık değişimleri ekli şekillerde detaylı olarak yer almaktadır. Tüm bu tabloların ortak özelliği olarak 1980–90 yılları arasındaki artış ve sonrası yaşanan düşüş göze çarpmaktadır.

Tablo 2 Tarım Kredi Kooperatiflerinin Sayısal Gelişmeleri			
Yıllar	Kooperatif Sayısı	Kooperatifleşmiş Köy Sayısı	Ortak Sayısı
1940	543	4.437	138.126
1950	900	9.277	438.410
1960	1.572	16.560	937.696
1970	2.021	21.370	1.305.461
1980	2.236	23.354	1.435.790
1990	2.459	26.242	1.579.208
1995	2.506	28.086	1.569.353
2000	2.489	29.462	1.569.844
2002	2.281	29.474	1.557.787
2005	1.929	30.348	1.320.529
2007	1.926	30.843	1.284.737
Kaynak: Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği Genel Müdürlü (Nisan 2007)			

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na bağlı olan Tarım Kredi Kooperatifleri sayısı 1950 -1970 yılları arasında hızlı bir artış göstermiştir. Nitekim 1937 yılında 591 olan Tarım Kredi Kooperatifi sayısı Nisan 2007 itibariyle 1926' ya, ortak sayısı ise 1937 yılında 102 bin iken 2007 yılında 1 milyon 284 bin 737'ye yükselmiştir. 1995 yılından sonra ise düşüş eğilimine geçmiştir. Buna rağmen kooperatife üye köy sayısında sürekli artış olduğu gözlenmiştir.2007 yılı itibari ile 1.926 kooperatif 30.843 kooperatifleşmiş köy ile ve 1.284.737 üye sayısı ile faaliyet göstermektedir.(Tablo 2)

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na bağlı olan Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerin, diğer kooperatiflere göre kuruluşları oldukça yenidir. Mesela tarım kredi kooperatiflerinin tarihçesi 1863'e, tarım satış kooperatiflerinin tarihçesi ise 1911'e kadar gittiği halde, tarımsal kalkınma kooperatiflerin ilk kuruluşu 1965 yılına dayanmaktadır. 1965 yılında 58 olan kooperatif sayısı, 1966 yılında 558, 1971'de 2270'e 1974 yılında ise 6000'e ulaşmıştır (Ortak sayısı,745 bindir). 1989 yılı sonunda kooperatif sayısı 5275, ortak sayısı ise 468.810, birlik sayısı ise 63'dür. 1989 yılına kadar adı köy kalkınma kooperatifi olan, bu kooperatifler bu tarihten itibaren şuan ki adıyla anılmaya başlanmıştır. 1990 yılı sonunda bu kooperatiflerin sayısı 2760, ortak sayısı 523 bin, birlik sayısı ise 73'ü bulmuştur. 2005 yılında kooperatif sayısı 6850, ortak sayısı 748

bin, birlik sayısı ise 78 olmuştur. Nisan 2007 itibari ile ise; kooperatif sayısı 7.238, ortak sayısı 778.556, birlik sayısı 82'dir⁴⁴.

Yine ülkemizde TKB' lığına bağlı Su Ürünleri Kooperatifleri, Sulama Kooperatifleri 1965 yılından ve Pancar Ekicileri Kooperatifleri ise 1951 yılından itibaren gelişmeye başlamış, yıllara göre kurulan ve faaliyette bulunan tarımsal amaçlı birim kooperatifler ile bu kooperatiflerin birlikleri tablo 1, tablo 3, tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 3
Yıllar İtibariyle Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerin Sayıları

KOOP. TÜRÜ	31.12.1990 Tarihi İtibarıyla Toplam Koop. Sayısı	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	01.05.2007 tarihine kadar.	TOPLAM
Tarımsal Kalkınma Koop.	2.760	104	113	128	147	161	179	194	211	228	245	262	279	296	313	330	347	42	7238
Sulama Koop.	1.166	76	74	74	107	106	92	66	66	67	72	74	77	81	85	89	93	2	2384
Su Ürünleri Koop.	205	16	11	10	18	25	29	31	35	48	51	51	57	62	66	72	76	2	509
Pancar Ek. Koop.	27	1	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	31
Toplam Koop.	4158	208	199	222	260	286	322	331	356	423	442	463	499	538	574	614	646	46	10162
Kaynak: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Teşkilatlandırma ve Destekleme Genel Müdürlüğü (Nisan 2007)																			

⁴⁴ Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Teşkilatlandırma ve Destekleme Genel Müdürlüğü (Nisan 2007)

Tablo 4
1163 Sayılı Kooperatifler Kanununa Göre Kurulan Ve Faaliyette Bulunan
Tarımsal Amaçlı Kooperatif Birlikleri

YILLAR	KÖY-KOOP	SU ÜRÜN.	SULAMA	ÇAY	TARIM	ORMAN	HAYVANCILIK	PANCAR EKİCİLERİ	ADET
2000 Öncesi	15	3	6	-	2	11	2	1	40
2000	-	1		-	2	0	3	-	6
2001	-	1	1	-		2		-	4
2002	-	2	1	6	2	0	3	-	14
2003	-	1	0	0		2	6	-	9
2004	-	2	-	-		2	3	-	7
2005	-	2	1	1	3	-	12	-	19
2006		1	2		1		2	-	6
01.05.2007 tarihine kadar						1	1		2
TOPLAM	15	13	11	7	10	18	32	1	107

Kaynak: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Teşkilatlandırma ve Destekleme Genel Müdürlü (Nisan 2007)

Bugün 28 ülkenin üyeliğindeki AB (çok yakında bu sayılar değişecektir.) topluluğunda "Kooperatifçilik" konusu sürekli yeni gelişmelerle tartışılmakta, karşı karşıya kaldıkları sorunlara çözümler aranmaktadır. Özellikle çok gelişmiş sanayi ülkeleri olarak AB topluluğundaki tarım politikalarının belirlenmesinde kooperatif üst örgütlerinin önemli rolleri olduğunu biliyoruz. Yine AB parlamentosu tarımsal kooperatifleri de kapsayacak şekilde ortak hukuki bir yapının oluşması için bir kooperatifçilik yasası hazırladıkları ve tüm kooperatiflerde uluslar arası alanda birleşme ve çok uluslu ortaklığa geçişe imkân verecek bu yasaı Ağustos 2006 tarihinden itibaren uygulayacaklarını belirtmişlerdir⁴⁵.

Ülkemizdeki kooperatifçilik hareketi de, adı "Kooperatif" olmasa bile çalışma sistemi itibarıyla aynı olan "Memleket Sandıkları" nın kurulmasıyla 1863 yılında başlamıştır.

⁴⁵ Bedrettin Yıldırım, "Globalleşme Kapsamında Tarım Kooperatifleri", T.K.K. Karınca Dergisi, Temmuz 2006, sayı:835, s.20.

Memleket sandıkları tarımsal üretim ve tarımsal krediyi konu almıştır. Tarımsal kredi temini konusundaki çiftçilerin sıkıntısını tespit eden Mithat Paşa (1822-1884) Tuna Valiliği sırasında Memleket Sandıklarının kurulmasını sağlamıştır.

Memleket Sandıkları'nın çalışmalarında ve toplum tarafından benimsenmesinde bir yardımlaşma sistemi olan "imece" den yararlanılmıştır.

Memleket Sandıkları'nın uygulaması şöyle olmuştur: Her çiftçi ailesine, devlete ait boş arazilerde, bulunmadığı takdirde kiralamak suretiyle temin edilen arazilerde eşit şartlarda, ortaklaşa ve imece usulüyle ürün ekim ve hasadı yaptırılmıştır. Hafta tatilleri uygulamasında Müslümanlar pazar günü, Hıristiyanlar cuma günü çalıştırılmıştır. Bu şekilde elde edilen hâsılat nakde çevrilerek kredi ihtiyacı karşılanmıştır. Sandığın yönetimi seçimle işbaşına gelen dört kişilik "Sandık Vekilleri" veya "Sandık Emirleri" denilen bir kurul tarafından yürütülüyordu⁴⁶.

Memleket Sandıkları 1883 yılında Menafi Sandıklarına, 1888 yılında da bir nizamname ile aynı görevleri icra etmek üzere Ziraat Bankasına dönüştürülmüştür. 1914 yılında "Kooperatif Aydın İncir Müstahsilleri Ortaklığı" unvanı altında ülkemizde ilk tarım satış kooperatifinin kuruluşu gerçekleştirilmiştir. Bu tarihten sonra milletçe yaşadığımız düşman istilas ve Kurtuluş Savaşının zorlukları karşısında bu kuruluşlar 1919'da faaliyetlerini durdurmuşlardır. Yalnız 1923 yılına kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir. Ancak, 1924'den sonra Kooperatifçilik hareketinde yeni ve daha canlı bir gelişme başlamıştır.

Bilindiği gibi birçok ülkede kooperatifler "Devlet" desteğiyle çalışmakta, bu destek daha uygun vergi oranları, krediler ve kartel yasaları istisnalarından yararlanma şeklinde olmaktadır. Bazı ülkelerde kooperatifler, sosyal politika araçları olarak ve işsizliğin azaltılması için dikkate alınmaktadır.

Piyasa ekonomisinde kooperatifler, ticaret, sanayi ve hizmet alanlarında "diğer özel sektör kuruluşları" ile karşı karşıya bulunmaktadır.

Bu kuruluşlar, eğer piyasa ekonomisinin rekabetçi gücüne uyacaklar ise özel sektör gibi düşünmek ve faaliyet göstermek zorundadırlar. Kooperatif ve üst

⁴⁶ Yusuf Saim Atasabun, **Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası 1888–1939, Cilt: 1**, Kenan Basımevi, İstanbul: 1939, s.4.

kuruluşlarımızın karar verme, katılımcılığı teşvik eden yetki dağılımının artırılması ve özerklik gibi ilkelere sahip çıkmaları gerekmektedir.

Kooperatiflerin ulusal ve evrensel boyutundan da, söz etmek gerekir. Uluslararası kooperatifçilik hareketi, bu konuda belirli ilke ve normları esas almaktadır.

Bu normları dikkate alarak kurulan kooperatifler ise faaliyette bulundukları ülkenin koşullarından etkilenmekte ve çoğu zaman ulusal bir karakter kazanmaktadırlar.

Ülkemizde 1920–2007 yılları arasında kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti Hükümetlerinin program ve politikaları ile Beş Yıllık Kalkınma Planları çerçevesinde Türkiye’de Kooperatifçilik ile ilgili hükümetlerin programları;

Türkiye’de kooperatifçilik hareketi, hükümet programlarına ilk kez tek siyasi parti olan Cumhuriyet Halk Partisi’nin 10–18 Mayıs 1931 tarihlerinde yapılan Üçüncü Büyük Kongresi’nde kabul edilen ilk resmi programının iktisat bölümünün dördüncü maddesinde yer almıştır. Dördüncü maddede “ **Çiftçimizi kredi ve istihsal kooperatifleri gibi iktisadi teşekküllere mazhar etmek ve teşekkülleri terakki ve tekâmül etmek gayedir**” şeklinde yer almıştır. Yine 1935 tarihinde Mustafa Kemal ATATÜRK hayatta iken kabul edilen ikinci C.H.P. programı, partinin Dördüncü Büyük Kongresi’nde de madde 7 (b) ile madde 10 da kooperatifçiliğe yer verilmiştir. Madde 7 (b) “ **Küçük çiftçilerin mevsimlik kredisi tarım kredi kooperatiflerinden ve çiftlik sahiplerinin yıllık kredi ihtiyaçları ipotek karşılığı sağlanmalıdır**”. Madde 10 “ **Partimiz, kooperatifçiliği ana prensiplerinden sayar. Kredi kooperatifleri ile, toprak ürünlerinin hakiki değerinden üretmeleri faydalandıracak olan satış kooperatiflerinin kurulmasına ve çoğalmasına önem vermekteyiz. Türkiye Tarım Bankası tarım kooperatiflerinin ana bankasıdır**” denilerek kooperatifler iktisadi hayatın önemli faktörlerinden biri olarak sayılmışlardır⁴⁷. 1 Kasım 1937 ve 11 Kasım 1938 tarihli 1. Celal BAYAR Hükümetinde tarım kredi kooperatifçiliği, 9 Temmuz 1942 – 9 Mart 1943 tarihleri arasındaki 1. Şükrü SARAÇOĞLU Hükümeti kooperatifler ile diğer girişimler arasında herhangi bir çatışma olmamasını, 9 Mart 1951 – 17 Mayıs 1954 tarihlerinde görev yapan 2. Adnan MENDERES Hükümeti ekonominin gelişmesi ve

⁴⁷ Ferhat Erçin, **Mustafa Kemal ATATÜRK ve Türk Kooperatifçiliği**, 1. Basım, İstanbul, Derin Yayınları: 52, 2004, s.115–116–117–118.

örgütlenme için tarım kredi, tarım satış, istihsal ve yapı kooperatifçiliğinin geliştirilmesi için yasal düzenleme yapmayı öngörmüştür⁴⁸.

20 Şubat 1965 – 27 Ekim 1965 tarihleri arasındaki Suat Hayri ÜRGÜPLÜ Hükümeti toplumsal kalkınmanın sağlanması için kooperatifçiliğin desteklenmesini, 27 Ekim 1965 - 3 Kasım 1969 tarihleri arasındaki 1. Süleyman DEMİREL Hükümeti, tarım kooperatiflerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasını, 3 Kasım 1969 – 6 Mart 1970 tarihleri arasındaki 2. Süleyman DEMİREL Hükümeti, kooperatiflerin çoğalması ve yayılması için yapılan çalışmaların geliştirilmesi ve yeni kooperatifler yasasının öngördüğü kurumlaşmaların tamamlanması ve 6 Mart 1970 – 12 Mart 1971 tarihlerindeki 3. Süleyman DEMİREL Hükümeti ise üretici ve tüketicilerin örgütlenmesi çalışmalarına devam edilmesi, bu amaçla kooperatiflerin çoğalması, yayılması ve güçlendirilmesi konuları hükümet programına almıştır.

26 Mart 1971 – 11 Aralık 1971 tarihleri arasındaki 1.Nihat ERİM Hükümeti, kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak önlemlerin alınması ve 11 Aralık 1971 – 22 Mayıs 1972 tarihleri arasındaki 2. Nihat ERİM Hükümeti, üretimin artırılması ve değerlendirilmesi amaçlı kooperatiflerin kuruluşunun özendirilmesini hükümet programına almış, 22 Mayıs 1972 – 15 Nisan 1973 tarihleri arasındaki Ferit MELEN Hükümeti, tarım sektöründe krediden işletmeye, işletmeden üretilen ürünlerin satışına kadar bütün faaliyetlerin kooperatifler tarafından gerçekleştirilmesini hükümet programına almış, 15 Nisan 1973 – 26 Ocak 1974 arası Naim TALU Hükümeti, çiftçi ürünlerinin değerlendirilmesi için çok amaçlı Toprak ve Tarım Reformu Kooperatiflerinin kuruluşunu öngörmüş ve bu kooperatiflerle ilgili 1757 sayılı yasayı 1973 yılında çıkartmıştır.

26 Ocak 1974 - 17 Kasım 1974 tarihleri arasındaki 1. Bülent ECEVİT Hükümeti, tarımsal üretim, araç ve gereç ithali ile dağıtımı, Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığına bağlı Kooperatifler Bankası'nın kurulması ve eğitim çalışmalarının hızlandırılmasını hükümet programına almıştır⁴⁹. 17 Kasım 1974 - 31 Mart 1975 tarihlerindeki Sadi İRMAK Hükümeti, kooperatifçiliğin geliştirilmesi ve tarımsal amaçlı kooperatiflerin desteklenmesi, 31 Mart 1975 - 21 Haziran 1977 yıllarındaki 4. Süleyman DEMİREL Hükümeti, gönüllü kooperatifçiliğe gerçek desteğin verilmesini, 21 Haziran 1977 - 21 Temmuz 1977 arasında kısa dönem görev yapan 2. Bülent

⁴⁸ ... (Koç, 2006b, s.4)

⁴⁹ ... (Mülayim, 2006b, s.587)

ECEVIT Hükümeti, kooperatifçiliğin güçlenmesi yaygınlaşması, denetimi ve tarım kesimine bol ve ucuz araç- gereç ve tüketim malı sağlamak, tarımsal ve sınai yatırım için demokratik kooperatifçiliğin desteklenmesini, 21 Temmuz 1977 - 5 Ocak 1978 tarihleri arasındaki 5. Süleyman DEMIREL Hükümeti, üretici kooperatifleri ve bunların üst kuruluşları olan birliklerin yeniden düzenlenmesini, 5 Ocak 1978 - 12 Kasım 1979 tarihleri arasındaki 3. Bülent ECEVIT Hükümeti, köylülerin gerekli tarımsal donanımdan yararlandırılması ve gelişmeyi köylüden başlatabilmek için, güçlü ve demokratik kooperatifçiliğin desteklenmesini hükümet programına almıştır.

12 Kasım 1979 - 12 Eylül 1980 tarihleri arasındaki 6. Süleyman DEMIREL Hükümeti, Köy Kalkınma Kooperatiflerinin teşvik ve takviye edileceğini belirtmiş, 20 Eylül 1980 - 13 Aralık 1983 tarihleri arasındaki Bülent ULUSU Hükümeti de, Kooperatifçiliğin devlet nizamını sağlamlaştıracı, ideolojik saplantılara yönelmeyi önleyici tarzda temin edecek düzenlemeler getirileceğini ifade etmişlerdir⁵⁰. 13 Aralık 1983 - 21 Aralık 1987 tarihleri arasındaki 1. Turgut ÖZAL Hükümeti, özgür teşebbüsü meydana getiren ferdi işletmeler grubu içinde kooperatiflerle şirketleri birlikte ele almış ve sistemin temel uygulama araçları olarak ifade etmiş, yine 21 Aralık 1987 - 9 Kasım 1989 tarihleri arasındaki 2. Turgut ÖZAL Hükümeti, özgür teşebbüsü meydana getiren ferdi işletmeler grubu içinde kooperatiflerle şirketleri birlikte ele almış ve sistemin temel uygulama araçları olarak aynı ifadelere hükümet programında yer vermiştir⁵¹.

9 Kasım 1989 - 17 Haziran 1991 tarihleri arasındaki Yıldırım AKBULUT Hükümeti, destekleme alımları ile tarım kredi kooperatiflerine yer vermiş, 17 Haziran 1991 - 20 Kasım 1991 tarihleri arasındaki A. Mesut YILMAZ Hükümeti, döneminde destekleme fiyatlarının yüksek tutulması ve konut kooperatifçiliği konularına hükümet programında yer vermiş, 20 Kasım 1991 - 30 Haziran 1993 tarihleri arasındaki 7. Süleyman DEMIREL Hükümeti, kooperatifçiliğin yeniden teşviki ile düzenlenmesini ve kurumsallaştırılmasını, üretici kooperatifleri ile birliklere ait olan tesis ve işletmelerin gerçek sahipleri tarafından işletilmesini hükümet programlarında yer vermiştir. Ayrıca 30 Aralık 1991 tarihinde DYP-SHP Koalisyon Hükümeti Türkiye Milli Kooperatifler Birliği'nin kuruluşunu onaylayarak faaliyete geçmesini sağlamışlardır⁵².

⁵⁰ ... (Erçin, 2004b, s.17)

⁵¹ ... (Koç, 2006b, s.5)

⁵² ... (Mülayim, 2006b, s.596)

30 Haziran 1993 - 05 Ekim 1995 arasındaki 1. Tansu ÇİLLER Hükümeti, kamudan ayrılan kaynakların TSKB' in aracılığı ile çiftçiye ulaştırılamadığından hareketle, sınai tesis ve işletmelerin sistem içinde ciddi kaynak israfına neden olduğunu ve gerektiğinde özelleştirileceğini, 5 Ekim 1995 - 31 Ekim 1995 tarihleri arasındaki 2. Tansu ÇİLLER Hükümeti, Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri'nin yönetimlerinin özerkleştirilmesi, üyelerinin bu birliklere doğrudan sahip olmaları ve böylece birlikleri kendilerinin yönetmelerini, 31 Ekim 1995 – 6 Mart 1996 tarihleri arasındaki 3. Tansu ÇİLLER Hükümeti, tarımsal destekleme politikalarının yeniden düzenlenmesi, tarım kredi ve tarım satış kooperatiflerine kredi desteği sağlanmasını gerekliliği hükümet programlarında belirtmişlerdir⁵³.

6 Mart 1996 - 28 Haziran 1996 tarihleri arasındaki 2.A. Mesut YILMAZ Hükümeti, TSKB' lerinin özerkleştirilmesini, Pankobirlik ve Tarım Kredi Kooperatiflerinin etkinliklerinin artırılması için gerekli düzenlemelerin yapılmasını hükümet programına almış, 28 Haziran 1996 - 30 Haziran 1997 tarihleri arasındaki Necmettin ERBAKAN Hükümeti TSKB' lerinin özerkleştirilmesini ve bu kuruluşlardaki kooperatifçilik ve işletmecilik faaliyetlerinin birbirinden ayrılmasını hükümet programlarında yer vermişlerdir. Yine 30 Haziran 1997 - 11 Ocak 1998 tarihleri arasındaki 3. A. Mesut YILMAZ Hükümeti, Tarımsal pazar ve pazarlama olanaklarını geliştirmek ve yönlendirmek amacıyla, kooperatifler, üretici ve yetiştirici birlikleri, ürün borsaları, üretici bölge halleri gibi örgütler ele alınarak gerekli yasal düzenlemeler yapılacağını, Tarım Satış Kooperatifleri, tarım amaçlı kooperatifler ile Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği bu amaçla yeniden düzenlenecek, demokratik yönetime kavuşturulacağını belirtmişlerdir. 11 Ocak 1998 - 28 Mayıs 1999 tarihleri arasındaki 4. Bülent ECEVİT Hükümeti, özellikle dünyadaki ekonomik bunalımın etkilerinden ülkemiz ekonomisinin en az düzeyde etkilenmesi konusunda gereken her çabayı gösterecek ve yabancı ülkelerdeki talep yetersizliği nedeniyle ortaya çıkan üretim sorunlarının aşılmasına çalışacağını belirtmiş, yine 28 Mayıs 1999 - 18 Kasım 2002 tarihleri arasındaki 5. Bülent ECEVİT Hükümeti, Ekonomide kırsal alan kalkınmasına öncelik verilecek, köylü ve çiftçilerimizin refah düzeyini yükseltici ekonomik ve sosyal politikalar oluşturulacağını, üretim planlaması ile birlikte ürün değiştirme kredileri ve diğer özendirici önlemleri içeren uygulamaların yürürlüğe

⁵³ ... (Mülâyim, 2006b, s.280-285)

konulacağını, bu politikalar konusunda çiftçilerin ayrıntılı bir biçimde bilgilendirilmesi ve destekleme politikasının ilkeleri ile fiyatların bir yıl öncesinden belirlenmesine çalışılacağını ortaya koymuştur.

14 Mart 2003 tarihinde kurulan halen iş başında bulunan Recep Tayyip ERDOĞAN Hükümeti'nin 18 Mart 2003 tarihli Programında ise KOBİ'lerin ve kooperatiflerin desteklenmesi, özelleştirme sürecinin şeffaf ve etkin gerçekleştirilmesi hususlarına yer vermiştir.

Ülkemizde beş yıllık Kalkınma Planlarında (1963 - 2005 Yılları Arasındaki Beş Yıllık Kalkınma Planları) kooperatifçilikle ilgili gelişmeler incelendiğinde Beş Yıllık Kalkınma Planlarından 1963 -1968 tarihleri arasındaki 1. BYKP'da özellikle kooperatifçiliğin önemine işaret edilmiş, kooperatifçiliği engelleyici nedenlere vurgu yapılmış ayrıca ürünlerin pazarlanması ve kredi gibi alanlardaki kooperatifçiliğin geliştirilmesinin gerekliliği üzerinde durulmuştur.

1969 - 1974 yılları arasındaki 2. BYKP' da kooperatif sektör ayrımı yapılmış ve kooperatiflerin desteklenmesini, özellikle pazarlama tesis kredilerinin kooperatifler aracılığı ile verilmesini ve tarımda modern üretim yöntemleri ile tarımsal yayım konularını, en önemlisi de tüm kooperatifleri ilgilendirecek 1163 sayılı kooperatifler kanunu çıkarılmıştır⁵⁴.

1975 - 1980 yılları arasındaki 3. BYKP, “kooperatif politikasının amacının dağınık bireysel emek, güç, beceri ve tasarruf potansiyelini ekonomik ve sosyal kalkınmanın hızlandırılmasına yöneltme” olduğu belirtilerek, devlet yardımlarının eşgüdümünü sağlayacak bir KOOPERATİF MERKEZ BANKASI kurulması öngörülerek kooperatifçiliğin geliştirilmesine yine “kredi-finance kooperatifçiliği” öncülüğünde bir gidiş yeğlenmiştir. Ne yazık ki günümüze kadar ne bu banka ne de küçük tasarrufların birikimi ile gerçekten halka açık bir başka banka da kurulamamıştır⁵⁵.

1980–1984 arasındaki 4. BYKP' da kooperatifçilik daha önceki üç plana göre daha fazla ağırlık kazanmış, kooperatiflerin nicel olarak değil, nitel olarak gelişimlerinin sağlanması ve tarımda köylüye yönelik politika olarak üretim, kredi, girdi

⁵⁴ ... (Koç,2001a, s.14)

⁵⁵ Osman Altuğ, “**Kooperatifçilik Üzerine**” Kooperatif Dünyası, sayı:282, Eylül 1994.

temini, iç ve dış pazarlamada etkin ve demokratik kooperatifçiliği düzenleme konuları ele alınmıştır.

1985 – 1989 yılları arasındaki 5. BYKP’ da kooperatiflere fazla önem verilmemiştir. Bu dönemde tarımsal ürünlerin işlenmesi ve pazarlanması konularına önem verilmemiş, Tarım Kredi ve Tarım Satış Kooperatifleri kanunlarında değişiklikler yapılarak bu kooperatifler 1935’ in de gerisine götürülmüş ve devlet güdümü daha da pekiştirilmiştir. O zamanki hükümet tarafından, seçilmişler dâhil bütün üst yöneticiler değiştirilerek bu kooperatifler adeta birer kamu iktisadi teşebbüsüne dönüştürülmüşlerdir⁵⁶.

1990 – 1994 yıllarını kapsayan 6. BYKP, üretici ürünlerinin en iyi şekilde değerlendirilmesini sağlamak ve etkinliğini artırmak amacıyla, kurulan Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri’nin kuruluş amaçları yönünden hizmet vermelerine, rasyonel bir şekilde çalışmalarına ve kendi kendilerine yeterli hale gelmelerine yönelik çalışmalar sürdürüleceği küçük ve orta ölçekli işletmelerin modern girdi kullanımı ve tarımsal ürünlerini işleme ve pazarlamalarının kooperatifler eliyle denetleneceği belirtilmiştir⁵⁷.

1995 - 2000 yılları arasındaki 7. BYKP, kamu kaynaklarının daha rasyonel kullanımı, tarımsal üretimin yönlendirilmesi için üretici birliklerinin kurulması ve kooperatiflerin geliştirilmesinin özendirilmesini, ayrıca Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri yönetimlerinin demokratikleştirilmesi, ortaklarına daha iyi hizmet verebilmesi için özerk bir yapıya kavuşturulması öngörülmüştür. 1 Haziran 2000 tarihinde çıkarılan 4572 sayılı yasa ile Tarım Satış Kooperatifleri üzerindeki devlet güdümü azaltılmıştır. ve 2001 - 2005 yıllarını kapsayan 8. BYKP ise TSKB’ lerin kooperatifçilik ilkeleri doğrultusunda yeniden yapılandırılması ve üreticilerin kooperatifleşmesi, şirketleşmesi ve üretici birliklerinin kurulmasının özendirileceği gibi karmaşık bir düzenlemeden söz edilmektedir.

56 ve 57. Hükümetler Dönemindeki KÖY- KENT’ler ile 59. Hükümetin Acil Eylem Planı ve Hükümet Programı’nda ise kamu kesimi politikaları içinde 1997 yılından sonraki 55, 56 ve 57 nci hükümet dönemlerinde yıllardan beri Sayın Bülent ECEVİT’ in gündeme getirdiği yeni bir uygulamanın başlatılması ile ilgili çalışmalar gündeme gelmiştir. Kısa adı Köy-Kent veya Devlet Plânlama Teşkilâtı

⁵⁶ ... (Mülayim, 2006b, s.608)

⁵⁷ ... (Koç, 2001a, s.16–17)

kaynaklarındaki ismi ile “Merkez Köy ve Cazibe Merkezi” politikası olarak bilinen bu model, kırsal alanların kalkındırılması ve çağdaş kent yaşam olanaklarının (Ekonomik, Sosyal ve Kültürel) bu toplum kesimlerine kazandırılması hususunda önemli bir enstrümandır⁵⁸.

Ayrıca, köy-kent, merkez köy veya cazibe merkezi adı altında 40 kadar ilden proje talep edilmiştir. Bu projelerin çoğunluğunu güneydoğu veya doğu illeri oluşturmuştur. Ancak bu projelerden Konya-Hotamış (Cazibe Merkezi) tamamlanmış, Şırnak-Başağaç (Merkez Köy) ile Ordu-Mesudiye-Çavdar (Köy-Kent) ve Van-Özalp-Dorutay (Köy-Kent) o dönemde devam eden projelerdir. Öte yandan Nevşehir-Tuzköy, Bingöl - Kığı, tören yapıldığı halde hiçbir resmi yazışması olmadan son bulmuş, açılışı yapılan Erzurum - Çat ve Kastamonu, Afyon, Siirt, Muş, Iğdır, Bitlis ve Ardahan illerindeki durumun ne olacağı konusu, daha 2002 yılı itibariyle belirsizleşmiş ve günümüzde bu projelerin adından bile söz edilmemektedir.

AKP İktidarı'nın işe başlarken hazırlamış olduğu Acil Eylem Planı ve Hükümet Programlarında, birlikte iş görmenin temel aracı olan kooperatifçilik hareketine yeterince yer vermemesi ise dikkat çekicidir. Halbuki kooperatifçilik, ekonomik, sosyal ve kültürel yapımız içinde önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca kooperatifler sosyal adaletin gerçekleşmesinde hükümetlere önemli katkılar sağlayabilir, toplum arasındaki ekonomik uçurumu azaltabilir.

Ayrıca, 21.4.2004 tarihli ve 5146 sayılı yasa ile 1969 yılında çıkarılmış olan 1163 sayılı kooperatifler genel yasasının daha önce yapmış olduğu kooperatifçilik tanımını “Tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklara kooperatif denir ” şeklinde değiştirerek; bir anlamda eski köye yeni yasa getirmiş olmasıdır.⁵⁹ Kooperatiflerin sorunlarına çözüm konusunda bir çözüm getirmemiştir.

⁵⁸ ... (Koç,2006b, s. 6).

⁵⁹ ... (Koç, 2006b, s.1-6)

Ülkemizde kooperatifçiliğin gelişmesini engelleyen sorunlar çok yönlüdür. Gerek birim kooperatifler ve gerekse üst örgütler bakımından kooperatifçiliğimizin, aşağıdaki temel sorunları vardır:

Yönetim (Planlama, örgütlendirme, koordinasyon, yönetme ve denetim işlevleri bakımından sorunlar), Mevzuat (Çok sayıda yasal düzenlemenin bulunması),

Eğitim ve Öğretim (Bu alandaki eğitim çalışmalarının yetersiz, dağınık ve etkin olmaması ve KOOPEP 2000 Projesi'nin uygulanamaması),

Finansman (Giderek daralan finanssal destekler kamu bankalarının karşı karşıya bulunduğu sorunlar ve kooperatifler bankasına duyulan gereksinim)

Üst Örgütlenme (Üst örgütlenmenin beklenen düzeyde gerçekleşmemesi ve mevcut üst örgütlerin işlevsel olmaması)

Bir ülkede bütün kooperatiflerin boşluk içinde değil, belirli ekonomik ve toplumsal ortamda görev yapmaları gerekmektedir. Yaşam sürecindeki en değerli varlık insanın kendisi olup, topluluğa girmeyen bireylerin sorunlarına çözüm bulmaları giderek daha da zorlaşmaktadır. Bu nedenle, başta kırsal alanlar olmak üzere, kentlerdeki düşük ve orta gelir grubundaki toplum kesimlerinin kooperatif örgütler bünyesinde toplanması ve mevcut kooperatiflerdeki aksaklıkların çözümlenmesi kaçınılmazdır.

Bilinmelidir ki, kooperatifçilik modası geçmiş bir hareket olmadığı gibi, ülkemiz kooperatifçiliğinde yaşanmış ve yaşanmakta olan sorunların faturası bu harekete yüklenemez. İçinde bulunduğumuz koşullar, Alfred Marshall'ın (1842–1924) “Yeryüzü kooperatifçilik akımının yapabileceklerine tanık olmaya daha yeni hazırlanıyor” sözünü doğrulamaktadır⁶⁰. Dr. Suphi Nuri İLERİ' nin de dediği gibi Kooperatifçilik, ne liberal ne de komünizmdir, en makul ekonomik rejimdir.

Her 5–10 yılda bir yapılan kooperatif yasalarıyla ilgili düzenlemeler, mevzuat sorunlarının çözümüne katkı sağlayamamıştır. Kooperatiflerin mevzuat sorununun çözümü, diğer sorunların çözümlenmesi bakımından son derece önemlidir. Cumhuriyet döneminde kurulan 59 Hükümetin 27 tanesinin programında ve Beş Yıllık Kalkınma Planlarının tümünde kooperatifçilik yer aldığı halde; kooperatiflerin sorunları azalmamış

⁶⁰ ... (Koç, 2006b,s.7)

ve artarak devam etmiştir. Bunda hükümetlerin uzun ömürlü olmaması, bir hükümet tarafından uygulamaya konan kooperatifçilik politikalarının yeni hükümetlerin işbaşına gelmesiyle birlikte bir bölümünün ya da tamamının uygulamadan kalktığı görülmüştür. Hiç kuşkusuz bunun da, hükümetlerin şekli, yapısı ve yaklaşımlarıyla ilgili olduğu söylenebilir. Hükümetlerin sık sık değişmesi ve kooperatifçiliğe yaklaşımlarının farklı olması, özellikle 1983 yılından beri de kurulan hükümetlerin programlarında kooperatifçiliğe yeteri kadar yer vermemeleri, 1960'dan günümüze kadar kooperatifçilikle ilgili politikalarda geçici ya da köklü çözüm getirmeyen tedbirler şeklinde çeşitliliğe yol açmış bunda da başarı sağlamamıştır.

Kooperatiflerin temel sorunlarının çözümünde ilk yapılması gereken, ülkede kooperatifçilik ile ilgili politikalara, devletin genel bir yaklaşımı olarak hükümetler üstü ve ulusal düzeyde belirginlik kazandırılmalı, kooperatifçilik mevzuatının yetersizliğinin ve dağınıklığının giderilmesi gerekmektedir⁶¹. Başta 1163 ve onu değiştiren yasalar olmak üzere, Tarım Kredi Kooperatif ve Birlikleri'ne ilişkin 553 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri ile Tütün Tarım Satış Kooperatiflerini birleştiren 4572 Sayılı yasanın getirdiği düzenlemeler olmak üzere tüm kooperatif yasalarının "Genel Kooperatifler Yasası" olarak düzenlenmesine gereksinim vardır.

Ayrıca, kooperatifler yasasında yapılması gereken yeniliklerden birisi de "üst örgütlenme" sorunuyla ilgilidir. Bu konuda 1163 ve 3476 sayılı yasaların getirdiği üst örgütlenme modeli daha da netleştirilerek işlerliği olan yeni bir üst örgütlenme modeli geliştirilmeli, Merkez Birliği düzeyindeki çift başlılık ortadan kaldırılmalı, tüm Birlik ve Merkez Birliklerinin Ulusal Birlik yapısı içinde faaliyet göstermeleri sağlanmalıdır.

Kooperatiflerin kuruluşundan itibaren, güçlü ve sağlıklı bir örgütsel yapı oluşturulabilmelidir. Dikey ve yatay üst örgütlenmelere, kurulmuş ve kurulacak tüm kooperatiflerin katılımı özendirilmelidir. Bu örgütsel yapıda Birlik, Merkez Birliği ve Ulusal Birliğin güçlendirilmesine yönelik önlemler alınmalıdır. Bunun sonucunda oluşacak güçlü örgütsel yapı; eğitim, finansman ve yönetim sorunlarının çözümüne önemli katkılar sağlayacak olup, başta belirttiğimiz sayısal zenginlik olumlu yönde bir etkiye dönüşecek ve kooperatif kamuoyunun potansiyel gücü, her kesim tarafından daha iyi anlaşılacaktır.

⁶¹ Türk Kooperatifçilik Kurumu, **Türkiye'de Kooperatifçilik**, Ankara: Türk Kooperatifçilik Kurumu, Yayın No:88, 1997, s. 19.

Şimdiye kadar kurulmuş olan **59** Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin **32** tanesi Programları'nda hiç yer vermediği, **27** tanesi ise yer vermiş olsa bile, kooperatif hareketin sorunlarını çözemedikleri görülmüştür. Ayrıca tarımsal ve tarım dışı kooperatifçiliğimiz bütüncül bir anlayışla ele alınmalı, ilgili kişi, kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılarak bu alanda köklü çözümler üretilmelidir.

Dünya' daki birçok ülke örneğinde görüldüğü gibi, kooperatifçiliği temel politika olarak benimsemiş iktidarlar, uzun dönem iş başında kalmakta ve her alanda etkin olabilmektedirler. Ne yazık ki Türkiye'de hükümetler kooperatiflere gerekli önemi göstermemekte, özelleştirme adı altında yanlış uygulamalara yönelebilmektedirler. Bu da var olan sorunları çözmek yerine daha da çözülemez hale getirmektedirler. Bunlara rağmen 1984-1990 arası dönemdeki “Konut Kooperatifçiliği”nin getirdiği heyecanın (alt yapısı olmamasına ve kötü örneklerine karşın) hatırlanması bile yeterlidir. Yürütülen bütün olumsuz kampanyalara rağmen, görsel ve yazılı medyada devamlı başarısız kooperatifler işlenmesine rağmen yine de birçok insan kooperatifler aracılığıyla ev sahibi olmuştur. Aslında buradaki başarısızlığın en büyük sebebi de, kanunların boşluğundan yararlan sözde kooperatiflerdir.

Ülkemizde, etkin bir kooperatifçilik politikasının uygulanması sonucunda, katılımcı yönetime giden yol kısalacak ve düşük gelir gruplarının yönetsel etkinliğinin önündeki engeller ortadan kalkacak, gelir dağılımındaki dengesizlik ve buna bağlı bölüşüm sorununun çözümü ile işleyen demokrasiye kavuşma olanağı, kendiliğinden gerçekleştirilmiş olacaktır.

Kooperatiflerin temel sorunlarının çözümü için yapılması gereken yasal düzenlemeler, her şeyden önce çağdaşlık temeline oturtulmalı ve günümüzün sosyal, ekonomik ve kültürel beklentilerini yansıtmalıdır. Sosyal diyaloga önem verilmeli, etik kurallara riayet edilmelidir. Kooperatif yöneticilerinin, kooperatif ortaklarının ve halkın eğitimine önem verilmelidir.

Yapılan yasal düzenlemeler kooperatiflerin kuruluş, örgütlenme ve işletmecilik faaliyetlerindeki istemlerini karşılayabilmelidir. Kurucu, yönetici ile denetçilerde aranan özel ve genel nitelikler, günümüz koşullarını dikkate almalı ve nitel düzey yükseltilmelidir. Bu da ancak eğitimle olur.

Ayrıca, kooperatifçiliğin yeni ilkelerine yer verilmeli ve ilgili bakanlık ayrımı kaldırılmalıdır. Kooperatiflerden sorumlu tek bakanlık, tek kanun olmalı, mevzuat karışıklığına son verilmeli ve var olan mevcut ilkelere uyulmalıdır.

Sonuç olarak ülkelerin birçoğunda yasal düzenlemelerin içeriği, kooperatifleri kimi zaman “denge unsuru” olarak kooperatif modelini tercih ederek düzenlemekte, bazı ülkeler ise “girişimci” kooperatif modelini tercih etmektedir.

Türkiye’nin bir parçası olan Kıbrıs Türk Toplumunun tarihinde de kooperatiflerin çok önemli bir yeri vardır. 1970’lerde gösterdikleri toplumsal direnişin şaheser benzer bir toplumsal direnişin en önemli yapı taşlarından biri de kooperatifçiliktir. Tabii yıllar içinde, ekonomik tercihlerin değişmesi ve ortaya çıkan serbest piyasa ekonomisinin ön plâna çıkması ile kooperatifçilik bugün bütün ülkelerde sosyal ve ekonomik kalkınma aracı olarak yine de büyük rağbet görmektedir.

Türkiye’de kooperatifçiliği, “Cumhuriyet öncesi” ve “Cumhuriyet dönemi” olmak üzere iki döneme ayırmak mümkündür.

1.5.2.1 Cumhuriyet Öncesi Türk Kooperatifçiliği

Türkiye’ de kooperatifçilik hareketi Osmanlı döneminde Mithat Paşa zamanında başlamıştır. 1863 yılında, tarım kredi alanında “Memleket Sandığı” adı altında başlayan bu hareket başarılı olunca tüm ülkeye yayılmıştır.⁶² Sandıkların çalışma sistemi imece usulüyle yardımlaşmadır. Türk kültüründe yerleşik olan bu yöntemle birçok ortak gereksinim giderilmeye çalışılmıştır. 1867 yılında memleket sandıkları nizamnamesi kabul edilmiş ve bu sandıkların yaygınlaşması sağlanmıştır.

Memleket sandıkları, kredi kooperatifi şeklinde çalışmasına rağmen, sermaye sağlama yönünden batıdaki örneklerine göre farklılık göstermektedir. Bu kuruluşun finansmanı için köylüler kendi arazilerini işledikten sonra artan zamanlarda boş olan devlet arazilerinde belli miktarını imece yoluyla ekerek, ürünü ihtiyar heyeti aracılığıyla satarak, bedelini ilçe sandıklarına sermaye olarak vermişlerdir. Bu sandıkların denetimi, kurulduğu ilçe halkı tarafından seçilen kişilerce yapılmıştır. Memleket sandıkları, çiftçi ve köylüye yıllık düşük faizlerle kredi açarak yardımcı olmuştur. Yıl sonlarında elde

⁶² Karalar, s.27

edilen olumlu gelir-gider farkı, kredi kullananlara risturn olarak dağıtılmıştır. Böylece tefeciliğin tarımla uğraşan kesim üzerindeki zararlı etkileri azaltılmaya çalışılmıştır.

Zamanla sermaye sağlamak zorlaşmış, etkin bir denetim mekanizması kurulamadığından verilen krediler geriye alınamamıştır. Bunların yanı sıra tarım alanında kredi talebinin giderek artması, yeni bir kredi örgütünün kurulmasını zorunlu hale getirmiştir. Sonunda bu sandıklar ortadan kaldırılarak, varlıkları yeni kurulan Ziraat Bankası'na aktarılmıştır.

II. Meşrutiyet Dönemine kadar kooperatiflerle ilgili bir uygulamaya rastlanmamaktadır.⁶³ 1914 yılında, gerçek anlamda ilk kooperatif Aydın'da "Aydın İncir Müstahsilleri Kooperatifi" adıyla kurulmuştur. Fakat 1.Dünya Savaşı'nın çıkması ve Ege Bölgesi'nin işgal edilmesi sonucu bu tarım satış kooperatifi cumhuriyet kurulana kadar bir varlık gösterememiştir.

1.5.2.2. Cumhuriyet Dönemi Türk Kooperatifçiliği

Cumhuriyet dönemindeki kooperatifleşme iki bölümde incelenebilir; 1. Planlı dönem öncesi (1923–1960) 2. Planlı dönem sonrası kooperatifleşme (1961 ve sonrası) hareketi:

Planlı Dönem Öncesi (1923–1960) Kooperatifçilik Hareketi; Cumhuriyetin ilanından hemen sonra ilk kooperatifler kanunu diyebileceğimiz 21.4.1924 tarihli ve 498 sayılı "İtibari Zirai Birlikleri (Kooperatifleri) Kanunu"nın yürürlüğe konulması ile başlamıştır. Bugünkü anlamıyla tarım kredi kooperatifleri kanunu olmaktadır. Bu kanuna dayalı olarak ilk kooperatif 1927 yılında İzmir'de "İtibari Zirai Birliği" kurulmuştur.

1925 yılında ATATÜRK' ün de kurucu ortağı olduğu "Ankara Memurin Erzak Kooperatifi" Ankara'da kurulmuştur.

1926 yılında ticari faaliyetleri düzenlenmek amacıyla çıkarılan Ticaret Kanununda, kooperatifler "Ticaret Ortaklığı-Kooperatif şirket" olarak tarif edilmiştir.

⁶³ T.C.Milli Eğitim Bakanlığı, **KOOPEP- 2000 Projesi Eğiticiler Eğitimi Ders Notları**, Ankara,2000,s.9.

1936 yılında Silifke kazası Tekir Çiftliği Tarım Kredi kooperatifi kurulmuştur. Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK, bu kooperatife kurucu ve 1 numaralı ortak olmakla hem kooperatifçiliğe olan inancını ortaya koymuş, hem de modern tarım tekniğini uygulama konusunda yol gösterici olmuştur.

Kooperatifçilik çalışmaları 1950'li yıllardan itibaren bir canlılık sürecine girmiştir. Nitekim ilk olarak 1961 Anayasası'nda kooperatifçiliğe yer verilmiştir.

Sonraki dönem olan Planlı Dönem Sonrası (1961 ve Sonrası) Kooperatifleşme Hareketinin en önemli özelliği kooperatifçilik konusunun ilk defa Anayasada yer almasıdır. Nitekim 1961 Anayasa'sının 51. maddesinde " Devlet kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır". hükmüne yer verilmiştir.

I. Beş Yıllık Kalkınma Planından başlayarak günümüze kadar olan dönemde kooperatifleşmenin öneminin kırsal kesime anlatılmasını kolaylaştırmak bakımından devlet çeşitli proje ve modeller geliştirmiştir.

Bu modellerin ilki tek tip çok amaçlı kooperatif dediğimiz "Köy Kalkınma Kooperatifi" modelidir. Köy Kalkınma Kooperatiflerinin kurulmasına 1964 yılında başlanmıştır.

Köy Kalkınma Kooperatiflerince uygulanacak projelere kaynak temin etmek için "Dış Ülkelere İşçi Göndermede Kooperatif Kuran Köylülere Öncelik Tanıma Projesi" geliştirilerek yürürlüğe konulmuştur. 1965–1974 yılları arasında 1204 kooperatif projesine 42.277 kişilik işçi kontenjanı tahsisi yapılmıştır.

1969 yılında 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu yürürlüğe konulmuştur. Bu kanunla kooperatifçilik çalışmalarında konu bazında ihtisaslaşma eğilimi başlamıştır. Ancak 1163 sayılı kanuna göre kurulan kooperatifleri tarımsal amaçlı kooperatifler ve tarım dışı amaçlı kooperatifler olarak ikiye ayırmak gerekir. Bugün tarımsal amaçlı kooperatifler Tarım ve Köy işleri Bakanlığının ile tarım dışı kooperatifler ise Sanayi ve Ticaret Bakanlığının konusuna girmektedir. Cumhuriyetin kuruluşu itibariyle kooperatifçilikte ilerleme başlamıştır. Cumhuriyetin ilk yılları, kooperatifçiliğin çeşitli yasalarda yer aldığı, bir örgütlenme biçimi olarak varlığını kabul ettirdiği yıllardır. 1924 yılında çıkarılan Ziraat Birlikleri Kanunları sonucu çeşitli

kooperatiflerin kurulması öngörülmüştür. Ancak 1935 yılında çıkarılan Tarım Satış Kooperatifleri Kanunu ile esas kooperatifleşme hareketleri başlamıştır⁶⁴.

Cumhuriyet döneminde her konuda olduğu gibi ülkemizde kooperatifçiliğin gelişmesi ve yaygınlaşması için de önderimiz ATATÜRK' ün büyük katkıları olmuştur. ATATÜRK, kooperatifçiliği ülke kalkınmasında her zaman önemli bir araç olarak görmüş ve kendisinde bizzat kooperatif kurarak hem devlet adamlarına hem de halka örnek olmak istemiştir.⁶⁵

Ne var ki ATATÜRK' ten sonra gelen devlet adamlarının kooperatifçiliğe onun gösterdiği duyarlılığı gösterdiklerini söylemek güçtür. 1950'li yıllardan sonra özel sektöre büyük ağırlık verilmesiyle kooperatifçilik ihmal edilmiş hatta dışlanmıştır. Ancak 1961 anayasasının (51. madde) kooperatifçiliğin geliştirilmesi için gerekli tedbirleri alma görevini devlete yüklemesiyle birlikte, durum kısmen kooperatifler lehine değişmiştir. Gerek bu tarihten sonra çıkarılan 5 yıllık kalkınma planlarında, gerekse 1969 yılında 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun çıkarılması sonucunda, kooperatiflerin üst örgütlerinin demokratik gelişmelerine tanık olunmuştur. 1982 Anayasasının 171.maddesi ise kooperatiflerin gelişimini sağlama görevini devlete yüklemiştir. Ne yazık ki ülkemizde eskiden var olan “ Köy İşleri Bakanlığı”, 1974 yılında Ecevit Hükümeti tarafından “Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı'na dönüştürülen bu bakanlık 1983 yılında Özal Hükümeti tarafından kaldırılmış ve Tarım Bakanlığıyla birleştirilerek “Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı” olmuştur⁶⁶.

⁶⁴ Gökalp, s.55

⁶⁵ ... (Erçin, 2004b, s.41)

⁶⁶ ... (Mülâyim, 2006b, s.613)

2. TÜRKİYE’DE KOOPERATİFÇİLİK EĞİTİMİNİN GELİŞİMİ

2.1 Konunun Açıklanması

Kooperatifçilik eğitimi, bu hareketin başlangıcından itibaren üzerinde durulan ve gittikçe önem kazanan bir problemdir. Bu problemin çözümü için çeşitli ülkeler kendi ulusal yapılarına uygun çözümler aramışlar ve aramaya devam etmektedirler.

Nitekim sanayileşmiş ülkelerin hepsi kooperatif ülküsü ile birleşmiş, kaynaşmış devletler olarak ekonomik bütünlüklerini sağlayarak, sömürülen bir varlık değil olaylara ve gelişmelere hâkim olarak yaşama olanağı elde etmişlerdir.

Türk halkının öz varlığını savunmak için ve bütün yokluklara karşın dünyanın yağdırdığı gülle, kurşun ve kin savaşımına karşı koyarak, benliğini çiğnetmemiş ve tarih boyunca esareti kabullenmemiş bir toplum olduğu bilinmektedir. Ulusal Kurtuluş Hareketinden beri başardığımız devrimler yanında; ekonomik kalkınmamız için bir araç olarak gördüğümüz “kooperatifçilik hareketi” nde ise niçin sanayileşmiş ülkeler gibi kuvvetli bir sıçrayışla amaca ulaşamıyoruz?

Kooperatif ülküsünün dünya ülkeleri içinde, inanılmayacak kadar büyük ve olağan üstü olaylar meydana getirdiğini, daha ileri giden toplumlarda ise dev ekonomik kuruluşlara meydan okuyan ve bizzat üretim alanına geçerek en temiz en iyi ve en ucuz tüketim maddelerini meydana getirdiklerini çeşitli nedenlerle öğreniyoruz. İşte bütün bu gelişmeler, şu atasözünden başka bir şey değildir. “Birlikten kuvvet doğar”. Bununla kalmayıp, 13 Ocak 1924’te İzmir’de yayımlanmış olan “Sedayı Hak Gazetesi”nde İbni Cemal (Cemaloğlu) M.Ragıp isimli iktisatçımızın o günlerde kooperatifçilik için ifade ettiği şu anlamlı sözleri belirtmekte yarar var. M.Ragıp’ ın dediği gibi “Memleketimizi geliştirecek, servetimizi koruyacak en geçerli yol kooperatifçiliktir⁶⁷.”

Toplum olarak bugün çabuk gelişmek ve kalkınmak zorundayız. Her vatandaşın üzerine düşen görev ve sorumluluğu sonuna kadar yerine getirme çabası içinde olması borç kabul edilen bir dönemde yaşıyoruz. Kooperatifçiliğin sosyo-

⁶⁷ Cemal Bora, **Tekâmüle Doğru- İnkılâbı İktisadi Memlekette Kooperatifçilik**, T.K.K.Karınca Dergisi, Ankara: Ocak 1974, s. 32.

ekonomik ve kültürel sorunların çözümündeki önemi ise herkesçe kabul edilen bir gerçektir. Kooperatifçilik hareketinin başarısı için gerekli olan eğitim faaliyeti bu bölümde tarihi gelişim içinde ve Türk kültür hayatı analiz edilerek, yeni saptamalar ışığında hazırlamıştır.

Kooperatifçilik eğitimi genel olarak eğitim kavramından hareketle ve başlı başına bir kavram şeklinde tanımlanmış, kooperatifçilik eğitiminin dünü ve bugünü incelenirken cumhuriyet öncesi dönemlere yer verilmiş olup saptamalara ilişkin önerilerde bulunulmuştur.

2.2 Kooperatifçilik ve Eğitim

Yapılan herhangi bir faaliyetin başarıya ulaşmasının temelinde eğitim ve öğretim yatmaktadır. Eğitim ve öğretim birbirini tamamlayan iki kavramdır. Basit ifade ediliş şekliyle eğitim, herhangi bir alanda veya konuda hedef kitlenin istenilen şekilde biçimlendirilmesi, öğretim ise bir alanda bilgi sağlanmasıdır, daha açık bir ifade ile öğretim, “ **Belli bir alanda kişiye bilgi kazandırıcı bir eylemdir**”⁶⁸. Kooperatifçilik eğitiminin açıklamasına geçmeden önce, genel olarak eğitim kavramına ilişkin tanımlar üzerinde duralım. Çok geniş bir muhtevaya sahip olan eğitim kavramının herkes tarafından üzerinde ittifak edilmiş tek ve evrensel bir tanımı yoktur. Önce burada lugat tanımlarını açıklayacağız ve sonra diğer tariflerinden bahsedeceğiz. Eğitim; Osmanlıca **Terbiye**, İngilizce **Education**, Fransızca **Education**⁶⁹ kelimeleriyle ifade edilmektedir. Eğitim, “**Çocuğun ruh, beden ve zihin yeteneklerini geliştirme ve topluma göre yetiştirme sanatı**”⁷⁰ şeklinde tanımlanmakta, yine W.O.Lester Simith eğitimi; “**Her neslin kendisinden sonra gelecek olanlara o güne kadar ulaşmış gelişme merhalesini korumak ve mümkünse yükseltmek niteliğini kazandırmak amacıyla verdiği kültürdür**”⁷¹ diye ifade etmiştir. Çeşitli kaynaklardan yaptığımız saptamalara göre, eğitimle ilgili tanımlardan bazıları şöyledir. Eğitim, “**eğitme işidir**”. Eğitim “**yetişkin neslin sahip olduğu kültürel kıymetleri bir plan ve amaç dâhilinde, genç nesillere aşılmasıdır**”. Eğitim ,”**istenmeyen insan davranışını olumlu yönde**

⁶⁸ Osman Tedimen, “Yüksek Kademe Yöneticilerin Eğitimi ve Geliştirilmesi”, (Doktora Tezi, İ.İ.T.İ.A. 1972),S.33.

⁶⁹ Pars Tuğlacı, **Okyanus Ansiklopedik Türkçe Sözlük**, İstanbul: Nova Print Basımevi, 1995, s.678.

⁷⁰ Enver Bekar, **Özel Öğretim Kurumları ve Kooperatifleşme**, (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 1989), S.36.

⁷¹ Simith, W.O.Lester, **Çağdaş Eğitim**, Çev. Nurettin Özyürek, Varlık Yayınları, sayı:1314,İstanbul:1957, s.7.

değiştirme ya da insana, yeni davranışlar kazandırma işinin en verimli ve nasıl yapılabileceği ile ilgili bilgi, beceri ve uygulamaları kapsayacak şekilde yapılan faaliyetleri içeren bir kavram “ olarak ta tanımlanmaktadır. Yine tanınmış eğitimci W.Tyler ise eğitimi, **“bir değiştirme faaliyeti”** şeklinde tanımlamıştır. Tanımların ortak özelliklerinden hareketle eğitimin **“ferdin davranışında kendi yaşantısıyla ve arzu edilen yönde değişiklik meydana getirme işi” olduğunu söyleyebiliriz.** Kısa bir tanımla eğitim **“yetiştirme faaliyeti”**⁷² dir. Bu faaliyetten geçen kişinin davranışlarında olumlu bir değişimin olması beklenir.

Eğitim kavramını genel olarak inceledikten sonra, “kooperatifçilik eğitimi”nin de ne olduğunu, yetiştirme ve değişim faaliyeti olarak nasıl tanımlanacağı üzerinde duralım. Bilindiği gibi bir hareketin başarısı her şeyden önce eğitimle ilgili çalışmalara bağlıdır. Kooperatifçilik hareketi de bir eğitim faaliyeti olarak başlamış ve yine eğitimle gelişmiştir. Bugün için bilimsel kooperatifçiliğin başlangıcı olarak kabul eden Robert Owen’ın kurduğu kooperatif de (1844) bir eğitim faaliyetinin sonucudur. Bu eğitim faaliyeti, kurucusu R.Owen ile ortak durumundaki işçiler arasındaki özveriyle yapılmıştır. Daha önceki dönemlerin ekonomik düzenlemelerinde de (Ahi’lik ile sonraki dönemlerin kooperasyon ve lonca sistemine dayalı kurumları da dâhil olmak üzere) eğitim faaliyetine önem verilmiştir. Özellikle, temeli bilgi, sevgi, karşılıklı dayanışma, sosyal yardımlaşma, yiğitlik ve kahramanlık gibi insanlar için gerekli olan güzel niteliklere dayalı Ahi’lik, eğitimi esas almış sosyal bir düzendir⁷³.

Kooperatifçilik eğitimi, genel eğitim yöntem ve tekniklerinin yanında, kendine özgü özellikler içermektedir. Her şeyden önce bu eğitim, bireysel olduğu kadar kitlelere (topluma) yöneliktir. Yani kooperatif ortaklarına, seçilmiş ve atanmış yöneticilerine, memurlarına ve bütün halka ve özellikle de gençlere ve toplumun kanaat önderlerine yöneliktir. Bu kitlelerin eğitimi ise belirli yöntem ve tekniklerin yanında, etkin bir planlamayı kooperatifçiliğin gerçek anlamda da tanıtılması, onların kooperatifçiliği benimsemelerinin sağlanması, kooperatifçilik genel kültürünün benimsetilmesini öngörmektedir. İşte bu temel yaklaşımlardan hareketle, kooperatifçilik eğitimi şöyle tanımlayabiliriz:

⁷² ... (Koç, 2001a, s. 34)

⁷³ Hakan Koç, **Kooperatifçilik Eğitimi ve Türkiye’de Konut Meselesi**, Ankara: Cantekin Matbaası, 1986, s. 7–8.

Kooperatifçilik eğitimi, “**Kooperatif kuruluşların fonksiyonel görevlerini yerine getirebilmeleri için belirli yöntem ve tekniklerden faydalanarak; başta kooperatif ortakları olmak üzere, topluma kooperatifçilik bilgilerinin verilmesini esas alan ulusal yapıya uygun ve bilinçli değişiklik meydana getirme işidir**”⁷⁴.

Yukarıdaki tanımı biraz daha açacak olursak; kooperatifçilik eğitimi, asli görev ve fonksiyonu itibarıyla, genel eğitimde olduğu gibi değiştirme ve geliştirme esasına dayalı iki yönlü bir süreci ifade etmektedir. Birinci süreçte istenmeyen tutum ve davranışların, yanlış bilgilerin ortadan kaldırılmasını (okul ve eğitim kurumlarında bu durum, daha çok yetiştirmeye dayalı olarak geliştirilmekte), ikinci süreçte ise bu yanlışlıkların yerini olumlu tutum ve davranışlar ile doğru bilgileri almasının sağlanması şeklinde olacaktır.

Kooperatifçilik eğitiminde, öncelikle yapılması gereken işlemlerden birisi de, yöntem ve tekniklerini belirlemektir. Önce hedef kitlenin belirlenmesi; Kooperatif yöneticileri ve çalışanları, kooperatif ortakları, halk ve gençlik şeklinde kitlelerin tespiti uygulanacak yöntem ve tekniğin başarısı açısından önemlidir. Kooperatifçilik eğitiminde hareket noktası, ülkemizin genel koşulları ile eğitim yöntem ve tekniklerinde ortaya çıkan yenilik ve gelişmeler olmalıdır. Kooperatifçilik eğitimi genel eğitimden ayrı düşünülemez. Eğitim kavramının ulusal oluşu dikkate alındığında, kooperatifçilik eğitiminin de bu genel esasa oturması gerekir. Ayrıca, insan davranışlarıyla ilgili olarak yapılan bilimsel araştırmaların ortaya koyduğu temel gerçeklere de özen gösterilmelidir. Bunun yanında, başarılı kooperatifçilik model ve uygulamaları için etkin bir eğitime gereksinim duyulduğu herkes tarafından bilinmelidir.

Kooperatifçilik eğitiminin önemini, ekonomi politikacısı J.S.Mill’in şu cümlesi güzel bir şekilde ifade etmektedir. “Eğitim, tüm insanlar için gerekli bir kavram, kooperatifler içinde faaliyette bulunabilmenin temel koşuludur”.

2.3 Kooperatifçilik Eğitiminin Gelişimi

Bu başlık altında, kooperatifçilik eğitiminin tarihi gelişimini dünyadaki ve Türkiye’deki uygulama açısından, ana hatlarıyla inceleyeceğiz. Dünyada kooperatifçilik eğitimi konusunda bazı ülkelerin bu alandaki çalışmalarını ve konuya yaklaşımlarını gözden geçireceğiz.

⁷⁴ ... (Koç, 2001a, s. 35)

Türkiye'deki kooperatifçilik eğitimini ise Cumhuriyet dönemini esas almak suretiyle, iki dönem halinde incelemek yararlı olacaktır. Ayrıca, bu hususta ilk çalışmaların Türkler tarafından çeşitli denemelerle yapıldığı ifade edilebilir. Yine, Cumhuriyet dönemiyle ilgili durumu, orta ve yüksek öğretim, kooperatif kuruluşlar, vakıflar, medyadaki eğitim faaliyetleri ve Milli Eğitim Bakanlığı Kooperatifçilik Eğitim Projesi (KOOPEP) bakımından açıklanacaktır.

2.3.1 Dünyada Kooperatifçilik Eğitimi

Bugün dünyanın birçok ülkesinde kooperatifçilik hareketi ile eğitim bir bütün haline gelmiştir. Gelişmiş ülkelerde kooperatif eğitimi üniversitelerde akademik bir disiplin olarak ele alınmıştır.

Kooperatifçilik, özellikle pazarla bütünleşme gücünü çeken küçük ölçekli ekonomik birimleri piyasa mekanizması içine sokabilecek bir ölçeğe girmeye çalışan “ekonomik ve sosyal düşünce” akımıdır. Ekonomik özelliği kadar, kişisel özelliği de ön plana çıkaran bir örgütlenme biçimi olan kooperatifçilikte eğitimde ön plana çıkmaktadır. Genel ekonomi içinde kooperatif sektörünü oluşturarak, marjinal durumdaki ekonomik kaynakları harekete geçirerek, kalkınmada rol oynaması ve kooperatiflerin kuruldukları bölgelerde varlıklarını sürdürebilmelerinde çeşitli engellerin büyük bir çoğunluğunun önüne ancak eğitimle geçilebilir. Kooperatifçilik eğitimi ile giderilebilecek bu engelleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Kooperatif yöneticilerinin işletme yönetimindeki eksiklikleri,
2. Ortakların ve halkın kooperatifçilik olayını yeterince kavrayamamış olmaları,
3. Ortakların görev ve sorumluluklarını yeterince yerine getirmemeleri,
4. Ortak dışı kesimlerin kooperatifçiliği yanlış değerlendirmeleri, vb.

Kırsal kesimde küçük çiftçinin, kentsel kesimde dar gelirli tüketicinin, küçük esnaf ve zanaatkarların ekonomik açıdan daha uygun koşullara kavuşturulmasında kooperatif kavramının iyi anlaşılmasında ve kavranmasında en etkili araç eğitimidir⁷⁵.

⁷⁵ Çıkın, Karacan, s, 121.

Kooperatif hareketinin temeli, karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma düşüncesidir. Bu düşünce insanın fıtratında olmasına karşın yine de insanın kişisel menfaat peşinde koşması ve bunun için sınır tanımama benliği ile savaşılmaması gerekir. İşte bu noktada eğitim devreye girmektedir. İnsanda istenilmeyen davranışların engellenmesi, istenilen davranışların da kazandırılması açısından en önemli araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle sadece belirli dönemlerde değil, tüm gelişme süreci boyunca kooperatif hareketinin öğretim, eğitim ve araştırma ile birlikte yürütülmesi gerekli ve zorunludur.

Dünyada kurulan tüm kurumların ve insan hayatının vazgeçilmez bir unsuru olan eğitim, kooperatifçiliğin gelişmesinde de önemli bir yere sahiptir. Bir kooperatifin kurulduğu bölgede varlığını duyurabilmesi ve gelişmesini devam ettirebilmesinde karşılaştığı bazı engeller vardır. Bu engeller;

- Kooperatif yöneticilerinin iş deneyimlerinin eksikliği,
- Ortakların, görev ve sorumluluklarını yeterince yerine getirememeleri,
- Yöre halkının kooperatifçiliğin gerçek anlamını yeterince kavrayamamış olması, olarak sayabiliriz.

Bu sorunlara yeterli bir çözüm getirilmediği sürece, kooperatiflerden istenilen başarıyı ve amaca ulaşmasını beklemek yanlış bir tutum olur. Kooperatifçiliğin gelişmesi için bu sorunların aşılmasında kooperatifçilik eğitim ve öğretiminin payı büyüktür⁷⁶.

Gelişmiş batı ülkelerinin kooperatiflerinin kooperatif konusunda bugünkü düzeye ulaşmalarında eğitime verdikleri önemden kaynaklanmaktadır. Ülkemizde de 1982 Anayasasının 171. maddesi “ Devlet, milli ekonominin yararlarını dikkate alarak, öncelikle üretimin arttırılmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır “ hükmünü taşımaktadır. Bu maddeye göre devlet, kooperatifçiliğin eğitimini ciddi bir şekilde ele almak durumundadır.

Tarihin çok eski dönemlerinde basit anlamda da olsa, kooperasyon hareketlerine rastlanır. İlkel toplumlarda bile insanlar, tek başlarına yenemeyecekleri

⁷⁶ Çıkın, Karacan, s, 123.

güçlükler karşısında iş birliğine gitmişler ve bu suretle ekonomik anlamda birçok işleri başarmışlardır.

Toplumda farklı gelir gruplarının oluşması ve mesleklerin belirmesiyle, insanlar arasındaki işbirliği faaliyetleri de önem kazanmaya başlamıştır. Eski çağ toplumları, birçok alanda ortak hareket ederek, insan gücü ve sermaye gereksinimlerini karşılamışlardır. Bu çalışmalar, belirli bir ülkenin tekelinde değil, çok sayıda ulus tarafından uygulanmıştır. Ancak, birlik ruhunun güçlü olduğu toplumlar daha ileri seviyede ve köklü organizasyonlar meydana getirmişlerdir.

Kooperatifçilik hareketi, bireylerin ortak ekonomik sorunlarına çözüm bulmak amacıyla, gönüllülük esası ve karşılıklı dayanışma ilkesi çerçevesinde bir araya gelen kişilerin iş ve güç birliği yapmalarına dayanır. Bu hareketin yapısından ve gereksinimlerinden doğan ve birbirinden ayrılmayan üç özelliği vardır. Bu üç özellik aynı zamanda kooperatifçilik eğitiminin amaçlarının da belirleyicisi olmuştur. Bunlar⁷⁷:

- Kendi kendini koruma
- Kendi kendini yönetme
- Kendi kendine üretmedir.

Kooperatif kuruluşların faaliyetlerini yürütebilmesi ve geliştirebilmesi, başka bir ifadeyle, kendi kendini koruyabilmesi için kooperatif hizmetlerin iyi bir şekilde yönlendirilmesi ve yürütülmesi gerekir. Günümüz rekabet koşulları içinde varlığını koruma ve sürdürme savaşı veren kooperatiflerin başarılı olması için, konunun özelliğine uygun çeşitli bilgilerle donatılmış ve deneyim sahibi olan kişilerce yönetilmesi gerektirmektedir. Öte yandan, ortakların üyesi oldukları kooperatifin idaresine katılması, böylece kooperatifçiliğin en önemli ilkesi olan demokratik denetimin gerçekten yürüyebilmesi, bir başka ifadeyle “ kendi kendini yönetimin “ gerçekleştirilmesi için, ortakların görev ve sorumluluklarını bilerek kooperatiflerine sahip çıkmaları gerekmektedir. Bu nedenle kooperatif ortaklarının sürekli eğitilmesi gerekir.

⁷⁷ Yıldırım, s.42-43.

Yukarıda söylenenler dikkate incelenirse, kooperatif eğitiminin üç temel hedef kitlesi olduğu ortaya çıkmaktadır⁷⁸.

A – Kooperatif yöneticilerinin ve çalışanlarının eğitimi;

a) Yöneticilerin eğitimi,

b) Çalışanların eğitimi,

B – Kooperatif ortaklarının eğitimi,

C – Halkın ve gençliğin eğitimi;

a) Halkın eğitimi,

b) Gençliğin eğitimi.

Yöneticilerin ve kooperatif çalışanlarının eğitiminin amacı, yeni kurulacak olan kooperatiflere rehberlik edebilmek için yönetimden sorumlu kişilerin yetiştirilmesidir. Bu kişilere yönelik eğitim programları daha ziyade kooperatifçilik genel bilgileri, muhasebe, iş idaresi, yönetim, teknik ve eğitim modelleri içinde düşünülebilir.

Ortaklara yönelik eğitimin amacı ise kooperatifçilik ruhunun ortaklarda tam anlamıyla yerleşmesini sağlamak olmalıdır. Bu gibi eğitim programları genel kooperatifçilik bilgileri ile ortağın kendisini ekonomik ve sosyal bir birim olarak tanınmasını sağlayacak konuları içermelidir. Ortağın, niçin kooperatife üye olduğunu kooperatif aracılığı ile ekonomik dünyaya nasıl etkili katılabileceği vb. gibi eğitim programlarında net bir şekilde ortaya konmalıdır. Böylece ortağın kooperatifine karşı görev ve sorumluluklarını algılaması geliştirilmelidir. Bu konuda birim kooperatiflerinde genel kurul toplantıları, kooperatif bünyesinde oluşturulabilecek grup çalışmaları yoluyla eğitim programları uygulanabilir. Ayrıca ilgili kamu ve özel kuruluşların “ *kooperatifçilik yayımı* “ çalışmaları da devreye sokulabilir.

Halkın ve gençliğin eğitimin amacı ise; kooperatifçiliğin gerçek anlamda halka tanıtılması, onların kooperatifçiliği benimsemelerinin sağlanması, kooperatifçilik genel kültürünün halka verilmesidir. Kooperatifçilik konusunda halkın ve gençliğin

⁷⁸ Çıkm, Karacan, s, 125.

eğitilmesinde örgün eğitim kurumları, özellikle temel eğitim kurumlarına, kooperatifçilik dersleri konmalıdır.

Kooperatifçilik eğitiminde amaçlanan başarıya ulaşabilmek için uygulamada dikkate alınması gereken bazı ilkeler bulunmaktadır. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür.

- Kooperatif eğitimi sunulacak hedef kitlenin mevcut eğitim ve anlayış düzeyinin dikkate alınması,
- Eğitimin uygulama içinde gerçekleşmesi,
- Eğitimin sürekliliği.

Eğitilecek hedef kitleye, eğitim yoluyla verilebilecek bilgi ve beceriler, o kitlenin eğitim ve kültür düzeyine uygun olarak hazırlanacak eğitim programları aracılığıyla verilmelidir. Programı uygulayan eğiticinin kullanacağı dil ve anlatım biçimi, eğitilen kitlenin anlayış ve kavrama düzeyine uygun olmalıdır. Özellikle halkın eğitimine yönelik programlarda bu ilkeye uyulması önemli yaralar sağlayacaktır.

Bir şeyi öğrenmenin en iyi yolu, o konudaki eğitim çalışmalarını uygulama ile iç içe yürütmektir. “ Yaparak öğrenme “ en kolay öğrenme yöntemidir. Ne yazık ki günümüzde “*bilgileri üretenle*“, “*bilgileri kullananlar*“ giderek ayrılaşmaktadırlar. Ancak,“ geleneksel ekonomi biçimlerinin“ yoğun olduğu sektörlerde yoğun olarak gözlenen kooperatifçilik hareketinde yaptırarak eğitim; yani uygulamalı eğitim, başarıyı arttıracaktır.

Dünya Kooperatifçiliğinin bilimsel başlangıcı olarak kabul edilen “Rochdale Tüketim Kooperatifi” ve bu kooperatifin belirlediği ilkeler, bugün bile geçerli olan niteliklere sahiptir. Kaldı ki Rochdale’ cilerin hareket noktasının da Türk’ün kendine özgü kuruluşu olan Ahilik’ ten kaynaklandığı “Karınca Dergisi”nin 1980 yılındaki 526’ncı sayısında haber olarak yer almış olup, asli kaynak 1944 basımlı “The Co-Operates” dur⁷⁹.

Buna göre, “Haksever İlk Öncüler Kooperatifi”nin kurucularından Michael Sandown; Sivas, Kayseri, Nevşehir, Kırşehir ve Niğde’de incelemeler yapmış ve

⁷⁹ Koç, s.37.

edindiği bilgileri, 1828–1831 yılları arasında İngiltere’de yayımlanmıştır. Adı geçen yazarın 1828’den itibaren 3 yıla yakın süre Anadolu’yu gezerek; o zaman ki Türk sanayiini, el sanatlarını incelerken, esnafı başarıya götüren Ahi’lik örgütünden önemle bahsetmiştir. Ancak kendisinin konuyla ilgili olarak yazdığı rapor günümüze kadar gelmiş değildir. Sandown, kooperatif hareketinin ilk kurucuları arasında yer alan bir kişi olarak, Ahi’liğin bu hareketle temel düşünüş itibariyle olan yakınlığını görmüş olup, kendisinin de bundan etkilenmediği söylenemez.

Alman iktisatçısı Prof. Dr. Franz Taechner’ de bu görüşü başka bir açıdan doğrulamakta; “Ahi’lik ve Fütüvvet Kurumları” adlı eserinde, Alman ekonomisinin yeniden kuruluşunda ve Alman kooperatifçiliğinin temelinde, Türk Ahi’lik ve Fütüvvet kurumlarından aldığımız ilkeler bulunmaktadır diyerek, önemli bir saptamada bulunmuştur.

İşte, dünya kooperatifçiliği içerisinde önemli bir yeri olan bu tarihi saptamanın belirtilmesi, bir görev olarak kabul edilmelidir. Şunu da ifade edelim ki 1844’ten sonraki uygulamalar batı toplumlarında hızlı ve başarılı bir eğitsel gelişme gösterirken; ülkemiz başta olmak üzere, gelişmekte olan ülkelerde durum istenen düzeyde değildir.

Bu gün dünyanın birçok ülkesinde kooperatifçilik hareketi ile eğitim iç içe girmiştir. Gelişmiş ülkelerde kooperatifçilik eğitimi üniversitelerde akademik bir disiplin olarak ele alınmaktadır. Eğitimin süresi ve şekli ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bazı üniversitelerde eğitim, kooperatiflerin faaliyetlerini, etkinliklerini ve örgütsel yapılarını kapsarken, bazılarında ise daha çok kooperatif felsefesi, yasalarla ilgili konular, kooperatifçilik tarihi, kooperatifçiliğin ilkeleri ve kooperatif hareketinin sosyal yönleri alınmaktadır.

İngiltere’de Owen’ler, Dr. King’ler daha sonra Rochdale öncüleri 19. asrın birinci ve ikinci çeyrekleri boyunca, yeni kooperatifçilik cereyanının hedefleri üzerinde ısrarla durarak ve çeşitli araçlarla çevrelerinde telkinlere giriştiler. Hemen her memlekette de, bu gibi gelişmeler aynı devirde değilse bile, sonraları görülmüştür. Nitekim Rochdale’liler kooperatif mağazasının bir odasında ve yoksul işçilere satış yaptığı sıralarda Abraham Greenwood’ un başkanlığında sohbetler yapılmış, kooperatifin asla karı ön planda tutmadığı; sosyal yardım, sadaka ve hayır kurumu da olmadığı, sattığı eşyayı ve bilhassa gıda maddelerini asgari bir kar oranı ile satan, bu karı da yıl sonunda ortaklarına dağıtan bir kuruluş olarak, safi karın %2.5 ‘inin

kooperatifçiliği tanıtacak, sevdirecek öğretim ve eğitim faaliyetine tahsis edilmesi gerektiğini anlatıyordu.

Ayrıca, zamanın İngiliz gazeteleri, işçilerin dertleşmesi için kooperatiflerin çevresinde sohbet odaları açıldığını haber yapmıştır. 1882 yılı İngiliz Kooperatifleri Ulusal Kongresi'nde A. Toynbee, kongrenin ana konusu olan “Sivil Eğitimde Kooperatifin Rolü” isimli konuşmalara başkanlık etmiştir. Yine, bu kongredeki eğitimle ilgili oylama sonucunda, 402 delegeden 263'ü kooperatifçilik eğitimi ile devletin değil, kooperatiflerin ciddi olarak ilgilenmelerini kararlaştırmıştır. 1880-1890 İngiltere'sinde ise kooperatifçilik eğitimi üniversite düzeyinde ele alınır olmuştur.

Kooperatifçilik, hemen hemen tüm Avrupa ülkeleri, Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri'nin 40 dan fazla üniversitelerinde, İsveç'in 3, Brezilya ve Arjantin'in 10 üniversitesinde, seçmeli veya zorunlu ders olarak okutulmaktadır. Örneğin; Kanada'nın Ottawa Üniversitesinde ise kooperatifçilik eğitimi dört yıldır. Dünyada bilinen kooperatifçilik okullarından başlıcaları şunlardır⁸⁰:

- Almanya da “ Raiffeisen Kooperatifçilik Okulu, Württembergische Genossenschafts Akademisi, Alman Tüketim Kooperatifleri Merkez Birliği Tüketim Kooperatifleri Okulu, Karlsruhe Kooperatifçilik Okulu, Hessen-Rheinland Kooperatifçilik Eğitim Enstitüsü, Hannover Kooperatifçilik Okulu, Rastede'de Rayfayzen Okulu “ vb. okullar kooperatifçilik konusunda eğitim vermektedir.
- Fransa – Paris’ de “ Kooperatif Koleji “ ve Uluslar arası Kooperatifçilik Yüksekokulu, Lyon’ da “ Rhône Alpes Kooperatif Koleji, Aix- en- Provence de Uluslar arası Kooperatif Üniversitesi “ Kooperatifçilik konusunda eğitim ve çeşitli eğitim programları yapmaktadır.
- Avusturya da Raynfanzen Akademisi ve Avusturya Tüketim Kooperatif Okulu,
- Kanada'da Quebee’ de “ Scherbrooke Üniversitesi Kooperatifçilik Eğitim ve Araştırma Enstitüsü “ ve Saskatoon’ da “ Kanada Kooperatif Koleji. “
- Çek Cumhuriyeti’ nde “ Prag Kooperatif Koleji,

⁸⁰ Çıkm, Karacan, s, 129.

- İngiltere’ de “ Kooperatifçilik Koleji,
- İspanya Zaragoza’ da “kooperatifçilik Okulu “,
- İsveç’ de “ İsveç Kooperatifçilik Koleji,
- İzlanda’ da “ Kooperatifçilik Koleji,
- Japonya Tokyo’ da “ Kooperatifçilik Koleji,
- İsrail-Tel-aviv’de “ Kooperatifçilik Koleji,
- Rusya- Moskava’da “ Sentrosyuz Kooperatifçilik Yüksekokulu”,
- Fillandiya-Helsinki’de “ Helsinki Üniversitesi Kooperatifçilik Bölümü” ve Kooperatifçilik Koleji.

Ayrıca: Bangladeş, Gana, Guyana, Güney Kore, Kamerun, Kenya, Kolombiya, Malezya, Pakistan, Sri Lanka, Tayland, Tanzanya, Tunus, Uganda, Zambiya gibi gelişmekte olan ülkelerde de ciddi kooperatifçilik eğitimi veren kooperatif okulları bulunmaktadır. Yine komşumuz Yunanistan’da bile Selanik kentinde bir Kooperatifçilik Okulu bulunmaktadır.

Okulların yanı sıra eğitim faaliyetleri yapan çeşitli ulusal ve uluslar arası kuruluşlar da mevcuttur. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz⁸¹.

- Merkezi Londra’ da bulunan ICA (International Cooperative Alliance) = Uluslararası Kooperatifleri Birliği,
- Merkezi Cenevre’ de olan ILO (International Labour Organisation) = Uluslararası Çalışma Örgütü,
- Merkezi Washington ve Paris’ de olan IFAP (International Federation of Agricultural Producers) = Uluslararası Tarım Üreticileri Federasyonu,
- Merkezi New York’ta olan “ Uluslar arası Kooperatifçilik Sosyoloji Araştırma Konseyi “ (International Council for Ressearch in the Sociolog of Cooperation),

⁸¹ Çıkın, Karacan, s, 129.

- Merkezi Londra' da olan ICWE (International Cooperative Women's Guild)= Uluslararası Kadınlar Birliği,
- Merkezi Frankfurt' ta IRU (International Raiffeisen Union) = Uluslararası Rayfayisen Birliği,
- Merkezi Liege (Belçika)' da olan Az Gelişmiş Ülkeler için Alman Vakfı = (Deutsche Stiftung für Entwicklungsleender),
- Merkezi Hamburg'da Bulunan IFYC (International Federation Of Young Cooperators) = Uluslar arası Genç Kooperatifçiler Birliği,
- Merkezi Zürich' de olan CICA (Confederation International du Credit Agricole) = Uluslararası Tarımsal Kredi Konfederasyonu.

Gelişmiş ülkelerde kooperatifçilik eğitimi, çeşitli biçimlerde ve çeşitli kurumlarca uygulanmaya konulmakla beraber, azgelişmiş ülkelerde bu görev, kaynak ve lider yetersizliğinden dolayı, devletçe üstlenilmek durumundadır. Gelişmiş ülkeler, gerek kendi insanları, gerekse başka ülkelerden gelecek kooperatifçileri yetiştirmek için birçok “ Kooperatifçilik Eğitim Kuruluşları “ oluşturmuşlardır. Gelişmekte olan ülkelerde tam anlamıyla bir kooperatifçilik eğitimi verebilecek öğretim elemanı kadrosu bulmak oldukça zordur. Bu amaçla UNESCO, FAO, ILO gibi uluslararası örgütlerin “ teknik yardım programları “ çerçevesinde, az gelişmiş ülkeler, gelişmiş ülkelere öğrenci gönderebilmektedir⁸².

Kooperatifçilik eğitim faaliyeti bugün batılı ülkelerde; bir yanda film gösterileri, ürünlerin sergilenmesi, tartışmalı toplantılar ve kooperatif fabrikalarına gezi şeklinde yapılırken, öte yandan kooperatif personelinin teknik anlamda yetişmesine doğrudan yönelmişlerdir. Yine bu ülkelerde, daha önce de belirttiğimiz gibi kooperatifçilik eğitimi yapan okul, enstitü, merkez ve kurum adlarıyla faaliyet gösteren kurumlar mevcuttur. Batı Avrupa'da özellikle tüketim kooperatiflerinin çoğunun kendi eğitim enstitüleri olup, kısa ve uzun süreli eğitim verilmektedir. Ayrıca, kooperatif enstitüleri İngiltere'de kooperatif yöneticileri ve ortaklarının yetişmeleri için kısa süreli kurslar düzenlerken, İskandinav ülkelerinde kooperatif personeli için teknik anlamda ve yüksek uzmanlık alanlarında dersler verilmektedir.

⁸² Çıkn, Karacan., s, 126- 129.

Gelişmiş ülkelerde yine bazı kooperatifler yöneticiler için staj sistemi uygulamakta olup, bu süre içinde stajyerler izinli sayılmaktadırlar. Fransa'daki kooperatif incelemeleri enstitüsünde, kooperatifçilik kursları düzenlenmektedir. Kuzey Amerika'da "Kooperatifler Birliği(Ligue)" bölgesel toptancı mağazaların yardımı ile yöneticiler için gelişim programları düzenlenmektedir. Bu amaçla yüksek kademe yöneticileri, her yıl için bu toplantılara çağrılmakta ve toplantılarda varılan sonuçlar bir kitap halinde yayınlanmaktadır. Bölgesel alanda, yönetim sorunları üzerine kurslar düzenlenmekte, yerel kuruluşlar ve yöneticileri için toplantılar yapılmakta, yöneticiler bu toplantılardaki tartışmalarla yeni fikirler ve yöntemleri öğrenme fırsatı bulmaktadırlar⁸³.

Ayrıca Arjantin'de, "Kooperatif İncelemeleri Merkezi", Belçika'da "Kooperatif Etütler Merkezi", Brezilya'da "Kooperatif İncelemeler Birliği Merkezi", Hindistan'da, "Kooperatif Koleji", İsveç'de "Kooperatifçilik Okulu", İsviçre'de "Freidorf Kooperatifçilik Semineri",Finlandiya'da "Tüketim Kooperatifleri Genel Birliği Kooperatifçilik Okulu", Kanada'da "Desjardins Kooperatifçilik Enstitüsü ", Seyland'da "Kooperatifçilik Okulu", Venezüella'da "Kooperatifçilik Okulu", A.B.D.'de "Amerika Kooperatifçilik Kurumu" (1916), "Kooperatifçilik Enstitüsü" (1925) ve "Kooperatif Yönetim Okulu" (1937) vardır. İngiltere'de "Kooperatifler Birliği ve Kooperatif Koleji (1919), Pakistan'da da "Kooperatifçilik Eğitim Merkezi" gibi eğitim ve öğretim kurumları ile araştırma merkezleri, kooperatifçiliğin geniş halk kitlelerine yayılmasını sağlamak için devamlı faaliyet göstermektedirler⁸⁴.

Bu ülkeler içinde, kooperatifçilik konusunda çok ileri düzeyde eğitim çalışması yapanlar olup, yine Federal Almanya'da kooperatifçilik eğitimi, kooperatifçilik hareketiyle birlikte ve kooperatiflerin bağlı olduğu birlikler tarafından, direkt kooperatiflerde yapılmaya başlanmıştır. Önem verilen bu husus, yapılan eğitimin derli toplu, devamlı ve pratik çalışmalarla gerçekleştirilmesidir. Kooperatifte bulunan elemanların iyi bir şekilde yetiştirilmesine önem verilmekte ve eğitim programları üç kademeli bir sistemden meydana gelmektedir. Bunlar; kooperatif temel bilgileri eğitimi, bölgesel eğitim, uzman ve yöneticilerin eğitimidir.

⁸³ Z.Fahri Fındıkoğlu, "Kooperatiflerin Durumu ve Sorunları" T.K.K.VII. Türk Kooperatifçilik Kongresi Tebliğleri, Ankara, 21-25 Aralık 1970 Sayı:7.s.11-12.

⁸⁴ Harun Pastanoğlu, "Kooperatifçiliğin Gelişme Sorunları-Eğitim", T.K.K.Karınca Dergisi, Ocak -1970 Sayı: 397. s. 10.

Söz konusu ülkelerin genel eğitim politikaları içinde yapılan eğitim çalışmalarını ise şöyle özetlemek mümkündür: Bugün hemen her ülkede okul kooperatifleri vardır. Fakat bazı Avrupa ülkelerinde kooperatifçilik çok ileri gitmiş, buna karşın okul kooperatifçiliği eğitimi ise son yıllarda ancak gelişme gösterebilmiştir. Bir kısım ülkelerde, genel olarak kooperatifçilik az gelişmiş fakat okul kooperatifçiliği bakımından ileri gidilmiştir. Okul kooperatifçiliğinin çok ileri olduğu Almanya, İsviçre ve İngiltere gibi ülkelerde, bu faaliyetin geçmiş olduğu yenidir.

Fransa ve İtalya gibi ülkelerde ise okul kooperatifçiliği genç nesiller üzerinde önemli etkiler meydana getirecek duruma gelmiştir. Prof. V. Totamians, “Okul Kooperatifçiliği” adlı broşüründe bu hususu iki nedene bağlıyor: Birincisi Almanya, İngiltere ve İsviçre’de okul işlerinin çok iyi düzenlenmiş ve devlet tarafından eğitim için büyük yardımlar yapılmış olması, ikincisi ise okul faaliyetleri çok geniş olduğundan, başka kuruluşlara ayıracak zaman kalmamasıdır. Okullarda bir kooperatif açılması fikrinin ne zaman ileri sürüldüğünü belirlemek zordur. Bu alandaki ilk uygulamalar Fransa’da 1881, İtalya’da 1892’de, Almanya, Belçika, Avusturya ile Anglo-Sakson ülkelerinde değişik tarihlerde başlamıştır⁸⁵.

Okul kooperatifçiliği uygulamasıyla, okul hayatında ve gelecekte etkileri görülecek kooperatif uygulaması teknikleri geliştirilir. Artık bugün okul kooperatifçiliğinin eğitime dayalı yönü herkes tarafından bilinmektedir. Bununla beraber, bütün okullarda okul kooperatifi yoktur. Öğretimin içine okul kooperatifçiliğinin nasıl gireceğini bilmeyen kişiler, bunu çalışmayı artıran bir yük ve zaman kaybı olarak kabul etmektedirler. Fransız okul kooperatifçiliğinde ise idealist öğretmen Freinet’in önemli çabalarının olduğunu görüyoruz⁸⁶. Freinet’in görüşüyle, “kooperatifsiz hiçbir şeyin sonuçlanması olanaklı değildir.” Zaman Freinet’i haklı çıkarmış ve dünyadaki toplumsal sorunların çözümünde, kooperatiflerin rolü bugün için iyice anlaşılmıştır. Yine 1920’li yıllarda Ernest Doisson şöyle diyordu: “Hepimizin geleceği okul kooperatifçiliğine, okulda kooperasyona bağlıdır.” Bu cümleler, yeterli ve köklü kooperatifçiliğin her ülkede gelişmesi ve yerleşmesi bakımından önemlidir⁸⁷.

⁸⁵ Harun Pastanoğlu, “Eğitim Metotları”, T.K.K. Karınca Dergisi, Temmuz–1952, Sayı:187. s.14 -15.

⁸⁶ Nuri TOP, “ Fransa’da Okul Kooperatifleri”, T.K.K. Karınca Dergisi, Aralık–1966,Sayı: 360, s.16–17.

⁸⁷ ... (Koç 2001a,s.40)

Dünyada kooperatifçilik eğitimiyle ilgili çalışmalar içerisinde, gönüllü kuruluşlar diyebileceğimiz dernek ve vakıfların da ağırlıklı bir yere sahip oldukları bilinmektedir. Gelişmiş dünya ülkelerinde devlet, kooperatiflerin işlerine müdahale etmemekte olup, ancak kooperatifler eğitim, kredi ve kooperatifleri koruyucu yasaların yürürlüğe girmesi gibi hususlarda yardım etmektedir. Kooperatifçilik eğitimi bu ülkelerde kooperatiflerin üst kuruluşları olan bölgesel ve ulusal kooperatif birlikleri tarafından yapılmaktadır. Böylece, bu devletler büyük bir parasal yükten kurtulmak istemişlerdir. Ancak, gelişmiş ülkelerin kalkınma çabalarında, kooperatif düşünce ve onun eğitim faaliyeti her zaman ana fikir olarak yaşatılmıştır.

Bunun yanında, başta Uluslararası Kooperatifler Birliği (I.C.A.) olmak üzere, merkezi Cenevre’ de bulunan Uluslararası Kooperatifler Geliştirme Konseyi (I.C.R.D.), merkezi Roma’da bulunan COPAC, Uluslar Arası Çalışma Örgütü (ILO), Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Uluslar Arası Tüketim Kooperatifleri Birliği(IOC) ve Uluslararası Raiffeisen Birliğinin az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin kooperatifçilik hareketiyle yakından ilgilendiği bilinmektedir.

2.3.2 Türkiye’de Kooperatifçilik Eğitimi

Ülkelerin ekonomik kalkınmaları genellikle kişi başına gelir artışı ve toplamı oluşturan bireylerin tümünün sosyal yaşam düzeyinin yükselmesi ile ölçülür. Yaygın ve hızlı kalkınma, sadece büyük sermaye ile değil, tek tek küçük sermaye sahibi çok sayıdaki insan gücünün birleştirilmesi ve büyük sermayenin yanı sıra faaliyet göstermesi ile gerçekleştirilebilir. Böyle bir uygulamanın gerekliliği gelişmekte olan pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de kendisini daha fazla hissettirmektedir. Böyle bir uygulamada görev alabilecek en önemli araçlardan (kuruluşlardan) biri de kooperatifçiliktir. Türk Kooperatifçilik Hareketinin içinde bulunduğu en önemli sorunların başında eğitim gelmekte, bilinçsizce kurulan ve yönetilen kooperatifler uzun yıllar varlığını sürdürememekte, ortaklarını hüsrana uğratmaktadır. Bundan da anlaşıldığı gibi genellikle kooperatifçilik hareketinin başarısızlığında en büyük etken, temel eğitim ve kooperatif yöneticilerinin, ortaklarının ve halkın eğitim seviyesinin düşük olmasıdır. Bu nedenle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere, eğitim ve öğretim programlarının

geniş ölçüde, kooperatifler aracılığı ile uygulanması gerektiği düşüncesi belirginleşmektedir⁸⁸.

Bilindiği gibi Türkiye’de kooperatifçiliğin başlangıç tarihi 1863 olarak kabul edilmektedir. Ülkemizde 1863 öncesinden ya da memleket sandıkları hareketinin içinden gelen bir kooperatifçilik eğitimi gözlenmiştir. Yani ülkemizde kooperatif eğitimi ile ilgili çabalar, diğer ülkelerde olduğu gibi, kooperatifçilik hareketinin başlaması ile birlikte kooperatiflerin içinden gelişmemiştir. Bununla birlikte, ilk kooperatifçilik eğitimi ile ilgili girişimler 1910 yılında İstanbul Darülmuallim (Öğretmen Okulu) öğretim üyelerinden Ahmet Cevat’ın kooperatifçiliği tanıtıcı çabalarıdır⁸⁹.

2.3.2.1 Cumhuriyete Kadar Kooperatifçilik Eğitimi

Dünya kooperatifçiliği ile ilgili olarak verdiğimiz yukarıdaki kısa bilgilerden sonra, Türk kooperatifçilik hareketi ve bu alanda yapılan çalışmaları hakkında da temel noktalar itibari ile açıklamalarda bulunmak gerekir. Ancak, konuyla ilgili gelişmeleri Cumhuriyet dönemini esas alarak, iki bölüm halinde saptamak gerekmektedir. Bu arada, kooperatifçiliğin ulusal kültür yapımız içindeki derin izlerini saptarken, Cumhuriyet öncesi dönemlerin; İslamiyet öncesi, İslamiyet’in kabulünden sonraki Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine de bir gelişim süreci içinde yer verilmiştir.

Türk toplumunda yardımlaşma ve dayanışma duygularının temeli ta Orta Asya’ ya kadar uzanmaktadır. Türk’lerin Batıya doğru ilerlemeleri ve İslamiyet’i bir dünya görüşü olarak benimsemeleri ile beraber, bu sosyal dayanışma duygu ve fikirleri daha da gelişmiştir. Özellikle 8. ve 10. asırdan sonra dalgalar halinde Türk ve Müslüman akıncıların Horasan’dan Anadolu içlerine doğru girmeleri, Hoca Ahmet Yesevi geleneğinin diyarı Rum’a nüfuz etmesi sırasında yardımlaşma, birlikte ve beraber iş yapma, yetenek ve kabiliyetleri en üst seviyede seyretnmiştir. Nitekim 11. ve 13. asırda Ahi Evran Hazretlerinin ve Hacı Bektaşî Velinin sayesinde ve himayelerinde bütün Anadolu’da Ahi’lik teşkilatları, özellikle esnaf ve sanatkârlar arasında bir örgü gibi dokunmuştur. Bu sayede bir medeniyet doğmuştur. Bunun temelinde yiğitlik ve kooperasyon fikirleri yatmaktadır. Pek çok yerli ve yabancı Selçuklu ve Osmanlı tarihçisi bir esnaf ve sanatkâr teşkilatı olarak ahiliğin kooperatif anlayışının toplum ve

⁸⁸ Çıkın, Karacan, s, 128- 130.

⁸⁹ Gülpak, s. 61.

devletin asırlarca sağlıklı ve güvenli devam etmesinin esas amili olarak belirtilmektedir⁹⁰.

Daha sonraki zamanlarda İmparatorluğun üç kıtaya düzen verdiği ve adaletle hükmettiği devirlerde Ahiliğin yerini Loncalar ve odalar almaya başlamış ve bu durum ta Cumhuriyete kadar devam etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun dünyadaki yeniliklere ve gelişmelere ayak uydurmaya çalıştığı sıralarda modern ve bugünkü anlamda, 1863 yılında büyük devlet adamı Tuna Valisi Mithat Paşa tarafından bu günkü Niş şehrinde Memleket Sandıkları adı ile kooperatifçiliğin temeli atılmıştır. Bu tarih aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası'nın da başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Bu gelişmeleri takip eden yıllarda bir taraftan çiftçilere başta kredi temini olmak üzere tarımsal üretim girdileri sağlanırken, diğer taraftan da Emniyet Sandığı ve buna benzer kooperatif benzeri kuruluşlar geliştirilmiş, esnaf ve sanatkâr ile ticaret erbabına muhtelif kolaylıklar getirilmiştir⁹¹.

2.3.2.2 Cumhuriyet Dönemi Kooperatifçilik Eğitimi

ATATÜRK ve kadrosu kurtuluş savaşından sonra ulusun içinde bulunduğu durumu çok iyi analiz edip köklü önlemler almak suretiyle, kısa sürede büyük reformlar yapmışlardır. ATATÜRK, devletin güçlenmesi için işaret ettiği çağdaş medeniyet seviyesini Türk kültüründe ve onun sosyal yapısındaki öz değerlerinde görüyordu. Bu nedenle, kurumlar meydana getirmek için yoğun çalışmalar yapıldı ve temel unsurlar belirlendi. Nitekim kendi kültür yapımızın tanınması gerektiğini ve kalkınma için aranan koşulun ise halkın kendine güven duyması olduğunu şu sözüyle "Türk Öğün Çalış Güven" en güzel şekilde ifade etmiştir: Ayrıca, şu gerçek de biliniyordu ki ekonomik ve sosyal kalkınma toplumca benimsenmedikçe ve her fert payına düşeni yapmadıkça, devletin girişimleri başarılı olamazdı. Bu nedenle halkın bu konuda tam destek vermesi ve heyecanını yükseltmek için tüm imkânların seferber edilmesinin gerekliliğine inanılıyordu.

Bilindiği gibi ekonomik kalkınmanın belirli araçları, kuralları ve temel ilkeleri olduğundan, bunları sistematik bir şekilde uygulamak gerekmektedir. İşte, bu araçların en önemlilerinden birisi de kooperatifçiliktir. Kooperatifçilik ve eğitim konusundaki

⁹⁰ Celal Er, " Türkiye'de Kooperatifçiliğin Geldiği Yer", Karınca Dergisi, Sayı:800, Ağustos 2003

⁹¹ İnan, s.29.

gelişmelerin görüldüğü bu dönemi; orta ve yükseköğretimde kooperatifçilik eğitimi, kooperatif kuruluşlarda yapılan eğitim çalışmaları, vakıfların eğitim hizmetleri ve medyada kooperatifçilik eğitimi gibi her biri ayrı inceleme konusu olan başlıkları; temel görevler, kooperatifçilik hareketine katkıları ve yapılması gereken çalışmalar bakımından incelemek yararlı olacaktır. Şunu da hemen belirtmeliyiz ki Cumhuriyet dönemi planlı kalkınma öncesi ve sonrası olarak incelenmiş ve bu yaklaşım her konunun kendi bütünlüğü içinde dikkate alınmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında dönemin aydınlarından Bedii Ziya (Egemen) ve Vedat Nedim (Tör) kooperatifçilik eğitiminin önemi üzerinde durup ATATÜRK' e öneri olarak köylüyü eğitmenin Türkiye için önemini vurgulayarak geniş topraklar üzerinde her türlü tarım çalışması, kooperatifçilik ve kültür dersleri verilerek köylü çocukları buralarda altı yıl okutulmalı ve buradan çıkanlar köye gönderilmelidir. Köyde ancak bunlar başarılı olurlar⁹², diyerek kooperatifçiliğin desteklenmesi yönünde görüş belirtmişlerdir.

Yine ülkemizde kooperatifçilik hareketinin geliştirilmesi için çeşitli kurumlar tarafından yapılan kooperatifçilik eğitimindeki dağınıklığa son vermek ve bütün imkânları, bir kuruluşun içinde toplayarak en etkili şekilde genel kooperatifçilik eğitimi ile teknik kooperatifçilik eğitimi yapmak amacıyla, 1976 tarihinde “ Milli Kooperatifçilik Eğitim ve Araştırma Enstitüsü “ açılmıştır. 200 kişiye yatılı eğitim verebilecek büyüklükte olan, idare binaları, dershaneler, kütüphane, toplantı ve sinema salonu, matbaa, resim, film çekme, film yıkama ve seslendirme odaları gibi bölümlere sahip bu enstitüde 1976 – 1984 tarihleri arasında 7000 kişi eğitilmiştir. Ne yazık ki bu enstitü kapatılarak kooperatiflerle ilgisi olmayan başka bir kuruluşa (Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğüne) devredilmiştir. Devletin Milli Kooperatifçilik Eğitim ve Araştırma Enstitüsünü kapatması kooperatifçilik hareketine büyük zarar vermiştir⁹³.

2.3.2.2.1 Ortaöğretim ve Yükseköğretimde Kooperatifçilik Eğitimi

Bu alandaki eğitim çalışmaları incelenirken, “okulda kooperatif ve kooperatifçilik eğitimi” konusu temel alınmalıdır. Çünkü çevrede bulunan diğer

⁹² Mustafa Ergün, “ ATATÜRK Döneminde Öğretmen Yetiştirme, ATATÜRK Döneminden Günümüze Cumhuriyetin Eğitim Felsefesi ve Uygulamaları Sempozyumu”, Ankara: Gazi Eğitim Fakültesi 16 – 17 Mart 2006, s. 3

⁹³ Şimşek Arman, “ Kooperatifçilik Eğitim Çalışmalarının Değerlendirilmesi” T.K.K. Karınca Dergisi, Şubat- 2004, Sayı:806.s. 30

kooperatifler de bu konu etrafında yoğunlaşmışlardır. Kooperatifler arasında iletişim ve etkileşim vardır. Bunun için öğretmen ve eğitimcilerde kooperatifçilik bilgisini geliştirerek, onların kişilik ve pedagojik formasyona sahip olmalarını sağlamak gerekir. Bunun sonucunda öğrencilere kooperatifçiliği sevdirmek olanaklı olacaktır. Bunlara sahip kooperatif elemanlarıyla, eğitim yapabilen kurum ve kuruluşların bulunduğu ülkelerde “kooperatifçilik uyum” sağlanabilir⁹⁴.

R.Collin’in yukarıdaki cümleleri, etkin bir kooperatifçilik düşüncesinin toplumda gelişip, oturması için çok önemlidir. Kooperatifçiliğin, teori ve uygulama olarak okula girmesiyle birlikte öğrencilerin ortak bir amaç etrafında, bir arada çalışma, işbölümü ve uygulamasını öğretmek, onların toplum hayatına uyumları ve girişimci insanlar olarak yetişmeleri sağlanacaktır. Ayrıca, kooperatifçiliğin ekonomik ve sosyal bir çalışma olduğu bilincini vererek, toplum kalkınmasındaki yer ve öneminin kavratılması diğer bir hedeftir.

Türkiye’de kooperatifçiliğin gerçek anlamda okula girmesi Cumhuriyet dönemiyle başlamıştır. Bundan önceki tarihlerde ise yükseköğretim seviyesinde uygulamalara rastlanmaktadır. Bu önceki döneme ait ilk kooperatifçilik eğitimi ile ilgili girişimler 1910 yılında İstanbul Darülmüallim (Öğretmen Okulu) öğretim üyelerinden Ahmet CEVAT’ ın kooperatifçiliği tanıtıcı çabalarıdır⁹⁵. Ancak, bu tarihlerdeki eğitim çalışmaları savaş yıllarına rastladığı için beklenen gelişmeler sağlanamamış ve yeni Türk devletinin kuruluşuna kadar gelinmiştir.

Asıl ilerleme Cumhuriyetten sonra olmuş ve ilk uygulama tarım alanında başlamıştır. Tarım kooperatifleri yasalarının çıkarılmasıyla bu gelişmeler daha da hızlanmıştır. 1930- 1934 yılları arasında, İstanbul İktisat ve Ticaret Mektebi kooperatifçilik öğretiminin yanında, konferans gibi bilimsel çalışmalarla eğitim faaliyetinin içinde yer almıştır. Aynı yıllarda Türk Kooperatifçilik Cemiyeti (Kurumu)’nin kurulması, yeni kooperatif yasalarının (1935’te çıkarılan 2834 ve 2836 sayılı yasalar) çıkarılması ve 1934’ten sonraki yıllarda Nazi Almanyası’ndan ülkemize gelen Prof. G.Kessler ve Prof. E.Hirsch’de kooperatifçilik eğitiminde görev almış bilim adamlarıdır. Ayrıca Prof. Süheyl Erbil Ord. Prof. Dr. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, günümüze kadarki aktif çalışmalarıyla “Altın Adam” Nusret Namık Uzgören ve Türk Kooperatifçiliğine

⁹⁴ Selahattin Ortaç: “**Kooperatifçilikte Uyum**,” T.K.K. Karınca Dergisi, Ocak 1986, Sayı: 589, s.38,

⁹⁵ Çıkın ve Karacan, s.130.

gönül vermiş ve bu çalışmanın içinde var olan çok sayıda bilim ve devlet adamının bulunduğu bir gerçektir.

İlk, orta ve yükseköğretimde kooperatifçiliğe yer verme hareketi gerek kooperatifçilik yayınlarında gerekse Türk Kooperatifçilik kongrelerinde tebliğ konusu olmuştur. 1938 'de Milli Eğitim Bakanlığı ilk ve ortaokullarda, lise ve öğretmen okullarına özgü okul kooperatifleri adıyla bir düzenlemeyi kabul etmiştir. Bu uygulama, her okulda ve 1951 yılında yayınlanan yeni statüye kadar geçerli olmuştur. Yeni statü, II. Türk Kooperatifçilik Kongresi (1947)' deki saptamalara uygun hazırlanmıştır⁹⁶. 1948 'de ise Köy Enstitüleri ve ilkokullarda kooperatifçilik konusu ders programlarına alınmıştır. Günümüzde ilköğretim 7' nci sınıflarda İş Eğitimi ve Ticaret Dersinde Kooperatifçilik konusunda öğrencilerin 2 hafta da toplam 3+3=6 saat kooperatif bilgileri verilmektedir. Verilen bu bilgiler;

- Kooperatifçilik nedir?
- Kooperatifçiliğin tarihçesi,
- Kooperatifçilik ilkeleri,
- Kooperatifin kuruluş amacı,
- Kooperatifin yönetimi,
- Kooperatif ortaklarının hak ve ödevleri,
- Türkiye'de kooperatifçiliği düzenleyen kuruluşlar,
- Kooperatif çeşitleri ve Kooperatiflerin dağılımı ile tasfiye işlemleri bilgileridir⁹⁷.

Yine ilköğretim 8' nci sınıflarda İş Eğitimi ve Ticaret Dersinde öğrencilerin hazırlayacağı projeler arasında kooperatifçilik konusuna büyük oranda yer verilmiş ve bu konuda hazırlanacak projeler;

⁹⁶ Mustafa Cura, “Türkiye’de Okul Kooperatifleri” (Radyo Konuşması), T.K.K.Karınca: Ocak-1952 Sayı: 181, s. 6-7.

⁹⁷ Temur Kurtaslan, “Türkiye’de Kooperatifçilik Eğitimi ” T.K.K. Karınca Dergisi, Şubat-2004, Sayı:806.s. 3

- Bir kooperatifin kuruluş aşaması işlemleri
- Öğrencilerin çevresinde bulunan kooperatif ortağı ailelerin bu kooperatiflerden beklentilerin neler olduğunun araştırılması,
- Türkiye’de kooperatifçiliğin gelişimi bu gün bulunduğu durum ile önceki yılların karşılaştırılması, sorunların belirlenmesi ve çözüm önerilerinin tespiti

Okul kooperatiflerinin çalışmalarının denetlenmesi ve hesapların tutulması projelerini içermektedir. Ortaöğretimde tek tip eğitim program uygulayan Ticaret Meslek Liselerinde 1974-1975 yılından itibaren “Kooperatifçilik Dalı” programı uygulanmaya başlanmış ve 30 yılı aşkında bu program devam etmektedir. Bu programla kooperatifçilik alanında görev yapacak vasıflı eleman yetiştirmek ve burada kazandırılan mesleki bilgi ve becerileri görev yapacakları kooperatiflere aktarmayı sağlamaktır.

Yine Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı ortaöğretim kurumlarında Ticaret Meslek Liseleri ile Anadolu Ticaret Liseleri’nin Muhasebe Finansman alanında; son sınıf öğrenciler 3308 sayılı Kanun hükümleri doğrultusunda uygulamalı eğitim gördükleri iş ve hizmet alanlarına göre kooperatifçiliği tercih edebilmekte, haftada iki gün okulda teorik eğitim, haftanın diğer üç gününde ise iş yerlerinde beceri eğitimi görmekteler ve iş hayatıyla da bu vesile ile tanışmaktadırlar. Ayrıca iş yerlerine giden öğrencilere asgari ücretin en az % 30 ‘u oranında ücret ödenmekte ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından bu öğrencilerin sigortaları yapılmaktadır.

1881’de Fransa’da, 1892 ‘de İtalya’da 1904’te Bulgaristan, 1906’da Polonya ve 1908’de Romanya’da olmak üzere, daha sonraki yıllarda dünyanın diğer ülkelerinin Milli Eğitim sistemlerinde yer alan “okul kooperatifçiliği” nin ülkemiz eğitim sistemine, yasa ve yönetmeliklere girişi birçok ülkeden sonra olmuştur. Buna karşın, çok yakın zamanda devlet olabilmış ülkelerdeki (İsrail kooperatifçiliği) kooperatifleşme hareketi büyük başarılar elde etmiştir⁹⁸.

1960 – 1975 yılları arasında okul kooperatifçiliğine fazla önem verilmemiş ve nihayet 12.8.1975’te “S.S. Okul Kooperatifi Ana Sözleşmesi” hazırlanmakla beraber,

⁹⁸ İçöz, s. 5.

beklenen amaç gerçekleşememiştir. Bunun zerine, Türk Kooperatifçilik Kurumu'nun girişimleriyle "Okul Kooperatifleri Sözleşmesi" günün gereksinimlerine yanıt verecek şekilde düzenlenerek, uygulamaya konulmuştur (10.10.1983 tarihli ve 2149 sayılı Tebliğler dergisi).Gerek Tebliğler Dergisi ve gerekse 1983/224 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı genelgesi ile okul kooperatifiliğ i yeni bir şekil kazanmıştır. nc plan dönemine rastlayan, kooperatifçilik eğitime ilişkin önemli konulardan birisi de, Ticaret Liselerindeki branşlaşma ve "Kooperatifçilik Dalı"nın (isteğ e bağlı bir şekilde olsa bile) açılmasıdır.

Türkiye'de Yüksek ğretimde kooperatifçilik eğitimi ise oldukça eski olup 1919 yılında İstanbul niversitesi'nde başlanmıştır. M. İzzet Bey 1919-1929 yılları arasında Edebiyat Fakültesinde okuttuğu İçtimaiyat (sosyoloji) dersinde kooperatifiliğ e yer vermiştir. Yine kooperatifçilik ders olarak 1932 yılında İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebinde okutulmuştur. Daha sonraları Ankara, İzmir ve Eskişehir gibi illerde açılan Yüksek Ticaret Mekteplerinde de kooperatifçilik ders olarak okutulmuştur. Ancak, Türkiye'de kooperatifçilik eğitiminin üniversitelerde ayrı bir bilim dalı olarak yer alması daha çok nc Plan döneminden itibaren, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Yüksek ğretmen Okulları (Ticaret ve Turizm ile Endüstriyel Sanatlar Yüksek ğretmen Okulları) ve Turizm İşletmeciliğ i Yüksek Okulları ile Ticari İlimler Akademileri (AİTİA başta olmak üzere) ve bu akademilerin bünyesinde kurulan "Kooperatifçilik Enstitüleri" nde Yüksek Lisans düzeyinde kooperatifiler, eğitmciler ve uzmanların yetişmesine olanak tanınmıştır. Siyasal Bilgiler Fakültesi gibi kurumlarda ise İşletme Bölümlerinde Kooperatifçilik Ana Bilim Dalları'nın açılmasıyla eğitim hizmeti verilmiştir.

2547 Sayılı Yükseköğretim Yasasının çıkarılmasıyla yeniden örgütlenen üniversitelerimizin sayısı bugün 90'ı geçmiştir. Bu düzenlemeye göre, üniversitelerin çoğunda kooperatifçilik eğitimi, çeşitli ana bilim dalları ve programlar içinde yapılmaktadır. İktisat ve İdari Bilimler Fakültelerinde Kooperatifçilik dersi seçmeli yada zorunlu ders olarak, Ziraat Fakültelerin Tarım Ekonomisi Bölümlerinde Tarımsal Kooperatifçilik dersi yine seçmeli yada zorunlu ders olarak okutulmakta, ayrıca Eğitim Fakülteleri ve bazı Meslek Yüksekokulları'nda da bu eğitimin verildiğ ini syleyebiliriz⁹⁹.

⁹⁹ Yükseköğretim Kurumunun 2006 Yılı Kayıtları.

Tablo 5 Kooperatifçilik Eğitimi Veren Üniversiteler			
Üniversite	Meslek Yüksekokulu	Program İsmi	Kontenjanı
Abant İzzet Baysal Üniversitesi	Bolu MYO	Kooperatifçilik	70
Adnan Menderes Üniversitesi	Kuyucak MYO	Kooperatifçilik	50
		Tarımsal Kooperatifçilik (NÖ)	50
Celal Bayar Üniversitesi	Alaşehir MYO	Tarımsal Kooperatifçilik (İÖ)	50
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	Biga MYO	Kooperatifçilik	30
İnönü Üniversitesi	Adıyaman MYO	Kooperatifçilik	50
Trakya Üniversitesi	Uzunköprü MYO	Kooperatifçilik	75

Tablo 5'de Türkiye'de Kooperatifçilik Eğitimi veren Üniversiteler ve bağlı Meslek Yüksekokulları verilmiştir. Bu Meslek Yüksekokullarından, Biga Meslek Yüksekokulu ile Kuyucak Meslek Yüksekokulunda daha çok genel işletmecilik dersleri ağırlık kazanmakta ve bu iki okulda okutulan kooperatifçilik dersleri ¹⁰⁰;

- Genel Kooperatifçilik,
- Kooperatifçilik İşletmeciliği,
- Kooperatifler Mevzuatı,
- Avrupa Birliğinde Kooperatifçilik,
- Kooperatif Finansmanı,
- Kooperatif Muhasebesi,
- Tarımsal Kooperatifçilik,
- Türkiye'de Kooperatifçilik Uygulamaları, dersleri verilmektedir.

Alaşehir Meslek Yüksekokulu, Bolu Meslek Yüksekokulu ve Uzunköprü Meslek Yüksekokulu'nda, kooperatifçilik dersleri ağırlık kazanmaktadır. Tarımsal

¹⁰⁰ http://www.comu.edu.tr/turkce/akademik_birimler/meslek_yuksekokullari/biga_myo/programlar/kooperatif/kooperatif.htm (01.08.2006), s.1, http://kuyucakmes.edu.tr/topic.asp?lvl=28_idx=7&m=1 (01.08.2006) s.1.

Kooperatifçilik programı olan Alaşehir Meslek Yüksekokulu'nda ise okutulan kooperatif konulu dersler¹⁰¹;

- Genel Kooperatifçilik,
- Kooperatifçilik Tarihi,
- Tüketim Kooperatifçiliği,
- Tarımsal Kooperatifçilik,
- Kooperatifçilikte Kullanılan Araştırma Yöntemleri,
- Kooperatifçiliğin Pazarlaması,
- Kooperatif Muhasebesi,
- Küçük Sanatkâr ve Esnaf Kooperatifçiliği,
- Dünyada Tarımsal Kooperatifçilik Hareketleri,
- Kooperatif İşletme Yönetimi,
- Üretim Kooperatifçiliği,
- Kooperatif İşletmelerin Finansmanı ve
- Kredi Kooperatifçiliği okutulmaktadır.

Yine Marmara üniversitesi ile Gazi Üniversitesinde lisansüstü programlarında kooperatifçilik bulunmaktadır¹⁰². Ayrıca bazı üniversitelerinde lisansüstü programlarının işletme bilim dallarında Kooperatifçilik İşletmeciliği dersi okutulmakta, yine bazı üniversitelerde Tarımsal Kooperatifçilik dersi verilmektedir.

Şunu da belirtmek gerekir ki kooperatifçilik eğitiminin üniversitelerde yer alıp almaması geçmişte önemli tartışmalara sebep olmuştur. Üniversitenin yapısına ve

¹⁰¹ <http://www.bayar.edu.tr/~alasehirmyo/kooperatif/> (01.08.2006), s.1, <http://www.bmyo.ibu.edu.tr/bolumler.html> (01.08.2006) s.1, <http://www.trakya.edu.tr/myo/uzunkoprmyo/turkce/giris.htm> (01.08.2006) s.1.

¹⁰² <http://www.sbe.gazi.edu.tr/main.php?action=tr/bolumler/yukseklisans.htm> (01.08.2006), s.1, <http://sbe.marmara.edu.tr/index.php?dil=turk&tur=3&seviye=22> (01.02.2007), s.1

öğretim elemanlarının konuya olan ilgisine önemli ölçüde bağlı olarak gelişen, kooperatifçilik eğitiminin bazı fakülte ve yüksekokullardaki etkinliğinin temelinde bu unsur vardır. Günümüzdeki sorun kooperatifçilik eğitiminin gerekli olup olmadığını tartışmak yerine, gereksinim duyulan kooperatifçi insan tipinin nasıl olacağı ve bunun hangi kurumlarda ve nasıl yetiştirileceği konuları üzerinde durmaktır. Kaldı ki dünyanın diğer birçok ülkesinde (ABD, Hindistan, AB ülkeleri gibi) orta öğretime dayalı olarak ve üniversite düzeyinde kooperatifçilik eğitimi yapılmaktadır.

Özetle belirtmek gerekirse, orta öğretim ve üniversite düzeyinde kooperatifçilik eğitimi bakımından başta gelen sıkıntının; programların dağınıklığı, koordinasyon yetersizliği temel ders kitabı, diğer basılı kaynaklar ve araştırmaların yetersizliğine dayandığı görülmektedir. Ayrıca, bu kurumların sayı ve organizasyon bakımından da yeterli olmadığı bir gerçektir.

2.3.2.2.2 Kooperatif Kuruluşlarının Eğitim Faaliyetleri

Kooperatif kuruluşların eğitimle ilgili görevleri, kendi yapılarından kaynaklanmaktadır. Zira, yedi temel ilkedен birisi de “eğitim” dir. Kooperatifçiliğin gelişmesi ve kendi işlevini yerine getirebilmesi için yöneticilerin ve ortakların eğitimine önem verilmektedir. Ülkemizde ilk kooperatifin tarımsal alanda kurulması ve kooperatiflerle ilgili düzenlemelerin gecikmesi, “kooperatifçilik eğitimi” çalışmalarını da etkilemiştir.

1930’lu yıllara kadar kooperatifler ve özel kuruluşların eğitim çalışmalarında belirli bir düzeye geldikleri söylenemez. 1926’da çıkarılan Türk Ticaret Yasası’nda kooperatiflere yer verilmesi ve bu hükümlerin günümüze kadar geçerli olması önemlidir. Asıl gelişme, Cumhuriyetin ilanından sekiz yıl sonra Gazi Mustafa Kemal’in direktifiyle 20 Mayıs 1931 İstanbul’da kurulan ve 1933 Aralığı’nda Ankara’ya taşınan “Türk Kooperatifçilik Cemiyeti (Kurumu)” ile sağlanmıştır. Bu kurum daha sonraki tarihlerde kurulan yeni kooperatiflere ve devletin kooperatifçilik politikasının oluşturulmasına yönelik faaliyetlerde bulunmuştur. Türk Kooperatifçilik Kurumu 1931’den beri üç aylık “Kooperatifçilik Dergisi”, 1934’ten itibaren çıkarmaya başladığı “Karınca” dergisi ile 1984’ten itibaren de “Cooperation In Türkiye” dergisi çıkarmaktadır. Ayrıca 1944, 1947, 1950, 1953, 1960, 1966, 1970, 1976, 1979, 1981, 1984, 1987, 1990, 1993, 1996, 1999,

2002, ve 2005 senelerinde düzenlediği Milletlerarası kongreler, seminerler, kurslar, açık oturumlar ve bilimsel toplantılarla kamuoyu oluşmasına çaba göstermiştir¹⁰³. Bunun yanında, 1994 yılında Pankobirlik, Teskomb, Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği ve Türk Kooperatifçilik Kurumu bir araya gelerek CIRIEC milli komitesini oluşturmuşlar ve 18 Haziran 2006 yapılan 26. kongrede sekretarya işlemleri Türk Kooperatifçilik Kurumu tarafından yürütülmesi karara bağlanmış ve bu kongrelerle kooperatifçilik bilincinin gelişip, kökleşmesi yönünde de Türk Kooperatifçilik Kurumu önemli çalışmalar yapmıştır¹⁰⁴.

Burada sözü edilen “Kooperatifçilik bilinci” bütünü itibariyle kooperatifçilik ahlakına, kooperatifin elde etmek istediği amaçlara ulaşmayı öngören bir anlayışı ve yaklaşımı içeren ön davranıştır.¹⁰⁵ Kooperatifçilik hareketi, ilk günden itibaren “kaliteli insan” gereğine inanmış ve bunun için eğitime önem vermiştir. Kooperatifçiliğin özgün amaçları, eğitim görmüş kooperatifçilerin çabalarına bağlı olarak gerçekleşecektir. Bu gerçeği kabul etmeyen kooperatifler ve bu kooperatiflerin yer aldığı ülkeler başarılı olamayacak ve problemler çok yönlü olarak artacaktır.

1942-1970 yılları arasında T.C. Ziraat Bankası Kooperatifler Müdürlüğü Ankara’da ve taşra teşkilatındaki Tarım Kredi Kooperatiflerinin Müdürleri ile memurları için genel ve teknik kooperatifçilik konularında kurslar düzenlenmiş, daha sonra bu eğitim 1970 senesinden itibaren Ankara Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği’nin eğitim merkezine taşınmış ve burada devam etmektedir. Bu Ankara Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği “Türk Koop” isimli gazete ile “Ekin” isimli dergi ve diğer çeşitli yayınlarla kooperatifçilik eğitim faaliyetinde bulunmuştur. Yine Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri, memur ve işçilere eğitim vermekte, Esnaf Kefalet Kooperatifleri Merkez Birliği, yöneticiler ve muhasebeciler için eğitim faaliyetinde bulunmakta, Pancar Ekicileri Üretim Kooperatifleri Birliği (Panko Birlik), çiftçi ortakları için genel, yöneticiler ve memurlar için teknik kooperatifçilik konularında eğitim yapmakta, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü (eski ismi Kooperatifler Genel Müdürlüğü)’ de 1966 yılından beri Tarımsal Köy Kooperatiflerinin yöneticileri ile muhasebecilerine kurslar ve seminerler düzenlemektedir. 1971 yılından itibaren de

¹⁰³ Şimşek Arman, “**Milli Kooperatifçilik Eğitim ve Araştırma Enstitüsü’nün Türkiye Milli Kooperatifler Birliğine Bağlanma Sorunu**” T.K.K. Karınca Dergisi, Eylül- 2006, Sayı:837.s. 23.

¹⁰⁴ Türk Kooperatifçilik Kurumu, **Ciriec Kongresi’nin Ardından**, T.K.K. Karınca Dergisi, Temmuz –2006, Sayı: 835, s.45-46.

¹⁰⁵ Georges Lassere (Çev.:Harun Pastanoğlu): **Kooperatif Adamı Ararken**,T.K.K. Karınca Dergisi, Aralık –1978, Sayı: 504, s.6.

Kooperatifler Bölge Müdürlükleri aracılığıyla köylere kadar gidilerek en önemli eğitim çalışmalarından biri olan ortakların eğitim faaliyetlerini başlatmıştır¹⁰⁶.

1965'ten sonra Türkiye Halk Bankası ve diğer meslek kuruluşları da sınırlı düzeyde eğitim faaliyetinde bulunmuşlardır. 1961 Anayasası, kooperatifçiliğimiz için çok önemli bir yenilik getirmiş ve 51. maddesi ile devlete görevler vermiştir. Daha sonra Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın uygulandığı devrede (1966 yılında), Türk ve Federal Almanya Hükümetleri arasında imzalanan anlaşma ile Köy İşleri Bakanlığı'nın koordinatörlüğünde; Türk kooperatifçilerinin Federal Almanya'da eğitim görmeleri sağlanmıştır. 1967 yılında, Köy İşleri Bakanlığı bünyesinde kurulan "Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü" nün mesleki ve teknik eğitim çalışmalarından, günümüze kadar binlerce kooperatifçi faydalanmıştır. Aynı yıllarda, T.C. Ziraat Bankası Kooperatifler Müdürlüğü'nün desteğiyle "Tarım Kredi kooperatifleri Yardımlaşma Birliği Eğitim Merkezi" faaliyete geçmiştir.

Anayasanın devlete tanıdığı yetki ve sayıları çoğalan kooperatiflerin baskılarıyla, yeni bir kanun hazırlanmış ve 1969' da 1163 Sayılı Kooperatifler Genel Yasası çıkarılmıştır. Böylece , kooperatiflere yeni yasayla (1163/94), eğitim faaliyetlerini kendi bünyelerinde veya üst kuruluşların desteği ile yapma yetkisi verilmiştir. Yasayla getirilen % 1'lik " Eğitim ve Tanıtma Fonu " uygulaması , kooperatiflerin bağlı bulunduğu Bakanlıkların hesabına yatırılacak ve ilgili Bakanlık bu faaliyetleri yürütecektir. Ayrıca, kooperatiflerin sorunları 1970'te DPT tarafından yapılan bir araştırma ile ortaya konmuş ve alınması gereken tedbirler üzerinde durulmuştur. Ayrıca kalkınma planının 1970 yılı programında ilk defa, kooperatifçilik eğitimine yer verilmiştir. Bu hedefle, Türk Kooperatifçilik Kurumu'nca oluşturulacak " Eğitim Merkezi" ne yardım yapılması ve Ticaret Bakanlığı'nda " Araştırma ve Eğitim Birimi " kurulması ifade edilmiştir. 1972'de tekrar çıkarılan Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu (1581), kooperatifçilik eğitimini merkez birliği düzeyinde ele almıştır¹⁰⁷.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ise Kooperatifler Bankası'nın kurulmasının öngörülmesi, Ticaret Liseleri'nde branşlaşmaya gidilmiş olması, kooperatif kuruluşlar için yeni bir olanak olmuştur.

¹⁰⁶ Arman (b), s,24.

¹⁰⁷ ... (Koç, 2001a, s, 49-50)

Bu genel açıklamalardan da anlaşılmaktadır ki kooperatiflerin yaptığı ve yapacağı eğitim çalışmaları, geçmişte olduğu gibi günümüzde de önemli bir problem olarak ortadadır. Sayıları 90 bini bulan kooperatiflerimizin, eğitim çalışmaları yetersiz ve bunu kendi imkânlarıyla gerçekleştirmeleri olanaksızdır. Özel kuruluş niteliğindeki dernek, vakıf vb. kurumların faaliyetleri sınırlı kalmış ve eğitim ihmal edilmiştir. Kooperatifleri zayıf yapılarından kurtarıp, ekonomik olanaklarını iyileştirmek ve üst örgütlenme sorunlarını gidermek gerekir.

Kooperatifçilik eğitiminde, sorumluluk devletten beklenmektedir ve bu haklı bir beklidir. Zira, başta mevzuat olmak üzere, örgütlenme ve ekonomik açıdan kooperatiflerin içinde bulunduğu çıkmaz, yine devletin öncülüğü ve yardımıyla çözülebilecektir.

1970 – 1980 yıllarında yapılan bir başka düzenlemede, Köy İşleri Bakanlığı'na bağlı olarak açılan “ Milli Kooperatifçilik Eğitim ve Araştırma Enstitüsü” nün açılmasıdır. 1980 yılından itibaren, genel ve teknik kooperatifçilik eğitimi yanında, kooperatif yönetici ve öğretmenleri semineri düzenlenmiştir. Yine bu kuruluşun katkılarıyla, Kooperatifler Bölge ve İl Müdürlükleri tarafından genel ve teknik kooperatifçilik eğitim programları düzenlenmiştir¹⁰⁸.

Bu merkezin temel amacı, Türkiye’de kooperatifçilik hareketinin gelişmesine temel oluşturacak politika ve hedeflerin saptanması, ileriye dönük düzenlemelerin yapılması, bilgi sisteminin oluşturulması, kooperatifler ve ilgili kamu idarecilerinin eğitilmesi ve kooperatifler için eğitim programı düzenleyerek uygulamaktır. Ayrıca, hizmet içi eğitime son dönemde fazlasıyla önem verilmiş ve çok sayıda personelin bu eğitimden yararlanmasına imkan tanınmıştır.

Yukarıda ifade edilen “Milli Kooperatifçilik Eğitim ve Araştırma Enstitüsü’nün 26 Ekim 1976’daki açılış töreninde, dönemin Köy İşleri Bakanının konuşmasında çok önemli ifadeler yer almaktadır. “ Biz milliyetçi, bilinçli hak hukuk, haram helal bilen kimsenin hakkını kimseye yedirmeyen, millet için yararlı, ortaklarına fayda sağlayan, ürünlerini değerlendirerek ülkeye döviz getirecek ve sanayii köye taşıyacak, bir anlamda istihdamı arttıracak, boş zamanları değerlendirecek, ulusal ve sosyal bünyemize uygun bir kooperatifçilik anlayış ve uygulaması istiyoruz”. Bu ifadeler,

¹⁰⁸ ... (Koç, 2001a, s, 50)

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu olan ATATÜRK tarafından üzerinde önemle durulan, ulusal yapı ve sosyal bünyeye uygunluk gerçeğini tekrar dile getirici olmuştur.

Kooperatif kuruluşların; çoğu zaman kendi başlarına eğitim faaliyetlerinde bulunmaları mümkün görünmemektedir. Ancak, üst örgütlenmesini (Bölge, Merkez ve Milli birlik düzeyinde) tamamlamış olan kooperatiflerin elde ettiği potansiyeli eğitim için harekete geçirmek mümkün olacaktır. Zira, birim kooperatiflerdeki idareci ve çalışan personelin, asgari düzeydeki kooperatif bilgi ve deneyimine sahip olamamaları, eğitim faaliyetlerinde yer almaları zorlaşmaktadır. Bunun sonucu olarak da, aynı faaliyet kolundaki kooperatiflerde ayrı ayrı örgütlenmelere gidilmiş ve R. Collin'in deyimiyle, " ahenkli olamayan ve armonize edilmemiş ses" ler¹⁰⁹ duyulmaya başlanmıştır.

I. Beş Yıllık Kalkınma Planından başlayarak günümüze kadar olan dönemde kooperatifleşmenin öneminin kırsal kesime anlatılmasını kolaylaştırmak bakımından devlet çeşitli proje ve modeller geliştirmiştir.

Bu modellerin ilki tek tip çok amaçlı kooperatif dediğimiz "Köy Kalkınma Kooperatifi" modelidir. Köy Kalkınma Kooperatiflerinin kurulmasına 1964 yılında başlanmıştır.

Köy Kalkınma Kooperatiflerince uygulanacak projelere kaynak temin etmek için "Dış Ülkelere İşçi Göndermede Kooperatif Kuran Köylülere Öncelik Tanıma Projesi" geliştirilerek yürürlüğe konulmuştur. 1965- 1974 yılları arasında 1204 kooperatif projesine 42.277 kişilik işçi kontenjanı tahsisi yapılmıştır ¹¹⁰.

R. Collin' in ifade ettiği bir kısım çatlak sesler bazı kooperatifleri; ideolojilerin, siyasi partilerin ve uluslar arası kuruluşların etkisi altına almıştır. Ayrıca, 1982 Anayasamız ile Bakanlıkların yeniden düzenlemesiyle ilgili kanunlar Tarım Kredi ve Tarım Satış Kooperatiflerine ilişkin yeni mevzuat hükümleri de yeni açılımlar getirmiştir. Bu kanunlarla hem kooperatiflerin bağlı bulundukları Bakanlıklar hem de eğitim konusundaki faaliyetlere yeni bir boyut kazandırmıştır. Tarım satış Kooperatifleri ile tarım dışı kooperatifler Ticaret Bakanlığına tarımsal amaçlı kooperatifler ise Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığıyla ilgilendirilmiştir. Bu durum, kooperatifçilik eğitimindeki

¹⁰⁹ Koç, s, 51

¹¹⁰ İnan, s.40.

görevlerin her iki Bakanlıkta toplandığı ve % 1'lik fon uygulamasının da devam ettiğini göstermektedir.

2.3.2.2.3 Vakıf Kuruluşların Eğitim Faaliyetleri

Vakıf kuruluşların eğitim faaliyetlerinden bahsetmeden önce, bu kuruluşların toplum yapılarındaki fonksiyonlarına bakmak gerek Vakıfların en etkin bir şekilde toplum fonksiyonlarındaki yerini almaları Selçuklu ve Osmanlı Devletleri'ne dayanmaktadır. Vakıf kurumlarının başlangıcı, 1200 senesinin başında kurulan Ahi Birlikleri (Esnaf Kooperatifleri) ile başlamış. Selçuklular döneminde ortaklarının, sermaye ve diğer hususlarda karşılaştıkları sorunları çözmek amacıyla kurulmuş ve Osmanlı'lar döneminde devam ederek, etkin bir yapıya kavuşmuşlardır¹¹¹. Vakıfların kuruluş amaçları, toplumun sosyal hayatına katkı sağlamak, yani beslenme, giyinme, barınma, sağlık ve eğitim gibi konularda toplum bireylerine yardımcı olmaktır.

Vakıf kurumları gerek Selçuklular döneminde gerekse Osmanlılar döneminde ülkenin dört bir tarafına sistematik olarak yayılmış, dönemin padişahları, vezirleri, beylerbeyleri, şeyhülislamı ve toplumun ileri gelenleri imkânları ölçüsünde desteklenmişlerdir. Özellikle bu durum toplumsal güvene ve dayanışmaya bağlı olarak geliştirilmiş ve bu durumu Anadolu'da ki Moğol İstilas ve Bozulan Türk Birliği dahi bu kurumların gelişmesini durduramamıştır.

Bu kurumlar toplumun ve devletin gelişmesinde önemli katkıda bulunmuşlardır. Bu tür kurum ve kuruluşların başarılı olması için üyelerinin, yöneticilerinin belirli eğitim seviyesinde olması şarttır. Ahi Birlikleri mensuplarının bilgili ve becerili olmaları için eğitim faaliyetine büyük önem vermişler, mesleğe yeni başlayanlar belirli kademelerden geçtikten sonra sınava tabi tutulurlar ve “ ustalık töreni” peştamal kuşatma ile bu eğitim tamamlanırdı¹¹². Esnafların oluşturduğu bu sosyal ve ekonomik güç birliği (Ahilik Birlikleri), kendi bütünlüğü içerisinde hem örgüt mensuplarını ve hem de toplum hayatını düzene sokmuşlardır.

Türk toplumuna özgü temel bir kurum olan vakıfların yazılı tarihi, günümüzden 3263 yıl öncesine (Eti Vakfiyesi) kadar dayanmaktadır. Ayrıca, VII. Yüzyıldaki Uygur Türkleri'ne ait bir vakfiye de Doğu Türkistan'da bulunmuş ve Vakıflar Genel

¹¹¹ Arman, s.29.

¹¹² ... (Koç, 2001a, s.52)

Müdürlüğü'nde bez üzerinde yazılı şekliyle korunmaktadır¹¹³. Cumhuriyetin ilk yıllarında konunun önemini gören ATATÜRK, Türkiye Büyük Millet Meclisi açış konuşmasında bu hususa dikkat çekmiştir. Bu dönemde çok sayıda vakıf kurulmasına rağmen Selçuklu ve Osmanlı dönemindeki başarılarına ulaşamamışlardır. Bu başarısızlıklarının nedeni; vakıf anlayışı, ekonomik nedenler, tam anlamıyla örgütlenememe gibi nedenlerde aramak gerekir. Ne yazık ki vakıf düzenini dünyada ilk uygulayan Türk milleti olmasına rağmen cumhuriyet döneminde bu geçmiş tecrübeden istenildiği şekilde yararlanılamamış ve bu deneyim gerektiği gibi kullanılamamıştır. Her şeyin devletten beklenmesi gibi toplumsal bir anlayışının ortaya çıkması vakıf kurumlarının nitel bir gelişme göstermesini engellemiştir.

Vakıflar hakkındaki bu genel açıklamalardan sonra, vakıfların kooperatifçilik eğitimindeki yerine değinelim. Bilindiği üzere vakıflar, ekonomik yönden hayırsever kişi ve kuruluşların yardımlarına büyük oranda ihtiyaç duyarlar. Devletin yapması gereken bazı hizmetleri vakıf kuruluşlar yaptığından devletin yükünü ekonomik olarak hafifletmektedirler. Ülkemizde her konuda faaliyet gösteren vakıf kuruluşlar olmasına rağmen ne yazık ki yakın tarihe kadar kooperatifçilik konusunda çalışma yapan olmamış ve gönüllü kuruluşların her nedense gündemine girmemiştir. Bu eksikliği ortadan kaldırmak ve bu alandaki boşluğu doldurmak için Türk Medeni Kanununun 73. Maddesi ve öteki maddelere uygun olarak 10 Şubat 1983 tarihinde Türk Kooperatifçilik Kurumu öncülüğünde, kooperatifçilik eğitiminin geliştirilmesi amacıyla Pankobirlik, Eskomb ve 22 kooperatifçinin katılımıyla kısa adı TKEV olan “Türk Kooperatifçilik Eğitim Vakfı”nı kurmuşlardır.

Türk Kooperatifçilik Eğitim Vakfı'nın kuruluş ana amacı “Eğitim ve Araştırma” faaliyetinde bulunmaktadır. Bu faaliyetleri¹¹⁴:

1. Kooperatifçilik konusunda mesleki ve yaygın eğitim faaliyetinde bulunmak.
2. Kooperatifçilik eğitime yön verici araştırma ve incelemelerde yapmak.
3. Kooperatifçilik eğitimi konusunda milletlerarası ilişkilerde bulunmak.
4. Kooperatifçiliği ve kooperatifleri ilgilendiren konularda yayınlar yapmak.

¹¹³ Tercüman Gazetesi Eki **İnci'** nin 7 Şubat 1983 tarihli sayısı, s.1.

¹¹⁴ İrfan Ünver Nasrattınoğlu, **Türk Kooperatifçilik Eğitim Vakfı 20 Yaşında**, T.K.K. Karınca Dergisi, Şubat 2004, Sayı: 806, s.10.

5. Kooperatifçilik konusunda uzman eleman yetiştirmek amacıyla burs vermek.
6. Kooperatifçilik eğitimin gerçekleşmesine yardımcı olacak başka çalışmalar yapmak.

Öte yandan, TKEV kooperatifçilikle ilgili doğrudan veya dolaylı öğrenim gören, lisans, yüksek lisans ve doktora seviyesindeki T.C. vatandaşı veya yabancı uyruklu Türk asıllı öğrencilere 1984 yılından beri karşılıksız burs vermektedir¹¹⁵. Vakıf şuana kadar büyük ekseriyeti kooperatifçilik konusunda eğitim yapan 580 öğrenciye karşılıksız destek burs vermiş, öğrenimini bitirenlere iş ve istihdam konusunda yardımcı olmaya çalışmış, yine Türk vatandaşı 48 öğrenciye burs vermeye devam etmektedir. Burslu öğrenciler yakın takibe alınmakta zaman zaman vakıf merkezinde gerekse uygun ortamlarda bir araya getirilerek toplantılar yapılmakta, öğrencilerin karşılaştıkları sorunlara çözümler aranmaktadır. Yine SSCB'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan Türk Cumhuriyetleri'ne yönelik girişimlerde bulunarak, Kolhoz ve Sovhoz gibi demokratik olmayan komünist kooperatifçilik sisteminden, demokratik kooperatifçilik sistemine geçişte yardımcı olabileceğini büyük elçilikler vasıtasıyla bu devletlere iletilmiştir.

Türk Kooperatifçilik Eğitim Vakfı kuruluşundan bu güne kadar çok sayıda kurslar ve konferanslar düzenlemiştir. Bu vakıf, Gazi Üniversitesi, Bolu Meslek Yüksek Okulu, Uludağ Üniversitesi, Çukurova Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Buca Meslek Yüksek Okulu ve Çorum İİBF ile işbirliği yaparak, kooperatifçilik konusunda paneller ve konferanslar düzenleyerek, hem yüksek öğrenim seviyesindeki öğrencilerin, hem de kooperatif ortaklarının katılımını sağlayarak eğitimlerine katkıda bulunmuştur.

Vakıf uluslararası kuruluşlarla da işbirliğine gitmiş, IRU (Almanya- International Raiffersien Union)' nun destekleyici üyesi olmuştur. Yine uluslararası bir kuruluş olan HPF (The Horace Plunkett Foundation For Co-operative Studies)'e üyelik başvurusunda bulunmuştur¹¹⁶.

¹¹⁵ Türk Kooperatifçilik Kurumu, **Türk Kooperatifçilik Eğitim Vakfı Genel Kurulu Toplandı**, T.K.K. Karınca Dergisi, Nisan –2006, Sayı: 832, s.45.

¹¹⁶ Türk Kooperatifçilik Kurumu, Yayın No: 88. s. 57.

Vakıf kuruluşundan bu güne kadar geçen süreçte kooperatifçilik eğitimine katkı sağlamak maksadıyla 6 adet kitap yayınlamıştır. Bu kitaplar¹¹⁷;

1. I. Milli Kooperatifçilik Kongresi Tebliğleri, 1986
2. Değişiklikleriyle 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu ve Ana sözleşme Örnekleri, 1989
3. Nurettin Hazar: Kooperatifçilik Tarihi, 1990
4. Dünya Kooperatifçilik Günü, 1992
5. Nurettin Hazar: Kooperatifçilik Dersleri, 1996

6. Yrd.Doç.Dr. Ahmet Turan: Çerkeş İlçesinde Süt Sığırcılığı Yapan Tarım İşletmeleri Üzerine Kooperatifleşmenin Etkileri, 1997 adlı kitaplar yayınlamıştır. Ayrıca bu yayınlardan başka, 1988 ve 1989 yıllarında 3 ayrı afiş bastırarak geniş halk kitlelerinin dikkatini çekmeye çalışılmıştır.

2.3.2.2.4 Görsel ve Yazılı Basında Kooperatifçilik Eğitim Faaliyetleri

Günümüz dünyasında kitle iletişim araçları, ülkelerin kalkınmışlık düzeyini gösteren ölçütlerden biridir. Ülkeler sahip oldukları kitle iletişim ve haberleşme alanında ne kadar çok imkânla sahipseler kalkınma düzeyleri de o kadar ileri seviyededir. Kalkınmışlık düzeyinin bir göstergesi olan kitle iletişim araçları; televizyon, radyo, dergi, gazete, mecmua, afiş ve telekomünikasyon gücü aracılığıyla topluma verilmek istenen bilgi ve yenilikler aktarılır. Bu kitle iletişim araçlarına sahip olan ve toplum yararına olumlu bir şekilde kullanan ülkeler, kendi toplumlarının gelişmesine önemli katkılar sağlamışlardır. Kitle iletişim araçları aynı zamanda bir propaganda aracı olarak da kullanılmakta, bunun içinde kitle iletişim araçlarının önemini kavrayan ülkeler bu alanda büyük harcamalar yapmakta kendi menfaatleri için dünya kamuoyu oluşturmaktadırlar.

Dünyada bilim ve teknoloji tüm hızıyla gelişmekte ve bu gelişmelerden eğitimde yararlanma imkânı bulmuştur. Bu imkânlar; genel eğitim yöntem ve teknikleri, eğitimde kullanılan araç ve gereçlerdir. Günümüzde eğitim, kullanılan bu araçlar

¹¹⁷ Nasrattunoğlu, s. 11.

sayesinde ulaştığı kitlelerde daha kalıcı olmakta, uzaktaki insanlara bile rahatlıkla ulaşılabilmektedir. Kooperatif hareketinin yaygınlaşmasına büyük emek sarf eden kişi ve kuruluşların bu kitle iletişim araçlarından azami ölçüde yararlanmalı, ellerindeki olanaklarla kooperatifçilik hareketinin insani, toplumsal ve demokratik erdemlerini geniş halk kitlelerine anlatmalıdır. Bu iletişim araçlarının en etkin olanları basın, radyo ve televizyondur. Bu etkin yöntemlerden önce, kooperatifçilik eğitiminde basın, kooperatifçilik eğitiminde radyo ve televizyonun kooperatifçilik eğitimi açısından önemine değineceğiz.

Kooperatif basın, günümüzde tüm dünya ülkelerinde oldukça büyük bir etkinliğe sahiptir ve büyük ilgi görmektedir. İşte bu büyük ilgi ve etkinlik kooperatif basının eğitim için gerekli olan alt yapısını hazırlamasını sağlamıştır. Birçok  lke ekonomik ve sosyal anlamda gelişmek istediğinden oldukça kaliteli yayın ve basın organlarına ihtiyaç duyar. Sadece kendi elemanlarını değil de halkın tümünü eğitmek kooperatiflerin etki alanlarını genişletmek için gereklidir.

Dünya verilerine göre Fransa 'nın kooperatif basın yayın organları 1969 'da 18 (magazin, dergi, bültenler ve gazete) ve baskı sayısı 2 milyona yakındır. Ancak bu bile kooperatif ortak sayısı 8 milyonu aşan Fransa için yeterli sayıda deđildir¹¹⁸.

Ayrıca Avusturya İngiltere Almanya Japonya Finlandiya Norveç Hollanda Danimarka A.B.D. ve Belçika gibi ülkelerde 38 yıl öncesi itibariyle baskı adedi 150 bin ile 1 milyon 800 bin arasında değişen basın organı mevcutken, o dönemde Karınca'nın baskı adedi 6 bindir¹¹⁹.

Verilen bilgiler ışığında değerlendirme yapıldığında dünya ülkelerine kooperatif basın konusunda ülkemize nazaran ne kadar gelişmiş olduğunu görebiliriz. Ancak ilerleyen dönemlerde Türkiye 'de de karınca ile beraber Ankara Ticaret Postası Gazetesi ve diğer kooperatif kuruluşlarınca çıkarılan 7 tane yayın eklenmiştir. Hatırlanması gereken bir diğer husus da kooperatif basın ile kooperatifçilik fikri merkezden tabana doğru daha kolay anlatılıyor olmasıdır. Çünkü basın; kooperatif ortaklarının ve kooperatifçiliğe ilgi duyan kesimin eğitimine olanak sağlar. Basın özellikle kooperatifçiliği tanıtması nedeni ile önemli bir propaganda aracıdır. Devamlı

¹¹⁸ ... (Koç, 2001a, s. 56)

¹¹⁹ Harun Pastanoğlu: **Dünyada Kooperatif Basın**, TKK Karınca Dergisi, Temmuz–1969, Sayı: 391 s. 8

yayınlar ise propagandayı doğrudan gerçekleştirir. Ancak günlük basın organlarının bu eğitime ilişkin yayın ve çalışmaları oldukça azdır. Sürekli yayınların çıkarılabilmesi için ekonomik ve fiziksel sorunlara derhal çözüm getirilmelidir.

Bunların dışında radyo, televizyon gibi yayın araçları da önemli propaganda araçlarıdır. Özellikle radyolarda yöresel kanallarda yapılan müzik yayını sırasında yapılması propagandaları, daha esnek bir araç olan radyonun etkinliğini artırır. Bununla birlikte yapılan yayınların saatine dikkat edilmelidir. Özellikle köylerde köylülerin tarlalarda çalışma saatlerinde yapılan yayınların hiçbir faydasının olmadığını göz ardı etmemek gerekir. Gerçekte ise radyolarla yapılan yayınların kooperatifçiliğimize ve tarım topluluğumuzun problemlerine ışık tutmakta olmasına rağmen yeterli ve kalıcı olmadığı söylenmelidir. Televizyonda ise kooperatif yayınlarının geçmişi 1973 yılının başındaki “Köye Doğru” programına dayanmaktadır¹²⁰. Radyo yayınları ise 1946 ‘dan sonra 21 Aralık Dünya Kooperatifçilik Günü ’nü konu alan yayınlar, kooperatiflerin ekonomik kalkınma fonksiyonlarına ilişkin programlar yayınlanmaya başlanmıştır.

Her şeyden önce televizyon, oldukça hızlı gelişen bir iletişim aracıdır. En önemli özelliği hem kulağa hem de göze hitap etmesidir. Bazen kelimelerle anlatılamayan veya anlatılması zor olan bir şeyi görsel olarak anlatmak oldukça kolaydır. İşte bu gibi durumlarda televizyonun önemi kendini bir kez daha gösterir. Ayrıca televizyonun radyoya benzer olarak yayın saatlerine dikkat edilmesi propaganda etkinliğinde önemli husustur. Kaldı ki böyle bir uygulama izleyici sayısının çoğalmasına ve yaygın bir kitleye hitap edilmesine yardımcı olur.

Radyo; işitme, basılı yayın organları görme, televizyon ise hem görme hem de işitmeye yönelik olması nedeniyle kooperatifçilik eğitiminde oldukça gerekli araçlardır. Bu araçlardan gerektiği gibi yararlanılamadığı gibi bu yayın organları da gerekli ilgiyi kooperatifçiliğe gösterememiştir. Televizyonun 1979 Ekim ve Kasım aylarında 3 hafta süre ile yayınladığı, İzmir televizyonu tarafından hazırlanmış olan “Kıyı Yağmacılığı”¹²¹ adlı bir programda TRT ‘nin kooperatifler ile ilgili suçlamalarda bulunduğu ifade edilmiş ve çeşitli kuruluşlarca bu program tenkit edilerek, kötü örneklerin genelleştirilemeyeceği belirtilmiştir.

¹²⁰ ... (Koç, 2001a, s.57)

¹²¹ ... (Koç, 2001a, s.58)

Herkesin de bildiği üzere medya toplumun olaylara bakış açısını istediği yöne kanalize etme gücüne ve kamuoyu oluşturma gayretlerinde de önemli bir etkindir. Ancak yayın organlarının bu gücü bir objektivite oluşturmamaktadır. Daha net bir ifade ile herhangi bir bilimsel dayanağı olmaksızın bu yayınların yapılması hiçbir fayda sağlamayacağı gibi yalnızca belirli menfaat gruplarının isteklerini karşılamış olur. 23.06.1986 'da da "Ayın Konusu" adlı konut sorunlarının işlendiği bir başka televizyon programı yayına girmiştir. Ayrıca yine farklı adlarla yalnızca kooperatifçilik konularını içermeyen zirai amaçlı 30 'un üzerinde program çeşitli dönemlerde yayınlanmıştır. Son olarak yapılan program ise TRT 'de yayınlanan GAP 'a yönelik programlar yapılmıştır. Ayrıca TRT 3 Televizyonunda da "Bu Toprağın Sesi " programında 21 Aralık Kooperatifçilik Günü münasebetiyle değişik zamanlarda kooperatifçilik ile ilgili konulardaki konuşmalara yer verilmektedir¹²².

Belirtildiği üzere medyanın etkinliği kooperatifçilik eğitiminde oldukça fazladır. Ancak ülkemizde medyadaki bu konuyla ilgili yayınlar oldukça yetersizdir. Oysaki bu eğitim faaliyetleri ile ulusal ve sosyal yapımıza uygun geçerli bir kooperatifçilik zihniyetinin yeniden oluşturulması ve bunun devletin bir politikası haline getirilmesi ve benimsetilmesi mümkündür. Yapılması gereken en önemli şey kooperatifçilik ile ilgili esas ve geçerli hedeflerin belirlenip, bununla ilgili temel politikaların saptanması ve gerçekleştirilmesi için ihtiyaç duyulan yöntem ve teknikler ile araçlardan yararlanılmasıdır.

2.4 M.E.B. de Kooperatifçilik Eğitim Projesi (KOOPEP-2000)

Ülkemizde kooperatifçilikle ilgili bakanlıklar başta olmak üzere, tüm kuruluşların yazılı ve sözlü görüşleri alınarak; Milli Eğitim Bakanlığı'nın 10 Şubat 2000 tarihli ve 712 sayılı Onayı ile KOOPEP-2000 Projesi resmiyet kazanmış ve çeşitli platformlarda yapılan tanıtım çalışmaları ile 2 Mart 2000 tarihinde uygulamaya konulmuştur.

İlk aşamada ve 6 bölgede (Ankara, Şanlıurfa, Sinop, İstanbul, Erzurum ve İzmir) olmak üzere, akademisyen ve uzmanlarca 81 ilde görev yapan 300 den fazla sayıdaki alanla ilgili öğretmen "Eğiticiler Eğitimi" grubu olarak hizmet içi eğitime alınmış ve bu öğretmenlere proje bilinci kazandırılmıştır. İkinci aşamada,

¹²² Nevzat Aypek, " Bu Toprağın Sesi" T.K.K. Karınca Dergisi, Ocak 2006, Sayı: 832.s. 2.

bu eğitime katılan öğretmenler kendi görev yaptıkları illerde yine alana yakın yeni eğitici öğretmenler tarafından 2000 yılı Mayıs ve Haziran ayları içinde (2000 den fazla öğretmen bu çalışmalara katılmıştır) eğitilmiş, projenin temel amacıyla örgün ve yaygın eğitim kurumlarında okutulması öngörülen “Kooperatifçilik Dersleri”nin alt yapısı hazırlanmıştır.

Üçüncü aşamada ise, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nun; 01.08.2000 Tarihli ve 347 sayılı kararı ile Çıraklık Eğitim haftalık ders çizelgesinin 3'ncü yılında “İşletme Bilgisi ve Kooperatifçilik Dersi” konulmuştur. 01.09.2000 tarihli ve 365 sayılı karar ile “Kooperatifçilik Bilgisi” dersinin, Ticaret Meslek Liselerinin 10. sınıflarına zorunlu bölüm dersi, Liseler ve Anadolu Öğretmen Liselerinin 10. sınıfları ile İmam Hatip Liselerinin 11. sınıflarında seçmeli ders olarak okutulması uygun görülmüştür.

Diğer mesleki ve teknik liselerde de seçmeli meslek dersi olarak 2000 2001 öğretim yılından itibaren denenip geliştirilmek üzere uygulanması kabul edilmiştir.

01.09.2000 tarihli ve 366 sayılı karar ile Halk Eğitim Merkezleri kooperatifçilik kursu eğitim programının kabulü kararlaştırılmıştır.

2000 yılından itibaren yurt genelindeki 920 halk eğitim merkezinde ve çevrenin koşullarına göre yetişkinlere yönelik kooperatifçilik kurslarının açılması olanağı sağlanmıştır¹²³.

Bu çalışmalar sonucunda, kooperatifçilik alanında yaşanan eğitim sorunlarına çözüm konusunda en ciddi ve köklü adım atılmıştır. Kooperatifçilik derslerinin özellikle mesleki- teknik örgün ve yaygın eğitim kurumları için ayrı bir önemi olup, 21-27 Şubat 1999 tarihleri arasında yapılan 16'ncı Milli Eğitim Şurası kararları ile öne çıkan mesleki ve teknik eğitim-öğretimde yeni arayışlar bakımından çözüm niteliği taşımaktadır. Bu çalışmaların amaçlarını ise, özetle aşağıdaki şekilde belirtmek olasıdır.

- Öğrenci, Kursiyer ve topluma kooperatifçilik eğitimi vermek,
- Birlik, dayanışma, örgütlenme ve demokrasi bilincini geliştirmek,

¹²³ Kurtaslan, s. 3.

- Kooperatifçilik alanında yaşanan olumsuzlukları ortadan kaldırmak,
- Kalkınmayı köy ve çevreden başlatarak, geri kalmış yörelerde ekonomik sosyal ve kültürel gelişmeyi gerçekleştirmek.

KOOPEP-2000 Projesi; Türkiye'nin gerçeklerine, Türk toplumunun gereksinimlerine ve geleceğe dönük olup, söz konusu projeye eğitimcilerin, halkın, öğrencilerin ve ilgili kuruluşların sahip çıkması son derece önemlidir.

Kooperatifçiliğin temel sorunlarının çözülmesi ve ülkemizin kalkınmasındaki temel işlevini yerine getirmesi bakımından bu gibi projelere gereksinim vardır.

03.03.2001 tarihli Resmi Gazete 'de yayımlanan "Bazı Fonların Tasfiyesi Hakkında 4629 Sayılı Yasa" ile tasfiye edilen kooperatiflerle ilgili Tanıtma ve Eğitim Fonu için yapılacak yasal düzenleme yeni bir anlayış ve uygulama getirmelidir.

2.5 Türkiye’de Kooperatifçilik Eğitiminin Gelişmesi İçin Teklifler

Yıllardan beri yapılan araştırma ve incelemelere göre Türk Kooperatifçilik hareketinin, şekil 1’den şekil 20’ye kadar olan tüm şekiller ile tablo 2 ve tablo 3’te görülen bütün sayısal artışlara rağmen, ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınma ve gelişmesinde yeterince başarılı ve etkili olamayışının nedenleri arasında en başta eğitim ve araştırma gelmektedir. Türk kooperatifçiliğinin gelişebilmesi için Ortaöğretim ve Yükseköğretimde, kooperatif kuruluşlarında, vakıf kuruluşlarında, görsel ve yazılı basında kooperatifçilik eğitime önem verilmelidir. İşte aşağıda kooperatifçilik eğitimi ile ilgili teklifler ortaya konulmuştur.

2.5.1 Ortaöğretim ve Yükseköğretimde ki Kooperatifçilik Eğitimi İle İlgili Teklifler

Tarihimizde ahilik kurumuyla başlayan kooperatifçilik hareketinin Türk Kültüründe oldukça önemli bir yere sahiptir. Yüzyıllarca kullanılan bu sistem iyi bir şekilde tekrar incelenerek başarısının altında yatan etkenler araştırılmalı ve yeni kooperatifçilik modelini oluşturmakta başlangıç noktası olarak kabul edilmelidir. Dünya

apında organizasyon yapısıyla dikkatleri çeken ve pek çok araştırmacı tarafından incelemeye değer görülen ahilik sistemine gereken önem ülkemiz kooperatifçileri tarafından da verilmeli ve bu kültürel mirasımız yeni model oluşturulmasında ana kaynak olmalıdır.

Bu yeni model oluşturulurken bir yandan da yetişmiş insan gücü temini açısından eğitim ve ğretim sistemimizin etkinliğini arttırmak için kurumlar arasındaki ilişkiyi tekrar gözden geçirmeli, yeniden yapılanmış yeni bir eğitim sistemiyle köklü düzenlemelere gidilmelidir. Bunu gerçekleştirerek uzmanlaşmış eğitim kurumlarının uzman personel yetiştirmesi sağlanmalıdır. Bu kurumların geniş bir vizyona sahip olması, sadece kooperatif ortaklarına değil kooperatifçiliğe ilgi duyan insanlarımıza da eğitim imkanı sağlaması hedeflenmelidir. Özellikle orta ve yüksek öğretimin içerisinde kooperatifçilik eğitimine yeni bir statü kazandırılmalıdır.

Kooperatifçilik başlı başına bir mesleki eğitim dalı olarak dşnlmeli ilk ve orta ğretim programlarında temel kooperatifçilik bilgileri verilmeli lise ve yüksek ğretim kurumlarında ise mesleki eğitim seviyesinde ele alınarak profesyonel kooperatifçilerin yetiştirilmesi sağlanmalıdır. Özellikle niversitelerimizde bu konuda yeterli bilim adamlarının yetiştirilmesi için lisansüstü ve doktora eğitimi de kooperatifçilik eğitimini kapsamalıdır. Bu kurumlarda bilimsel araştırmaların özendirilerek kooperatifçilik eğitimine hizmet verilmelidir.

2.5.2 Kooperatif Kuruluşlarının Yaptığı Kooperatifçilik Eğitim Faaliyetleri İle İlgili Teklifler

Kooperatifçilikte karşılaştığımız en büyük problem eğitimsizliktir. İnsan faktörünün oldukça önemli olduğu unutulmamalıdır. Kooperatiflerin ve bu konudaki st kurumların gereken çalışmayı yapmamış ve eğitim konusunda yetersiz kaldığı görülmektedir. Türk kooperatif hareketinin içinde bulunduğu krizden kurtulabilmesi için öncelikle kooperatif kuruluşların kendi aralarında sosyal diyalog kurulmalı, işbirliği geliştirilmeli, müşterek çalışma ve dayanışma geliştirilmelidir. Kooperatif kuruluşların kendi aralarında kurdukları bu g birliğini ve diyalogu, merkez birlikleri, tepe örgütleri ve devlet arasında da tesis edilmelidir. Bu kurulan sosyal diyalog sayesinde kooperatif hareketinin en önemli meselesi olan eğitim ve öğretimin çözümü kolaylaşacak, daha

sağlıklı eğitim politikaları hazırlanabilecektir ve sektörün de desteğini almış bu politikalar daha sağlıklı ve başarılı bir şekilde uygulanabilecektir¹²⁴.

Tarım Bakanlığına bağlı olarak Milli Kooperatifçilik Eğitim ve Araştırma Enstitüsü kooperatifçilik alanında ana politika ve ilkelerin belirlenmesi ve ileriye dönük planlamaların yapılması konusunda beklenen etkinliği gösterememiş bu konuda kamuoyu oluşturma çabalarında da başarılı olamamıştır. Söz konusu kurumun görev ve yetki alanlarının tekrardan belirlenerek yön verici bir kurum olması sağlanmalıdır.

Çoğu kooperatiflerde, konusunda yetkin insanların olmaması sebebiyle iç eğitim yapılamamaktadır. Bu konuda gerekli alt yapının oluşturulması için kooperatif ve üst kuruluşlarda eğitimin gerekliliğine ve önemine inanan kişilerin görev alması zorunludur. Böyle bir yapıya sahip olmayan kurumlardan verim almak olanaksızdır.

Ülkemiz kanunlarında kooperatifçiliği desteklemek ve geliştirmek yönünde yer alan hükümler çoğunlukla kredi şeklindeki destekleri içermekte olup; yetişmiş yöneticilerin azlığı nedeniyle bu krediler etkin olarak kullanılmamış, kaynakların savurganca tüketilmesine neden olmuştur. Bu durum ise kooperatiflere olan güveni olumsuz şekilde etkilemiştir.

2.5.3 Vakıf Kuruluşlarının Yaptığı Kooperatifçilik Eğitim Faaliyetleri İle İlgili Teklifler

Türk tarihinde, vakıfların çok önemli görevleri yerine getirmiş olan kurumlar olduğunu biliyoruz. Özellikle Türk tarihinin yükseliş dönemlerinde vakıfların önemi daha da belirginleşmiştir. Daha çok bu dönemlerde esas olarak topluma sosyal faaliyetlerde bulunarak hizmet sunmasının yanında, eğitim alanında da faaliyet göstermişlerdir. Oysa günümüzde vakıf anlayışında faaliyet alanının çok sınırlandırıldığı ve Türk tarihinin yükseliş dönemlerindeki faaliyetlerin yanında çok yetersiz olduğu, görünen büyük bir gerçektir. Kooperatifçiliğin yardımlaşma ve dayanışma gibi yönleriyle vakıfların yapısına ve amacına benzerlik gösterdiği görülmektedir. Bu sayede kooperatifçilik eğitimini geliştirmede kendisine benzerlik gösteren vakıfların sistem ve yapısından faydalanılmalıdır.

¹²⁴ Kadir Arıcı, “Kooperatif Sektör ve Sosyal Diyalog” T.K.K. Karınca Dergisi, Mart 2004, Sayı:807.s. 5.

Günümüzde bazı kuruluşların (Bunların çoğu gönüllü kuruluşlardır) başta yayın hizmetleri olmak üzere; yapılan toplantılarda tartışılan konuları ve meydana gelen yenilikleri tespit etmesi ve ilgili kuruluşların faydasına sunması gerekmektedir. Bu sayede, kooperatifçilikteki sorunlar tespit edilecek ve gerekli önlemlerle beraber, yeni yöntemler oluşturulacaktır.

Türkiye’de özellikle kooperatifçilik eğitimi amacıyla nitelikli vakıflar oluşturulmalı ve özellikle nüfusun yoğunlaştığı yerlere, toplumun çeşitli gruplarına bu alandaki çalışmalar etkin bir şekilde ulaştırılmalıdır. Devletin bekası, vakıflar gibi sağlam kurumların dayanıklılığına bağlı olduğundan özellikle yeni yetişen gençliğin bu kurumların devamlılığını sağlaması esas görevleridir. Yeni neslin bu devamlılığı sağlayabilmesi ise bahsedilen kurumları iyi tanınması ve bu kurumların toplumu ne derecede etkilediğini idrak etmesiyle gerçekleşecektir.

Kooperatifçiliğe hizmet için kurulan kooperatifçilik eğitim vakıfları, kendileri için kuruldukları gruplara ve kesimlere iyice açıklanmalı ve gerçekleştirecekleri aktiviteler hakkında bu gruplara bilgi vermelidir. Kooperatifçiliğin maddi anlamda yeterlilik sağlayabilmesi kooperatifçilik eğitimi için tedarik edilen fonların ve diğer kaynakların artırılması ve fiziki olanaklar bakımından da yeterli hale getirilmesine çalışılmalıdır.

Hemen hemen her seviyedeki eğitim kuruluşları, kooperatifçilere yönelik çeşitli çalışmalar gerçekleştirmelidir. Bununla birlikte farklı zamanlarda kompozisyon yarışmaları, kooperatif şenlikleri, medyadaki programlar gibi sosyal ve kültürel etkinlikleri gerçekleştirmelidirler.

2.5.4 Görsel ve Yazılı Basında ki Kooperatifçilik Eğitim Faaliyetleri İle İlgili Teklifler

Bilindiği üzere kitle iletişim araçları olarak ifade edilen basın radyo ve televizyon gibi araçların eğitim çalışmalarında önemi oldukça büyüktür. Oysa ülkemizde etkin ve geçerli bir kooperatifçilik için yapılan eğitim çalışmaları oldukça yetersiz kalmaktadır. Ülkemizde bulunan basın ekipmanları, diğer ülkeler ile kıyaslandığında hem nicel hem de nitel olarak etkili değildir. Birçok ülkenin kooperatif basın yayın organları, baskı sayısı olarak milyonları geçerken, ülkemizdeki sayı sadece birkaç dergi ile sınırlıdır.

Türkiye’de kooperatif basını sadece kamu kurum ve kuruluşları yararına çalışan derneklerce geliştirilmiş, özel kurum ve kuruluşlarca bu konuda çok dar kapsamda çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Özellikle son dönemlerde kooperatiflerin üst kuruluşları tarafından belirli sürelerle çıkarılan yayınlar ise kooperatifçilik eğitim aktivitelerinde gerekli işlevi yerine getirememiştir. Pek çok üyesi olan bu kuruluşlar en alt düzeyde kendi üyeleri için eğitim çalışmaları gerçekleştirmeleri gerekmektedir.

Dernek, vakıf ve diğer kooperatif kuruluşların eğitimde daha etkin olmaları, sahip oldukları fiziki imkânların artması sayesinde problemlerin önemli ölçüde azalmasına zemin hazırlayacaktır. Sadece bu kadar olmayıp iktisadi tasarruf bize belirlemiş olduğumuz zamanlarda ve miktarlarda yayın organları ile sağlanabilecek kooperatif birikimini eğitim için kullanmak daha kolay olacaktır.

Gerçekleştirilecek hizmetlerden bir diğeri de tanıtım ve propagandadır. Kooperatifçiliğin özellikle toplumumuzun büyük bir kısmı tarafından tanınmamasının sebebi kooperatifçilik faaliyetlerinde propaganda özelliği taşıyan faaliyetlerin gerçekleştirilmemiş olmasıdır. Bu gün niteliğini değiştirmiş olan tanıtma faaliyetlerinden, kooperatifçilik eğitimi alanında da yararlanmak gereklidir.

Bunun yanında radyo ve televizyon ise özellikle kitle iletişimi açısından oldukça önemli araçlardır. Bu konuda esas olan yapılan programların belirli saatlerde yayınlanmasıdır. Bu yapılırken ise programın etkinliğini sağlamak amacıyla, ilgili izleyici veya dinleyici kitlesinin faydalanacağı saatler tercih edilmelidir.

Radyo ve televizyon yayınlarındaki kooperatifçilik eğitimi oldukça yetersizdir. Radyoda 1946 ve televizyonda 1973’lü yıllarda yapılan kooperatifçilik hakkındaki yayınlar nitelik ve nicelik bakımından etkileyicilikten uzak ve rahatlıkla birçok yönden eleştirilebilecek tarzda yayınlar olmuştur. Bu nedenle bu araçların kooperatifçiliğe yardım etmek konusunda etkin kullanılmadığından, yeni bir anlayışın gelişmesi gerektiği bir gerçektir. Radyo ve televizyon yayınlarında; açıkoturumlara toplantılara ve geleneksel yayınlara yer verilmeli bu araçlarla TRT’nin kooperatifçilik eğitimine yönelik hizmetleri geliştirilmelidir.

3. SONUÇ

Türkiye’de kooperatifçilik hareketinin geçmişi bir buçuk asra yakın olmasına rağmen ve konudaki tecrübesine rağmen kooperatifçilik hareketi ne yazık ki istenilen gelişmeyi gösterememiştir. 1948 yılında kurulan İsrail devletinde bile kooperatifçilik hareketi bizden daha ileri seviyededir. Ülkemizdeki kooperatiflerin sayısal çoğunluğuna rağmen başarı yakalanamamıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında Ulu Önder ATATÜRK’ ün önderliğinde kooperatifçiliğe büyük önem verilmiş, dönemin tek partisi olan CHP programında yer almış ve Ulu Önder ATATÜRK yapmış olduğu yurt gezilerindeki konuşmalarında da kooperatifçiliğe vurgu yapmıştır. Ne yazık ki ATATÜRK döneminden sonra 70’li yıllar hariç kooperatifçiliğe gereken önem verilmemiş, hatta 1980 ‘li yıllardan sonraki hükümetler kooperatiflere uzak durmuşlar, özel şirketlere verilen desteği kooperatiflerden esirgemişler,kooperatifleri desteklememişlerdir. Bu yaklaşımlar, var olan sorunları daha da artırmış, içinden çıkılmaz hale getirmiştir.

Kooperatiflerimiz içinde bulundukları bu zor şartlardan kurtulup, ülkenin gelişmesinde, gelir ve refahın tabana yayılmasında yerini alabilmesi için; önce kaybedilen itibarını yeniden kazanmalı, kooperatifçiliğin etik değerlerine (temel ahlak kuralları, dürüstlük, sorumluluk, kanun ve kurallara saygı, başkalarının hakkına saygı, çalışkanlık, tasarruf ve yatırıma inanç, irade, zamana riayet) uyularak güven ortamı sağlanmalı, kooperatifler arası sosyal diyalog kurulmalı ve geliştirilmeli, tüm kooperatifler üst örgütlenmelerini tamamlamalı, hükümetlere çözüm önerileri götürülerek özellikle mevzuat karışıklığına son verilmesi sağlanmalı, yerel yönetimlerle kooperatifler arası işbirliği yapılmalı, finansman sorununu gidermek içinde Kooperatifçilik Bankası kurulmalıdır.

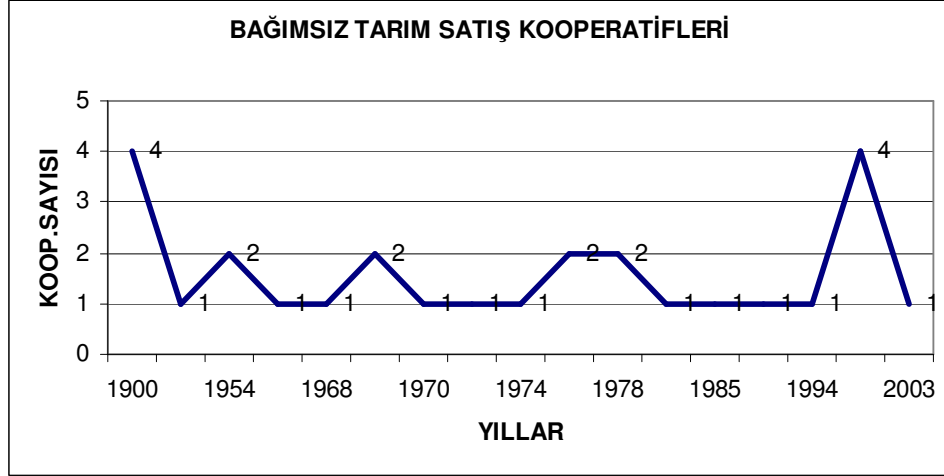
Kabul etmek gerekir ki bu meseleleri halletmek kooperatif sektörünün tek başına halledebileceği basit bir mesele de değildir. Yalnız kooperatifçilikle ilgili politikaları belirleyecek; bu konulara vakıf yöneticilere, ortaklara hatta bilinçli bir kamuoyuna ihtiyaç vardır. Bununda yolu kooperatifçiliğin temel ilkesi, hatta olmazsa olmazı olan eğitim ve öğretimden geçer. Ne yazık ki ülkemizin kanayan bir yarası olan eğitimdeki dağınıklık ve yetersizlik burada da kendini göstermiş, kooperatifler işi bilmeyen, yeterli eğitim almamış cahil yöneticilerin eline kalmıştır.

Başarılı kooperatifçiliğin yolu, kooperatif ortakları ve çalışanlarının kooperatifçilik konusunda eğitiminden ve gençliğin bilinçlendirilmesinden geçmektedir. Eğitim, ortakların kooperatifçilik konusunda derinlemesine bilgi sahibi olmasını, kooperatiflerine sahip çıkmalarını ve genel kurullara daha fazla katılmalarını sağlar. Kooperatifçilik hakkındaki ön yargıların ve olumsuz imajın ortadan kaldırılabilmesi için kamuoyunun kooperatifçilik ilkeleri ve felsefesi hakkında doğru bilgilendirilmesi gerekir. Kooperatifçilik konusunda çalışan bazı bürokratların da kooperatifçiliği tam olarak bilmedikleri anlaşılmaktadır. Bu eksikliklerin giderilmesi için ilköğretimden başlamak üzere orta öğretim ve yüksek öğretimde kooperatifçilik dersleri müfredata eklenmeli, var olan seçmeli kooperatifçilik dersleri de eğitimin her kademesinde zorunlu olmalıdır. Ziraat Fakültelerinde kooperatifçilik dersleri zorunlu olmalı, olmayan fakültelerde de kooperatifçilik dersleri seçmeli hale getirilmelidir. Bu fakültelerde kooperatifçilik ana bilim dalları oluşturulmalı ve kooperatifçilik konusunda uzman, konusuna hâkim lider personel oluşturulmalıdır. Türkiye’de Kooperatifçilikle ilgili 6 adet Meslek Yüksek Okulu bulunmaktadır ve bu okullarda yetersiz de olsa kooperatifçilikle ilgili ara elemanlar yetişmektedir. Bu ara elemanları ve profesyonel kooperatif yöneticilerini yetiştirecek akademik personele ihtiyaç duyulmaktadır. Bu açığı kapatmak içinde fakülte kurulması ve bu fakültenin hem lisans hem de lisansüstü eğitimi vermesi sağlanmalıdır. Ziraat ve İşletme Fakültelerindeki lisansüstü eğitim programlarına kooperatifçilik bilim dalı da dahil edilmelidir. Bu fakültelerden mezun olacak akademisyenlerin çalışmaları, kooperatifçilik alanında eksik olan dokümantasyon açığını da tamamlayabilir.

Yine bu bağlamda ülke düzeyinde gerçekleştirilecek yaygın eğitim çalışmalarında, başta televizyon olmak üzere, kitle iletişim araçlarından etkin olarak yararlanılması gerekmektedir. Ayrıca, köylerde sohbet toplantılarının düzenlenmesi, başarılı kooperatiflerin tanıtıldığı filmlerin gösterilmesi, festivallerde başarılı kooperatiflerin ödüllendirilmesi, başarılı kooperatiflerin tesislerine geziler düzenlenmesi de kamuoyunun kooperatifçilik konusunda bilinçlenmesine faydalı olabilir. Bu tür etkinlikler çerçevesinde çiftçiler kooperatif kurma, kooperatife ortak olma ve sahip çıkma ile ortaklık paylarını yükseltme gibi konularda özendirilmelidir.

EKLER

Şekil 6

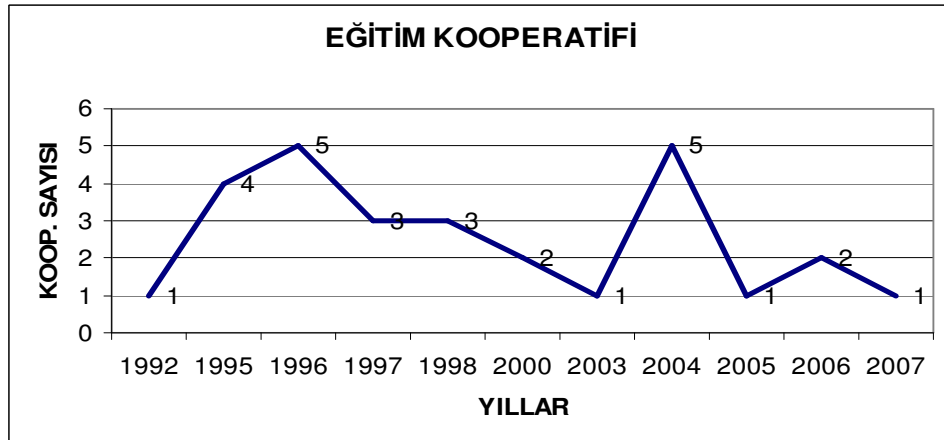

Şekil 6 : Bağımsız Tarım Satış Kooperatifleri (Yıllara göre yeni kurulan kooperatif sayıları)

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü (Mart 2007)

Bağımsız Tarım Satış Kooperatifi; 1900 ile 1943 yılları arası 4, 1944 yılında 1, 1954 yılında 2, 1955 yılında 1, 1968 yılında 1, 1969 yılında 2, 1970 yılında 1, 1972 yılında 1, 1974 yılında 1, 1976 yılında 2, 1978 yılında 2, 1979 yılında 1, 1985 yılında 1, 1989 yılında 1, 1994 yılında 1, 2002 yılında 4, 2003 yılında 1 adet kurulmuş olup kurulan kooperatif sayısı 27 adettir.

Şekil 7

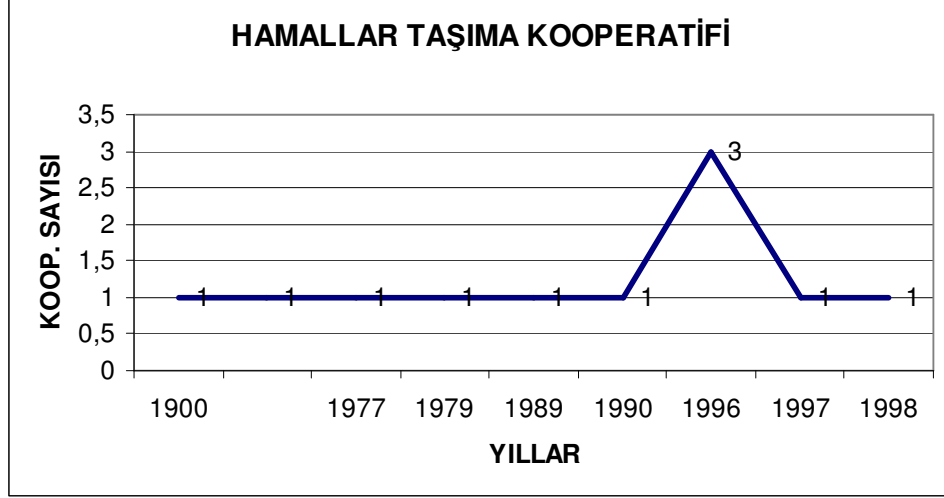

Şekil 7 : Eğitim Kooperatifi (Yıllara göre yeni kurulan kooperatif sayıları)

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü (Mart 2007)

Eğitim Kooperatifi; 1992 yılında 1, 1995 yılında 4, 1996 yılında 5, 1997 yılında 3, 1998 yılında 3, 2000 yılında 2, 2003 yılında 1, 2004 yılında 5, 2005 yılında 1, 2006 yılında 2, 2007 yılında 1 adet kurulmuş olup toplam kurulan kooperatif sayısı 28 dir.

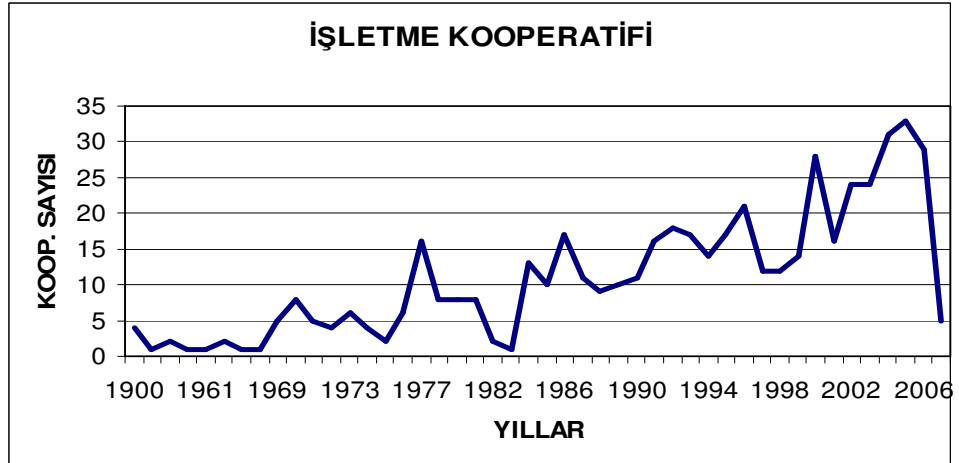
Şekil 8

Şekil 8 : Hamallar Taşıma Kooperatifi (Yıllara göre yeni kurulan kooperatif sayıları)
Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü (Mart 2007)

Hamallar Taşıma Kooperatifi; 1900 ile 1976 yılları arası 1, 1977 yılında 1, 1979 yılında 1, 1989 yılında 1, 1990 yılında 1, 1996 yılında 1, 1997 yılında 3, 1998 yılında 1, 2000 yılında 1 adet kurulmuş olup, toplam kurulan kooperatif sayısı 11 dir.

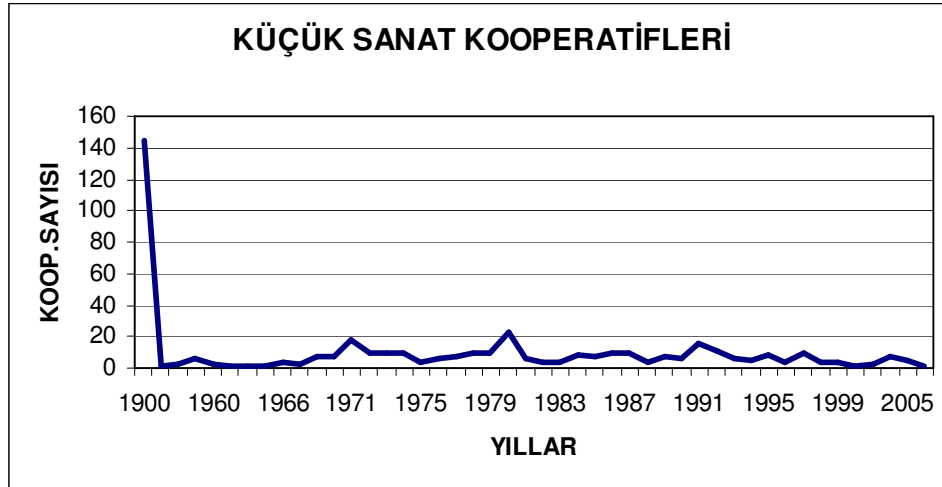
Şekil 9

Şekil 9 : İşletme Kooperatifi (Yıllara göre yeni kurulan kooperatif sayıları)
Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü (Mart 2007)

İşletme Kooperatifi; 1900 ile 1952 yılları arası 4, 1953 yılında 1, 1954 yılında 2, 1960 yılında 1, 1961 yılında 1, 1966 yılında 2, 1967 yılında 1, 1968 yılında 1, 1969 yılında 5, 1970 yılında 8, 1971 yılında 5, 1972 yılında 4, 1973 yılında 6, 1974 yılında 4, 1975 yılında 2, 1976 yılında 6, 1977 yılında 16, 1978 yılında 8, 1979 yılında 8, 1982 yılında 2, 1983 yılında 1, 1984 yılında 13, 1985 yılında 10, 1986 yılında 17, 1987 yılında 11, 1988 yılında 9, 1989 yılında 10, 1990 yılında 11, 1991 yılında 16, 1992 yılında 18, 1993 yılında 17, 1994 yılında 14, 1995 yılında 17, 1996 yılında 21, 1997 yılında 12, 1998 yılında 12, 1999 yılında 14, 2000 yılında 28, 2001 yılında 16, 2002 yılında 24, 2003 yılında 24, 2004 yılında 31, 2005 yılında 33, 2006 yılında 29, 2007 yılında 5 adet kurulmuş olup, toplam kurulan kooperatif sayısı 508 dir.

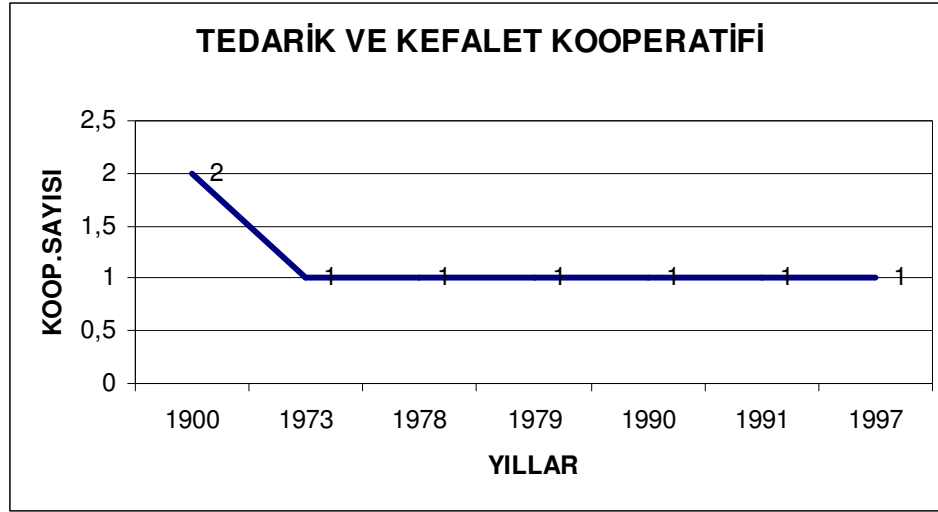
Şekil 10

Şekil 10:Küçük Sanat Kooperatifi (Yıllara göre yeni kurulan kooperatif sayıları)
Kaynak : Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü (Mart 2007)

1900 ile 1940 yılları arası 145, 1941 yılında 1, 1958 yılında 2, 1959 yılında 6, 1960 yılında 2, 1962 yılında 1, 1964 yılında 1, 1965 yılında 1, 1966 yılında 3, 1968 yılında 2, 1969 yılında 7, 1970 yılında 7, 1971 yılında 18, 1972 yılında 9, 1973 yılında 10, 1974 yılında 10, 1975 yılında 3, 1976 yılında 6, 1977 yılında 7, 1978 yılında 10, 1979 yılında 10, 1980 yılında 23, 1981 yılında 6, 1982 yılında 3, 1983 yılında 4, 1984 yılında 8, 1985 yılında 7, 1986 yılında 10, 1987 yılında 9, 1988 yılında 4, 1989 yılında 7, 1990 yılında 6, 1991 yılında 15, 1992 yılında 11, 1993 yılında 6, 1994 yılında 5, 1995 yılında 8, 1996 yılında 3, 1997 yılında 10, 1998 yılında 4, 1999 yılında 4, 2000 yılında 1, 2002 yılında 2, 2004 yılında 7, 2005 yılında 5, 2006 yılında 1 adet kurulmuş olup, toplam kurulan kooperatif sayısı 430 dur.

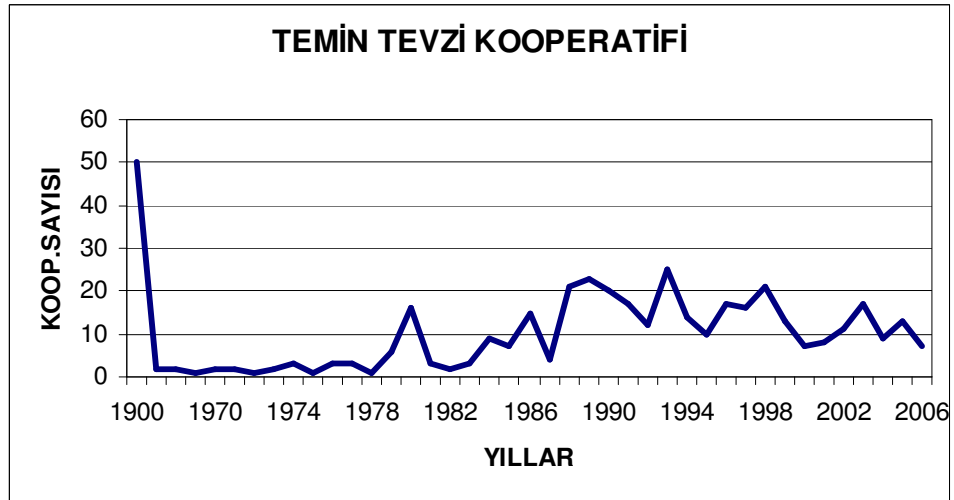
Şekil 11

Şekil 11: Tedarik ve Kefalet Kooperatifi (Yıllara göre yeni kurulan kooperatif sayıları)
Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü (Mart 2007)

Tedarik ve Kefalet Kooperatifi; 1900 ile 1972 yılları arası 2, 1973 yılında 1 1978 yılında 1, 1979 yılında 1, 1990 yılında 1, 1995 yılında 1, 1997 yılında 1 adet kurulmuş olup, toplam kurulan kooperatif sayısı 8 dir.

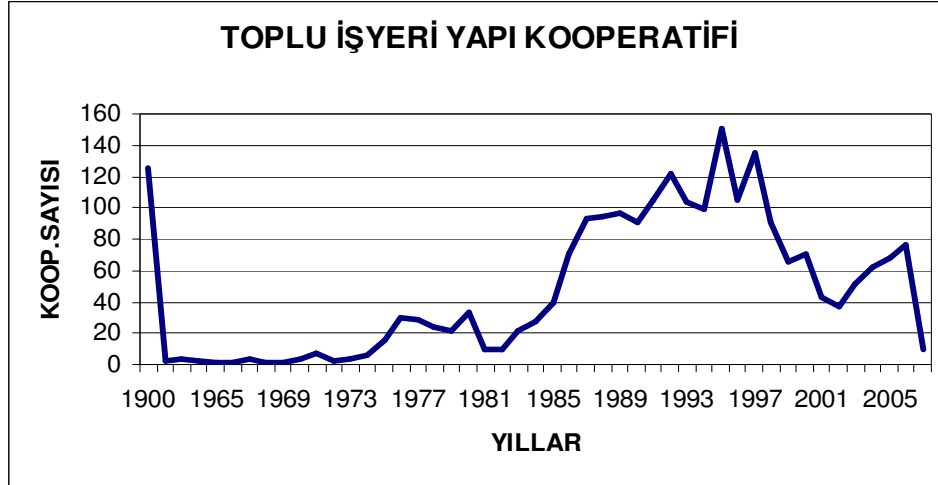
Şekil 12

Şekil 12: Temin Tevzi Kooperatifi (Yıllara göre yeni kurulan kooperatif sayıları)
Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü (Mart 2007)

Temin Tevzi Kooperatifi; 1900 ile 1957 yılları arası 50, 1958 yılında 2, 1967 yılında 2, 1968 yılında 1, 1970 yılında 2, 1971 yılında 2, 1972 yılında 1, 1973 yılında 2, 1974 yılında 3, 1975 yılında 1, 1976 yılında 3, 1977 yılında 3, 1978 yılında 1, 1979 yılında 6, 1980 yılında 16, 1981 yılında 3, 1982 yılında 2, 1983 yılında 3, 1984 yılında 9, 1985 yılında 7, 1986 yılında 15, 1987 yılında 4, 1988 yılında 21, 1989 yılında 23, 1990 yılında 20, 1991 yılında 17, 1992 yılında 12, 1993 yılında 25, 1994 yılında 14, 1995 yılında 10, 1996 yılında 17, 1997 yılında 16, 1998 yılında 21, 1999 yılında 13, 2000 yılında 7, 2001 yılında 8, 2002 yılında 11, 2003 yılında 17, 2004 yılında 9, 2005 yılında 13, 2006 yılında 7 adet kurulmuş olup, toplam kurulan kooperatif sayısı 419 dur.

Şekil 13

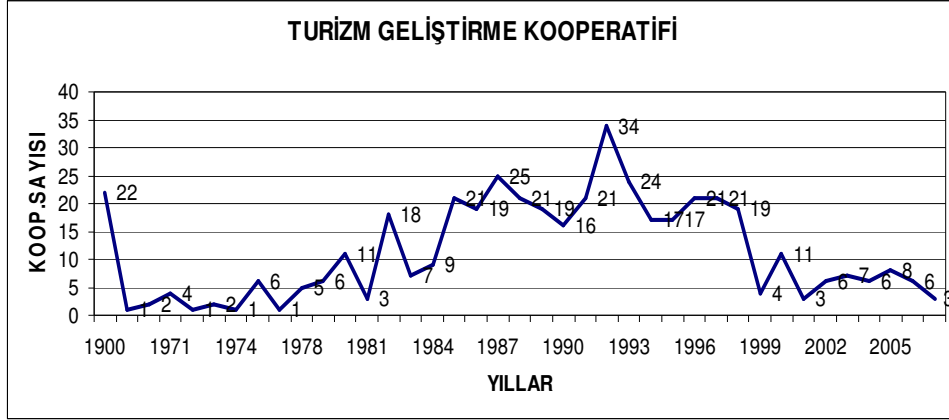

Şekil 13: Toplu İşyeri Yapı Kooperatifi (Yıllara göre yeni kurulan kooperatif sayıları)
Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü (Mart 2007)

Toplu İşyeri Yapı Kooperatifi; 1900 ile 1953 yılları arası 125, 1954 yılında 2, 1955 yılında 3, 1959 yılında 2, 1965 yılında 1, 1966 yılında 1, 1967 yılında 4, 1968 yılında 1, 1969 yılında 1, 1970 yılında 3, 1971 yılında 7, 1972 yılında 2, 1973 yılında 4, 1974 yılında 6, 1975 yılında 16, 1976 yılında 30, 1977 yılında 29, 1978 yılında 24, 1979 yılında 21, 1980 yılında 34, 1981 yılında 10, 1982 yılında 10, 1983 yılında 21, 1984 yılında 28, 1985 yılında 40, 1986 yılında 71, 1987 yılında 93, 1988 yılında 94, 1989 yılında 97, 1990 yılında 91, 1991 yılında 105, 1992 yılında 122, 1993 yılında 104, 1994 yılında 99, 1995 yılında 150, 1996 yılında 105, 1997 yılında 135, 1998 yılında 91, 1999 yılında 66, 2000 yılında 70, 2001 yılında 43, 2002 yılında 37, 2003 yılında 51, 2004

yılında 62, 2005 yılında 68, 2006 yılında 76, 2007 yılında 10 adet kurulmuş olup, toplam kurulan kooperatif sayısı 2.265 dir.

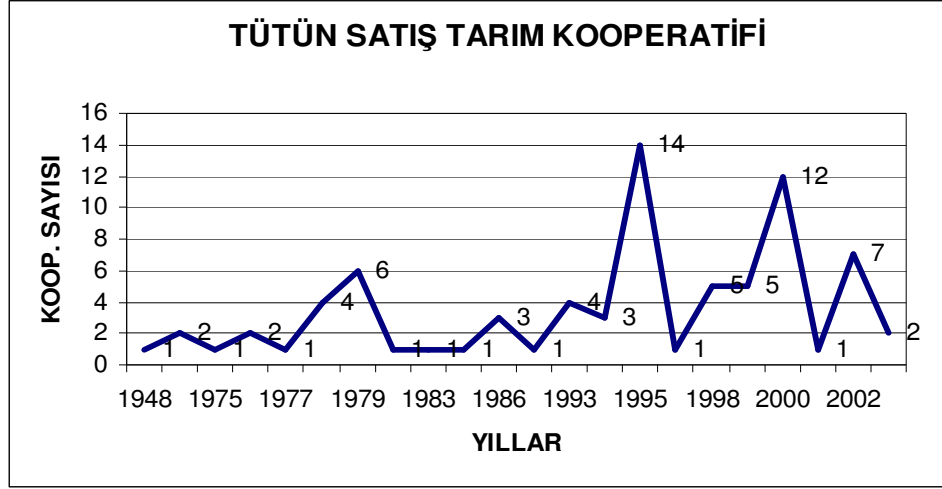
Şekil 14

Şekil 14: Turizm Geliştirme Kooperatifi (Yıllara göre yeni kurulan kooperatif sayıları)
Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü (Mart 2007)

Turizm Geliştirme Kooperatifi; 1900 ile 1966 yılları arası 22, 1967 yılında 1, 1970 yılında 2, 1971 yılında 4, 1972 yılında 1, 1973 yılında 2, 1974 yılında 1, 1976 yılında 6, 1977 yılında 1, 1978 yılında 5, 1979 yılında 6, 1980 yılında 11, 1981 yılında 3, 1982 yılında 18, 1983 yılında 7, 1984 yılında 9, 1985 yılında 21, 1986 yılında 19, 1987 yılında 25, 1988 yılında 21, 1989 yılında 19, 1990 yılında 16, 1991 yılında 21, 1992 yılında 34, 1993 yılında 24, 1994 yılında 17, 1995 yılında 17, 1996 yılında 21, 1997 yılında 21, 1998 yılında 19, 1999 yılında 4, 2000 yılında 11, 2001 yılında 3, 2002 yılında 6, 2003 yılında 7, 2004 yılında 6, 2005 yılında 8, 2006 yılında 6, 2007 yılında 3 adet kurulmuş olup, toplam kurulan kooperatif sayısı 448 dir.

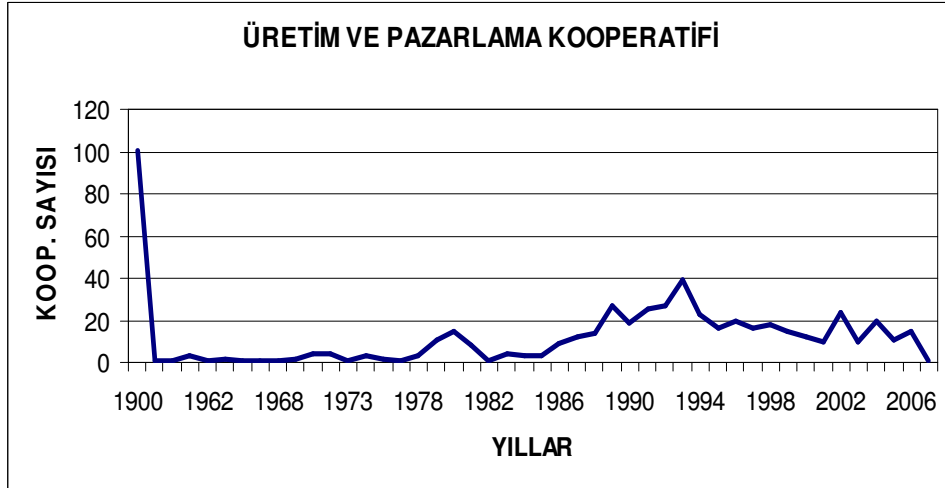
Şekil 15

Şekil 15: Tütün Satış Tarım Kooperatifi (Yıllara göre yeni kurulan kooperatif sayıları)
Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü (Mart 2007)

Tütün Satış Tarım Kooperatifi; İlk olarak 1948 yılında 1, 1974 yılında 2, 1975 yılında 1, 1976 yılında 2, 1977 yılında 1, 1978 yılında 4, 1979 yılında 6, 1980 yılında 1, 1983 yılında 1, 1985 yılında 1, 1986 yılında 3, 1992 yılında 1, 1993 yılında 4, 1994 yılında 3, 1995 yılında 14, 1996 yılında 1, 1998 yılında 5, 1999 yılında 5, 2000 yılında 12, 2001 yılında 1, 2002 yılında 7, 2005 yılında 2 adet kurulmuş olup, toplam kurulan kooperatif sayısı 78 dir.

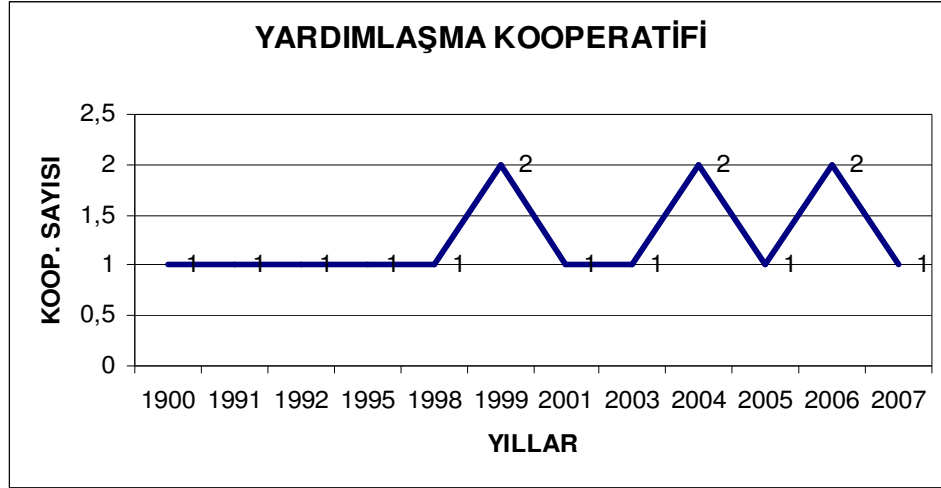
Şekil 16

Şekil 16: Üretim ve Pazarlama Kooperatifi (Yıllara göre yeni kurulan kooperatif sayıları)
Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü (Mart 2007)

Üretim ve Pazarlama Kooperatifi; 1900 ile 1955 yılları arası 100, 1956 yılında 1, 1958 yılında 1, 1960 yılında 3, 1962 yılında 1, 1963 yılında 2, 1965 yılında 1, 1966 yılında 1, 1968 yılında 1, 1969 yılında 2, 1971 yılında 4, 1972 yılında 4, 1973 yılında 1, 1975 yılında 3, 1976 yılında 2, 1977 yılında 1, 1978 yılında 3, 1979 yılında 11, 1980 yılında 15, 1981 yılında 8, 1982 yılında 1, 1983 yılında 4, 1984 yılında 3, 1985 yılında 3, 1986 yılında 9, 1987 yılında 12, 1988 yılında 14, 1989 yılında 27, 1990 yılında 19, 1991 yılında 25, 1992 yılında 27, 1993 yılında 39, 1994 yılında 23, 1995 yılında 16, 1996 yılında 20, 1997 yılında 16, 1998 yılında 18, 1999 yılında 15, 2000 yılında 12, 2001 yılında 10, 2002 yılında 24, 2003 yılında 10, 2004 yılında 20, 2005 yılında 11, 2006 yılında 15, 2007 yılında 1 adet kurulmuş olup, toplam kurulan kooperatif sayısı 559 dur.

Şekil 17

Şekil 17: Yardımlaşma Kooperatifi (Yıllara göre yeni kurulan kooperatif sayıları)
Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü (Mart 2007)

Yardımlaşma Kooperatifi; 1900 ile 1990 yılları arası 1, 1991 yılında 1, 1992 yılında 1, 1995 yılında 1, 1998 yılında 1, 1999 yılında 2, 2001 yılında 1, 2003 yılında 1, 2004 yılında 2, 2005 yılında 1, 2006 yılında 2, 2007 yılında 1 adet kurulmuş olup, toplamda 15' dir.

Şekil 18

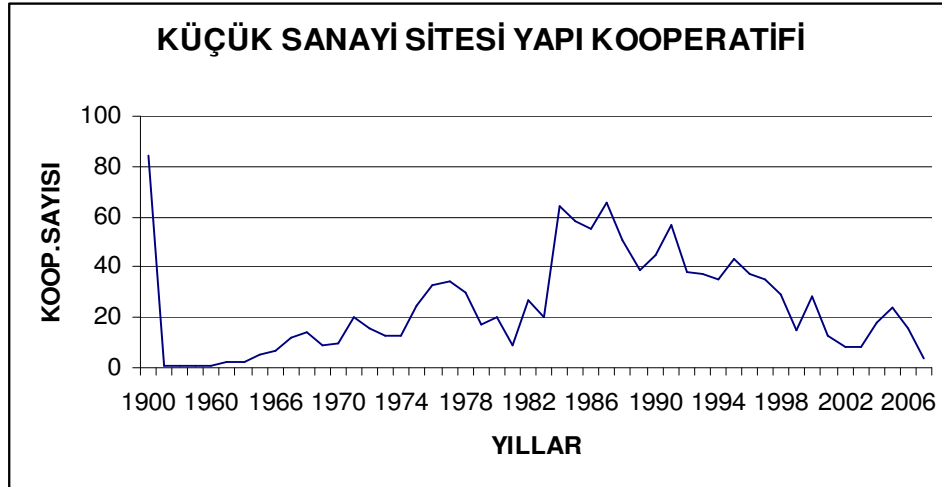

Şekil 18: Yaş Sebze ve Meyve Pazarlama Kooperatifi (Yıllara göre yeni kurulan kooperatif sayıları)

Kaynak : Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü (Mart 2007)

Yaş Sebze ve Meyve Pazarlama Kooperatifi; 1900 ile 1997 yılları arası 1 olup, 1998 yılında 2, 1999 yılında 4, 2000 yılında 9, 2001 yılında 4, 2002 yılında 5, 2003 yılında 7, 2004 yılında 3 adet kurulmuş olup, toplamda 35 adet kooperatif kurulmuştur.

Şekil 19

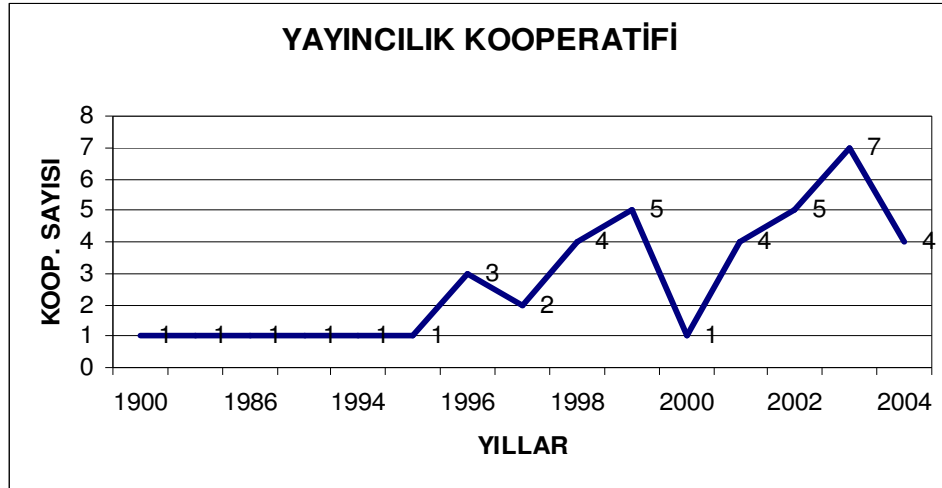
Şekil 19 : Küçük San. Sit. Yapı Kooperatifi (Yıllara göre yeni kurulan kooperatif sayıları)

Kaynak : Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü (Mart 2007)

Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifleri Birliği 1900 yılına kadar 84 adet olup 1953 – 1958 – 1959 – 1960 yıllarında 1'er adet 1963 – 1964 yıllarında 2'er adet 1965 yılında 5 adet 1966 yılında 7 adet 1967 yılında yükseliş sinyalleri verip 12

adet 1968 yılında 14 adet 1969 yılında 9 adet 1970 yılında 10 adet 1971 yılında 20 adet 1972 yılında 16 adet 1973 – 1974 yıllarında 13 er adet 1975 yılında 25 adet 1976 yılında 33 adet 1977 yılında 34 adet 1978 yılında 30 adet 1979 yılında 17 adet 1980 yılında 20 adet 1981 yılında azalış göstermiş ve 9 adette sınırlı kalmıştır.1982 yılında 27 adet 1983 yılında 20 adet 1984 yılında 64 adet kurulmuş olup 1900 lü yılların en yüksek sayısına ulaşmıştır. 1985 yılında 58 adet 1986 yılında 55 adet 1987 yılında 60 adet 1988 yılında 51 adet 1989 yılında 39 adet 1990 yılında ise 45 adet kurulmuştur.1991 yılında 57 adet kurulmuş olup 1992 – 1993 yıllarında 38 -37 adet kurularak ekonomik krizin de etkisiyle düşüş eğilimine girmiş ve 1994 yılında 35 adet kurularak son on yılın en düşük seviyesine inmiştir.1995 yılında 43 adet 1996 yılında 37 adet 1997 yılında 35 adet 1998 yılında 29 adet 1999 yılında 15 adet kurularak düşüş eğilimine devam etmiştir. 2000 yılında 28 adet 2001 yılında 13 adet 2002 – 2003 yıllarında 8 adet 2004 yılında 18 adet 2005 yılında 24 adet 2006 yılında 16 adet kurulmuş olup toplamda 1249 adet kooperatif kurulmuştur.

Şekil 20

Şekil 20: Yayıncılık Kooperatifi (Yıllara göre yeni kurulan kooperatif sayıları)
Kaynak : Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü (Mart 2007)

Yayıncılık Kooperatifi;1900 yılından 1984 yılına kadar 1adet olup,1984,1986, 1988,1994,1995 ve 2000 yıllarında 1adet kurulmuş,1996 yılında 3, 1998 ,2001 ve 2004 yıllarında 4,1999 ve 2002 yıllarında 5 ve 2003 yılında 7 adet olmak üzere toplam 41 adet kurulmuştur.

Tablo 6 KOOPERATİF BİRLİKLERİ								
	FAAL OLAN		FAAL OLMAYAN		TOPLAM		TERKİN OLAN	
BİRLİKLER	BİRLİK SAYISI	KOOP. SAYISI	BİRLİK SAYISI	KOOP. SAYISI	BİRLİK SAYISI	KOOP. SAYISI	BİRLİK SAYISI	KOOP. SAYISI
YAPI KOOP. BİRL.	304	11.215	84	1.632	388	12.847	26	309
TÜK. KOOP. BİRL.	10	207	9	31	19	238	1	0
MOT. TAŞ. KOOP. BİRL.	28	478	3	9	31	487	1	7
ESN. SA. KEF. BİRL.	33	1.104	0	0	33	1.104	0	0
KUÇ. SAN. KOOP. BİRL.	0	0	5	14	5	14	0	0
KSS. YAPI KOOP. BİRL.	4	168	1	1	5	169	0	0
TRZM. GEL. KOOP. BİRL.	2	22	1	10	3	32	3	40
TAR. SAT. KOOP. BİRL.	17	330	0	0	17	330	1	0
ÜR. TE. DA. KO. BİRL.	4	445	1	1	5	446	2	26
TOP. İŞ. YAP. KO. BİRL.	5	79	1	14	6	93	0	0
TOPLAM:	407	14.048	105	1.712	512	15.760	34	382
Kaynak:Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü (Nisan 2007)								

Tablo 7 KOOPERATİF MERKEZ BİRLİKLERİ								
MERKEZ BİRLİKLERİ	FAAL OLAN		FAAL OLMAYAN		TOPLAM		TERKİN OLAN	
	MRKZ. BİRLİK SAYISI	BİRLİK SAYISI	MRKZ. BİRLİK SAYISI	BİRLİK SAYISI	MRKZ. BİRLİK SAYISI	BİRLİK SAYISI	MRKZ. BİRLİK SAYISI	BİRLİK SAYISI
YAP. KO. MERK. BİRL.	2	44	1	24	3	68	0	0
ES. SA. KE. ME. BİRL.	1	32	0	0	1	32	0	0
TÜKETİM. K. ME. BR.	1	9	0	0	1	9	0	0
MOT. TAŞ. K. ME. BR.	1	13	0	0	1	13	0	0
TOPLAM:	5	98	1	24	6	122	0	0
Kaynak:Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü (Mart 2007)								

Tablo 8 KOOPERATİF MİLLİ BİRLİKLERİ								
	FAAL OLAN		FAAL OLMAYAN		TOPLAM		TERKİN OLAN	
MİLLİ BİRLİK	MİLLİ BİRLİK SAYISI	ORTAK SAYISI	MİLLİ BİRLİK SAYISI	ORTAK SAYISI	MİLLİ BİRLİK SAYISI	ORTAK SAYISI	MİLLİ BİRLİK SAYISI	ORTAK SAYISI
T.MİLLİ KOO. BİRL.	1	12	0	0	1	12	0	0
TOPLAM:	1	12	0	0	1	12	0	0
Kaynak:Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü (Mart 2007)								

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Atasagun, Yusuf Saim. **Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası 1888–1939, Cilt: 1**, İstanbul: Kenan Basımevi, 1939.

Çıkın, Ayhan ve Karacan, Ali Rıza. **Genel Kooperatifçilik**, İzmir: Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No:511, 1996.

Erçin, Ferhat. **Türk Hukuku'nda Kooperatif Tüzel Kişiliğinin Ayırıcı Özellikleri**. 1. Basım, İstanbul: Derin Yayınları, 2004.

Erçin, Ferhat. **Mustafa Kemal ATATÜRK ve Türk Kooperatifçiliği**, 1. Basım, İstanbul: Derin Yayınları, 2004.

Eriş, Gönen. **Uygulamalı Kooperatif Hukuku**. Ankara: Seçkin Yayınevi, 1998.

Geray, Cevat. Tan Ayhan, Duymaz İsmail, Taraklı Duran, Polat Hüseyin, Çaloğlu ve Vargı Sinan. **Kooperatifçilik Temel Bilgileri**, 2. Baskı, İstanbul: Türk-İş Yayınları, 1991.

Görkem, Abdullah ve Güneysu, Mustafa. **İşletme Bilgisi ve Kooperatifçilik**. İstanbul: 2003.

İnan, İ. Hakkı. **Türkiye'de Tarımsal Kooperatifçilik ve AB Modeli**. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası, 2004.

Kara, Mustafa. **Kooperatifçilik**. Ankara: Poyraz Ofset, 2003.

Karalar, Rıdvan. **Kooperatifçilik Teknikleri**. 1. Basım, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 2000.

Karanlık, Sebahattin. **Kooperatifler ve Muhasebesi**. 1. Basım, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2001.

Kesin, Mustafa ve Taşkın Gaffar. **Kooperatifçilik Bilgisi**. 1. Basım, Ankara: 2002.

Koç, Hakan. **Kooperatifçilik Bilgileri**. Gözden Geçirilmiş 2. Basım, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2001.

Koç, Hakan. **Kooperatifçilik Eğitimi ve Türkiye’de Konut Meselesi**, Ankara: Cantekin Matbaası, 1986.

Mülayim, Ziya Gökalp. **Kooperatifçilik**. 4. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2003.

Mülayim, Ziya Gökalp. **Kooperatifçilik**, 5. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2006.

Poroy, Reha, Tekinalp Ünal ve Çamoğlu Ersin. **Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku**. 9. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2003.

Şimşek, Edip. **Kooperatif Ortaklıklar**, İstanbul: Yonca Matbaası, 1981.

Taluğ, Cemal. **ATATÜRK ve Kooperatifçilik**, , Ankara: Yol- Koop Yayınları No: 6 Demircioğlu Matbaacılık, 1981

Tekinalp, Ünal Reha Poroy, Ersin Çamoğlu. **Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku**, Güncelleştirilmiş, 5.Basım, Beta Yayınevi, İstanbul 1993, s. 774.

Tuğlacı, Pars. **Okyanus Ansiklopedik Türkçe Sözlük**, İstanbul: Nova Print Basımevi, 1995.

Türk Kooperatifçilik Kurumu, **Türkiye’de Kooperatifçilik**, Ankara: Türk Kooperatifçilik Kurumu, Yayın No:88, 1997.

W.O..Lester, Simith. **Çağdaş Eğitim**, Çev. Nurettin Özyürek, Varlık Yayınları, sayı:1314,İstanbul:1957.

Yıldırım, Şevket. **Kooperatif Kuruluşlarda Başarının Artırılmasına Yönelik Önlemler**. Ankara: Milli Prodüktivite Yayınları No:477, 1992.

SÜRELİ YAYINLAR

- Altuğ, Osman. **Kooperatifçilik Üzerine**. Kooperatif Dünyası, Sayı:282, Eylül 1994.
- Arman, Şimşek. **Kooperatifçilik Eğitim Çalışmalarının Değerlendirilmesi**, T.K.K. Karınca Dergisi, Sayı:806, Şubat 2004.
- Arman, Şimşek. **Milli Kooperatifçilik Eğitim ve Araştırma Enstitüsü'nün Türkiye Milli Kooperatifler Birliğine Bağlanma Sorunu**, T.K.K. Karınca Dergisi, Sayı:837, Eylül 2006.
- Aypek, Nevzat. **Bu Toprağın Sesi** T.K.K. Karınca Dergisi, Ocak 2006, Sayı: 832.s. 2.
- Bora, Cemal. **Tekâmüle Doğru-İnkılâbı İktisadi Memlekette Kooperatifçilik**, T.K.K.Karınca Dergisi, Ankara: Ocak 1974.
- Cura, Mustafa. **Türkiye'de Okul Kooperatifleri** (Radyo Konuşması), T.K.K.Karınca Dergisi, Sayı:181,Ocak 1952.
- Er, Celal. **Türkiye'de Kooperatifçiliğin Geldiği Yer**, Karınca Dergisi, Sayı:800, Ağustos 2003.
- Georges Lassere (Çev.:Harun Pastanoğlu). **Kooperatif Adamı Ararken**, T.K.K. Karınca Dergisi, Sayı: 504, Aralık 1978.
- İçöz, Yıldırım. **Dünyada ve Türkiye'de Kooperatifçiliğin Gelişimi**, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Sayı: 6,Eylül 2004.
- Karabulut, Muhittin. **Kooperatifçilikte Pazarlama**, Pazarlama Dünyası Dergisi, Sayı:8, Mart-Nisan 1988.
- Koç, Hakan. **2005 Yılı Sonu İtibariyle Türkiye'de Kooperatifçilik ve Yaşanan Sorunlar**, T.K.K. Karınca Dergisi, Sayı:832, Nisan 2006.
- Kurtaslan, Temur. **Türkiye'de Kooperatifçilik Eğitimi**, T.K.K. Karınca Dergisi, Sayı:806, Şubat 2004.
- Nasrattınoğlu, İrfan Ünver. **Türk Kooperatifçilik Eğitim Vakfı 20 Yaşında**, T.K.K. Karınca Dergisi, Sayı: 806, Şubat 2004.

Ortaç, Selahattin. **Kooperatifçilikte Uyum**, T.K.K. Karınca Dergisi, Sayı: 589,Ocak 1986.

Pastanoğlu, Harun. **Dünyada Kooperatif Basın**, TKK Karınca Dergisi, Sayı: 391, Temmuz 1969.

Pastanoğlu, Harun. **Kooperatifçiliğin Gelişme Sorunları-Eğitim**, T.K.K.Karınca Dergisi, Sayı: 397, Ocak 1970.

Pastanoğlu, Harun. **Eğitim Metotları**, T.K.K. Karınca Dergisi, Sayı:187, Temmuz 1952.

Şarlı, Bahri. **Daha Sorumlu ve Daha Dayanışma Odaklı Bir Sosyal Ekonomi İçin, Hangi Yöntem Biçimi ve İnsan Kaynakları İdaresi Kullanılmalı**, T.K.K. Karınca Dergisi, Sayı: 835, Temmuz 2006.

Türk Kooperatifçilik Kurumu- Karınca Dergisi, **Kooperatifin Pazarlama Faaliyetlerine Kooperatif Üyelerinin Etkin Olarak Katılımının Sağlanması ve Amerika Örneği**, Türk Kooperatifçilik Kurumu Yayınları, Sayı:768,Aralık 2000.

Türk Kooperatifçilik Kurumu, **Cırırc Kongresi'nin Ardından**, T.K.K. Karınca Dergisi, Sayı: 835, Temmuz 2006.

Türk Kooperatifçilik Kurumu, **Türk Kooperatifçilik Eğitim Vakfı Genel Kurulu Toplandı**, T.K.K. Karınca Dergisi, Sayı: 832, Nisan 2006.

Yıldırım, Bedrettin. **Globalleşme Kapsamında Tarım Kooperatifleri**, T.K.K. Karınca Dergisi, Sayı: 835, Temmuz 2006.

DİĞER YAYINLAR

Bekâr, Enver. **Özel Öğretim Kurumları ve Kooperatifleşme**, (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 1989).

Ergün, Mustafa. **ATATÜRK Döneminde Öğretmen Yetiştirme ATATÜRK Döneminden Günümüze Cumhuriyetin Eğitim Felsefesi ve Uygulamaları Sempozyumu**, Ankara: Gazi Eğitim Fakültesi, 16 – 17 Mart 2006.

Fındıkoğlu, Z.Fahri. **Kooperatiflerin Durumu ve Sorunları**, T.K.K.VII. Türk Kooperatifçilik Kongresi Tebliğleri, Ankara, 21–25. Aralık 1970 Sayı:7.

Gülpak, Mehmet. **Türkiye’de Kooperatifçilik Hareketinin Gelişimi ve Bu Gelişimde Ahmet Hamdi Başar’ın Yeri ve Önemi**, (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 1997).

http://kuyucakmes.edu.tr/topic.asp?lvl=28_idx=7&m=1 (01.08.2006)

[http:// www.bayar.edu.tr/~alasehirmyo/kooperatif/](http://www.bayar.edu.tr/~alasehirmyo/kooperatif/) (01.08.2006),

<http://www.trakya.edu.tr/myo/uzunkoprummyo/turkce/giris.htm> (01.08. 2006)

<http://www.bmyo.ibu.edu.tr/bolumler.html> (01.08.2006)

http://www.comu.edu.tr/turkce/akademik_birimler/meslek_yuksekokullari/biga_myoprogramlar/kooperatif/kooperatif.htm(01.08.2006)

[http:// www.trakya.edu.tr/myo/uzunkoprummyo/turkce/giris.htm](http://www.trakya.edu.tr/myo/uzunkoprummyo/turkce/giris.htm) (01.08.2006)

<http://www.turkiyemillikoop.org.tr/istatis/istatis.htm/kooperatifcilikilkeleri.htm>
(01.02.2007)

<http://sbe.marmara.edu.tr/index.php?dil=turk&tur=3&seviye=22> (01.02.2007)

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü’nün 01 Mart 2007 tarihli Bilgi İşlem Kayıtları.

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü’nün 30 Nisan 2007 tarihli Bilgi İşlem Kayıtları.

T.C.Milli Eğitim Bakanlığı, **KOOPEP Projesi Eğiticiler Eğitimi Ders Notları**, Ankara: 2000.

Tedimen, Osman. **Yüksek Kademe Yöneticilerin Eğitimi ve Geliştirilmesi**, (Doktora Tezi, İ.İ.T.İ.A. 1972)

Tercüman Gazetesi Eki **İnci'** nin 7 Şubat 1983 tarihli sayısı.

Yükseköğretim Kurumunun 2006 Yılı Kayıtları.